21

mahmut makal

bizim köy 1975

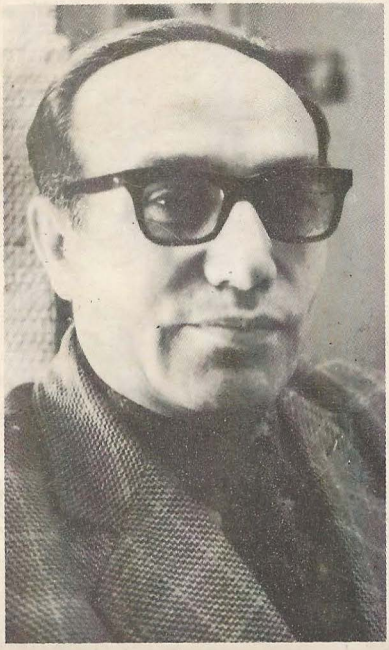

sander yayınları cep dizisi

mahmut makal / bizim köy 1975

MAHMUT MAKAL'ın ilk kez 1950 yılında yayınlanan BİZİM KÖY adlı yapıtı, büyük yankılar uyandırmış, içten ve vurucu bir anlatımla yurt gerçeklerine dönük bir edebiyat akımının başlamasında öncülük etmişti. Çeşitli dillere çevrilen ve onuncu baskısı halen yayınlarımız arasında bulunan bu yapıtın yazılışından 25 yıl sonra yazar BİZİM KÖY 1975'i kaleme aldı.

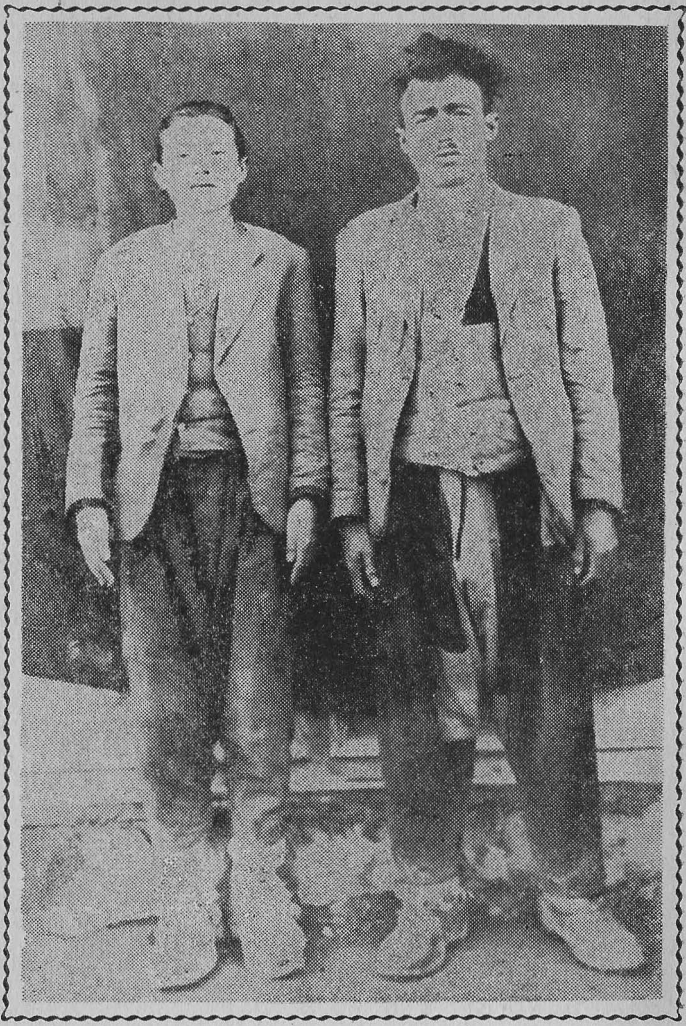
Aradan geçen çeyrek yüzyıl içinde Türk köyünün ve köylüsünün görünümü göze batar biçimde değişmiş... Radyo, televizyon, gazeteler köylüyü ülkede olup bitenlerle daha yakından ilgilenir duruma getirmiş... Bunun yanında siyaset, particilik, ekonomik sorunlar gibi konularda sürdürülen tartışmalar köylünün günlük yaşamının her dakikasına girecek kadar yaygınlaşmış ve Kur'an kursları ile imam-hatip liseleri de almış yürümüş... İşte MAHMUT MAKAL'ın kendine özgü canlı anlatımıyla resimlediği BİZİM KÖY 1975 tablosunun ana çizgileri...

Filmler: Ebru Grafik 27 28 77
Kapak Baskısı: Çetin Ofset 27 32 87

Kapak: Mehmet Aksel

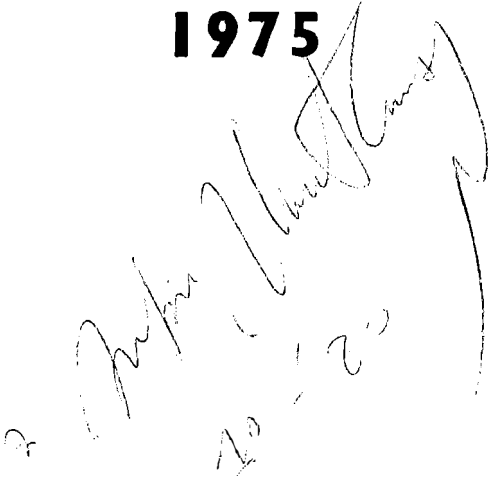
40

Makal ve Babası.
1943'de Köy Enstitüsüne giderken çektirilen ayrılık fotoğrafı.

MAHMUT MAKAL

BİZİM KÖY 1975

SANDER YAYINLARI — İSTANBUL

SANDER YAYINLARI
Halâskârgazi Cad. 275 - 277
Osmanbey — İstanbul
Tel.: 48 32 09

Sipariş ve Dağıtım Yeri :
Kırağı Sokak 62 - 2
Osmanbey — İstanbul
Tel.: 40 84 75

Kapak :
Mehmet Aksel

Dizgi ve Baskı :
Sümbül Basımevi
Ebussuut Cad. No. 60/2
Sirkeci — İstanbul

İstanbul, Nisan 1976

MAKAL'LA BİR GÖRÜŞME

Türkiye'nin gerçek durumunu köyleri belirler. Bizim gelişme biçimini, sarsıntı ve çökme tehlikesi kadar, günlük kaygılar da etkiler. Köydeki insan doğasının içyüzü, gazete ve dergilere yansıtılanlardan daha sarsıcıdır. Bu insan doğası, alçak gönüllü iyiliğin, sessizliğin, karışıklığın karakterlerini içinde saklar.

Anadolu'nun kalbindeki batan cennetlerden birine yaptığımız gezide rehberim, Bizim Köy *adlı kitabın yazarı Mahmut Makal'dı. Bu kitap 1950'de yayınlanmıştı ve Anadolu insanının korkutucu gerilimini dramtaik terimlerle saptıyordu.*

Aynı kitap, 1969 yılında Mondadori yayınları arasında Hayal ve Gerçek, Memleketin Sahipleri, Kuru Sevda *ile birlikte* Anadolu'da Bir Köy *adıyle İtalyanca basıldı. Carlo Levi'nin* İsa Eboli'de Durdu *adlı yapıtının içeriğini çağrıştırdı bana.*

Konya ovasındaki Aksaray'ın Demirci köyündendir Mahmut Makal. Çileli bir kadın olan anası, bir patates tarlasında doğurdu onu.

Bu küçük çocuk, yazları çoban babasına yardım eder, dağ taş sürülerin peşinden koşardı. Kışlarıysa okula giderdi. İlkokulu bitirdikten sonra İvriz Köy Ensti-

tüsüne girdi. İlk yazı denemelerini bu okulda okurken yaptı.

Öğretmen olduktan sonra, Demirci, Nurgöz köylerinde çalıştı. 1950 martında, karların erimeye başladığı bir sırada, öğretmenlik yapmakta olduğu Çardak köyünden alınıp Aksaray Cezaevine götürüldü. Nedeni, o günedek alışılmamış olan konuları içeren kitabının basılmış olması...

Tutuklanışından bir ay sonra iki avukat (biri şair Oktay Rıfat) onun salıverilmesini sağladılar. Oktay Rıfat o yolculuğu sırasında bir dağ köyü gecesinin karanlıklarında kendini halkına adamış olan genç yazar Mahmut Makal için uzun bir şiir yazdı (Bulut). Bu gece, bu üç toplumcu arasında derin bir dostluğun doğmasını sağladı.

Daha sonra Ankara'da yüksek öğrenim yaparak ilköğretim müfettişi oldu. Bu görev onun Adana, Antalya, Ankara yörelerini köy köy dolaşıp ülkesini ve halkını daha iyi tanımasını sağladı.

1967'de görevinden uzaklaştırıldı yazar. O yıllarda yüzlerce memur, öğretmen, komünizm suçlamasıyle sürülüyor, yargılanıyor ve görevinden alınıyordu. Bu dönem, Süleyman Demirel Hükümeti'nin baskı dönemiydi...

Sonra Danıştay kararıyle görevine dönen Makal, bir süre de İstanbul Sağır ve Dilsizler Ortaokulunda çalıştı. Ama baskılar sürüyordu. Bu nedenle 1968 yılında istifa etmek zorunda kaldı. Yıkılmışlık içindeydi...

O gündenberi de Ankara'nın kıyı semtlerinden birinde yaşamını sürdürmekte. Gösterişsiz ve kendi halin-

de... Ama hiç bir zaman mücadeleden vazgeçmedi. Gazetecilikle sürdürdü savaşını.

1962 yılında İngiltere'nin Galler bölgesindeki köylerin yaşam koşullarıyle ilgilendi. 1965'te Fransa Eğitim Bakanlığı tarafından kendisine burs verildi. Burada uzman olarak «Centre Sociologique Européen»in araştırma ve çalışmlarına katıldı. 1971-72 öğrenim yılında da Ca Foscari'de, Venedik'te Türk Dili ve Edebiyatı okuttu.

Geçen Eylül'ün güneşli bir gününde, Anadolu'nun yüksek yaylalarından onunla birlikte geçtim. Kapadokya'da, göz alabildiğine uzanan Anadolu bozkırında yaşayan Kürt, Tatar ve Türk köyleri hakkında hemen her şeyi biliyordu.

Tuz gölü çevresindeki köyleri avucunun içi gibi biliyordu. Buraları Fiat Special üzerinde değil, atla ya da yaya dolaşmıştı. Buralardaki kimi köylerin muhtar odalarının duvarlarını Adnan Menderes'in fotoğrafları süslüyordu. Muhtarlar, hükümetin köylerdeki en küçük temsilcileriydi.

Solda, daha öğretmenliğinin ilk yıllarında polis yönetiminin yazara karşı kışkırttığı Çardak köyü uzanıyordu. Az ilerdeki tepelerin ardında da, Bizim Köy *kitabında adına sık sık rastlanan Nurgöz köyü... Sonradan bu köyün adı değiştirilecek, kitabı okuyanların burayı tanımamaları sağlanacaktı...*

Şimdi Demirci'deyiz... Makal buraya gelince çok duygulandı. Bana :

«İşte benim dünyam burasıdır. Burada kendimi buluyorum. Burası, benim doğduğum, deneyimler kazan-

dığım ve de hiç bir zaman ilgisiz kalamadığım çok önemli yerdir. Bu köyün halkı, bana büyük bir heyecan verir. Kimi nedenlerle yitirdiğim duygularımı burada yeniden bulurum,» dedi.

Ve güzel bir doğa. Küçük bir ırmak. Aşağıda bir ormanı andıran kavak sıraları...

«Bu arada az da olsa eskilerden ayrılan yeni yapılar var. Kimi şeyler değişmiş,» dedi.

Az ileride, sanki aceleyle yapılmış gibi, kapısız, penceresiz bir yapı. Burası, Erbakan'ın partisinin benimsediği İslâm doğmalarının genç beyinlere sokulduğu yerlerden biriydi. Kuran Kursu binası. Dinin bir simgesi sayılan takkeler başlarında, yirmiyi aşkın çocuk, şaşkın bakışlarla çevremizde toplandı. Bunlar, geleceğin hacısı, hocası ve köylüleriydiler.

İçlerinden biri, her zaman dinsel törenlerde binlerce kez yinelenen ayetlerden birini okudu bize. Diz çökmüştü okurken. Bu görünüm karşısında derin üzüntüye kapıldım.

«İşte burada sorun'un ortasında bulunuyoruz,» dedi. «Bunu çözümlemek şu ya da bu anlamda Türkiye'nin yazgısını belirleyecektir.»

Yazarın ülkesinde yayınlanmış on iki kitabı vardır. Bunlardan kimileri, belli başlı yabancı dillere çevrilmiş, sözgelimi iki kitabı İngiltere'de üçüncü baskıya, dört kitabı Fransa'da üçüncü baskıya geçmiştir. Almanya'daysa daha da geniş bir ilgi uyandırmıştır.

Ve şöyle sürdü söyleşimiz :

— Dünyaya adınızı tanıtmış olan kitapta ilginç bir açıklama var: «Gördüğüm her şey, insanlar, hayvanlar

ve eşya, hepsi, sanki bana, bizden söz et! diyorlar. Bilinmeyen köyü, Anadolu'yu anlatmak istiyorum.» Anadolu'nun göbeğinde yitik bir köyün içinden, önce gazeteler, sonra da yapıtınızla tanıklık yapmak yetenek ve isteğinin sizde nasıl uyanmış olduğunu «Europe Littéraire» okuyucularına ansıtmak ister misiniz?

— İkinci Dünya Savaşı yıllarında, ben çocukken, yani, bir kaç ayda bir kere gazete de gelirdi köye. Bu, bildiğimiz günlük gazetelerden değil, haftada bir kere çıkan ve de taze sanılsın diye bir hafta ilerisinin tarihi atılan gazetelerden biri olurdu.

«Köroğlu» ya da «Ali Dayı» gibi halk önderlerinden birinin adını taşır bu gazeteler.

Köy odasında, kış günleri boyunca toplanıp oturan köylülere, gündüzleri bu gazeteleri okurdum. Tıpkı aynı yerde akşamları Hazreti Ali'nin, Peygamber Hazreti Muhammed'in müslümanlığı yaymak için yaptıkları cenkleri anlatan kitapları okuduğum gibi. Bu kitapları, sırtladığı bir torba ile köy köy dolaşan Cabir'den alırdım.

O yıllarda, bir yandan köyün ilkokulunda okurken, bir yandan da çobanlık yaptığımı söylemiştim. Koyunlar otlarken, bir kayanın dibine oturur, kepeneğime sarınır ve halk kitapları okurdum. Bunlar da, Şah İsmail, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Tahir ile Zühre gibi, buram buram içtenlik ve sevgi tüten kitaplardı. Onları okurken dünyayı unuttuğum, dalıp gittiğim ve bundan dolayı da koyunları sürüyle yitirip sonra uzaklarda bulduğum olmuştur.

İşte o yıllarda, aşk dahil, insanların sömürülmesi, köle gibi kullanılışı, verginin, askerin alınıp da eğitimsiz bırakılışları, candarma baskısından kurtulamayışları gibi konularda düşünmeye başladığımı ansıyorum...

Sonra zaten köyden ayrıldım ve köy enstitüsü yılları başladı. Köylünün eğitim sorunlarını çözebilmek için özellikle kurulmuş bu okullar, köylü çocuklarını ilkokuldan sonra alıyor ve lise ayarında bir eğitimden geçirerek köy öğretmeni yapıyorlardı. Ama bu kadarla kalmıyordu. Orada daha geniş bir okuma olanağı ve ortamı buldum. Belli başlı gazetelerle dergiler kitaplığa geliyordu ve onlar aracılığıyla olayları izleyerek düş ve düşünce dünyamı genişletiyordum. Ayrıca o yıllarca Eğitim Bakanlığınca Türkçeye hızla çevrilmekte olan dünya klâsiklerini de okuyorduk. Bu okullarda yaratılan okuma havasını o sırada liselerde ve dengi meslek okullarında, hattâ üniversitelerde bulmak mümkün değildi zaten.

Bir yandan da her hafta cumartesi akşamları eğlence programına ek olarak okulumuzun ve giderek ülkemizin sorunlarını tartışırdık, geleneksel toplantılarda. Pazartesi sabahları da, toplu halde halk oyunları oynadıktan sonra edebiyat sohbetleri yapardık bir öğretmenin başkanlığında. O günlerde çıkan edebiyat dergilerini okur, yazıları ve hikâyeleri eleştirirdik.

Bu hava içinde, gerçekten düşünmeye başladığımı söyleyebilirim. Şunu da ekleyebilirim ki, köyde okuduğum âşık kitaplarından sonra, bu okula gelir gelmez doğrudan doğruya Sabahattin Ali, onun Türkçeye çevirdiği Silone, Şolohof ve en başta da Gorki ile karşı

karşıya geldim. Gereksiz kitaplarla tanışmadan onları buldum, onları okudum.

— *Demek ki otuz yıllık bir çabadan sonra, üzerinde adaletsizliğin egemen olduğu o yoksulluk ve bilgisizlik dünyasını ortaya koyan yürekli yapıtınızın, «İtham ediyorum»unuzun, unutulmuş ve yitmiş görünen o dünyanın değişmesinde katkısı olmuş olduğuna inanıyor sunuz? Ankara'ya gelerek yürekli savaşınızı sürdüren siz, o zamandan bu yana hangi bakımlardan değiştiniz?*

— «İthamlarım»ın yoksulluk ve bilisizlik dünyasının bir parçası olan köyümün birazcık değişmesinde de yararı oldu ama asıl yararı, Türkiye'de nüfusun %80'inin yaşadığı köylerin sorunlarına, köylerle kentler arasındaki ve köylülerle kentliler arasındaki bu uçuruma dikkatleri çekme yönünden oldu. Çünkü köy yaşantısı ve köy sorunları üstüne dergi ve gazetelerde sürekli yazılar çıktı. Gazeteciler köylere gidip röportaj yapmaya başladılar. Politikacılar köylere gitmeye ve köylülere vaadlerde bulunmaya başladılar. Üniversitelerde, okumuşlar arasında köy sorunları tartışılmaya başladı. «Bu komünisttir, o yüzden köyleri kötü gösteriyor,» deyip beni de hapishaneye atan devrin iktidarına karşı kızgınlık başladı.

Özellikle köy öğretmenleri tarafından yazılan ve köyleri anlatan birçok kitap yayınlandı. Türkçede bir atasözü var: «Lâfla peynir gemisi yürümez.» Elbette köy sorunları genel anlamda ekonomik sorunlardır. Ama onların çözümü için de, o sorunların tespiti, onların var oluşlarının kabul edilmesi ve bu ortamda sorunların çö-

zümüne dönük bir anlayışın oluşması şarttı. İşte bu oldu...

İlk kitabım 1950'de çıktığına göre ve 1950 seçimlerinde (Türkiye'de yapılan ilk demokratik seçim) politikacılar bu kitabı söylev kürsülerinde göstererek halkı etkilemeye çalıştıklarına göre, kitabın, köylerin «değişmesine» katkısı olmuş sayılır» diyebilir miyiz?

Bendeki değişmeye gelince: Politika ve politikacı pisliğini, emperyalizmin oyunlarını, kapitalizmin saptırdığı ve uyutucu bir kimlik verdiği eğitim düzenini Türk insanını yozlaştırmak için iç ve dış güçlerin birlikte çevirdiği dolapları çok sonra öğrendim. Belki bu arada saflığım azaldı ama, hıncım arttı. Bu yüzden, yurt sorunlarıyla ilgili yazılar da yazmaya başladım dergi ve gazetelerde.

— *«Bizim Köy»de bir başka geçit var; daha sonra yazmış olabileceğinizin habercisi gibi. Şöyle demekte idiniz: «Sık sık Doğu Anadolu'dan söz edilmekte. Biz ise Anadolu'nun göbeğindeyiz. Katlanmak zorunda olduklarımıza bakınca, ürpererek kendi kendime soruyorum: Doğu Anadolu insanlarının bundan da kötü bir durumda yaşıyor olmaları mümkün müdür? Mondadori'nin yayınlayacağı ve yakında İtalyanca okumayı ümit ettiğimiz «Yer Altında Bir Anadolu» gibi ilginç bir ad taşıyan yapıttan söz eder misiniz?*

— 1967 yılında Adana bölgesinde çalışırken, iktidardaki Adalet Partisi tarafından işimden atıldım. Boş kalınca, kışları çok soğuk olan ve köyleri de yer altında bulunan Doğu Anadolu'ya gittim. Anadolu'nun doğu-

sunda iklim serttir ve çok kar yağar. Buna karşılık arazi çıplaktır, verimsizdir. Beslenme ve ısınma olanağı kıttır.

Barınabilecek evler yaptırmak da mümkün değildir bu yüzden. Yer altındaki kovuklarda yaşar halk. Kar yağmadığı zaman, belli belirsiz tümseklerden bilinir orada evlerin, yani bir köyün bulunduğu. Kar yağınca da her yer düzdüz olur ve köyler kar altında kalır. Bazan, karda yürürken, kişinin ayağı bir baca deliğine girebilir ve bir köyün üstünde yürüdüğü böylece anlaşılır.

1967 kışında gittiğim ve İran sınırında bulunan Van ili köylerinin gerçeğini içerir bu kitabım.

Böylece, duyduklarıma dayanarak, yaşam koşullarının Orta Anadolu'da daha kötü olduğunu düşünerek Doğu'da yaşayanlar adına ürperdiğim yıllardan on yedi yıl sonra, Doğu Anadolu'yu bizzat görüyor, yaşıyor ve yazıyordum. Bu izlenimlere «Yer Altında Bir Anadolu» dan başka da ad yakışmazdı.

Mondadori bu kitabı İtalyanca yayınlarsa, Türkiye gerçeğinden bir kesiti İtalyan okuyucusunun önüne çıkarmış olur ki, buna sevinenlerden biri de ben olurum.

— *Sizi beslemiş, yoğurmuş ve sarmalamış bu gerçeğe dokunurken biliyorum ki, şu uygarlık dediğimiz nesne, ağzınızda acı bir tad bırakmıştır. Bu değişiklik konusunda İtalo Calvino'nun yapıtı «Görünmez Kentler» den söz ettik. Lütfen, gelecek romanınızdan söz eder misiniz?*

— 1976 yılı bitmeden yayınlanabileceğini sandığım kitabım «Tanrının Gölgesinde» adını taşıyor.

Saf ve yoksul, çaresiz bırakılmış köy ortamından kocakent ortamına gelen; hem devlet hem de çeşitli yollardan ülkeye sızmış emperyalist yabancı güçlerce yadırganan, cezalandırılan, işsiz - aç bırakılan bir okumuş köylünün serüvenini anlattım bu uzun hikâyede...

— *Bir de «siyasal» soru: Türkiye'nin yeni adamı Bülent Ecevit üzerine ne düşünüyorsunuz? Mahmut Makal, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt gibi ilerici yazarların, Neşet Günal gibi sanatçıların yapıtları, Ecevit'in sosyal düzenleme programında, düşlerindeki mutlu yankıyı bulabilecekler midir?*

— Ecevit, Türkiye'nin yetiştirebildiği sivil tek devlet adamıdır. Tek çağdaş politikacımızdır, desem de olur. Mütevazidir, çalışkandır, halkseverdir. Çünkü Ecevit, okuyan, yazan, çağdaş düşünce düzeyine erişmiş, Türk halkının uzun süredir özlediği kişidir. Halkla bütünleşmiş, halkın özlemlerine uygun davranışlar göstererek, Türk iç ve dış politikasına seviye, açıklık ve sağlamlık getirmiştir. Onun kişiliğinde halk çok şey görüp öğrenmiş, onun seviyesinden daha aşağıda bulunanlar tarafından yönetilmeye razı olamayacağını anlamıştır.

Yeni Türk sanatçılarının yapıtlarıyla saptadıkları Türkiye gerçekleri ve bu gerçeklerin altında kımıldanan sosyal düzenlemeye ilişkin düşler, Ecevit'in program ve eylemlerinde, beklenen mutlu yankıyı tam anlamıyla bulmasalar bile, gidilecek uzun ama doğru yola, gerçekleşme yoluna gireceklerdir.

Ecevit bir aşamadır. Evrim tarihi, Ecevit'in de aşılacağını göstermektedir. Sosyal düzenleme aşama aşama

gerçekleşerek, Türk halkı da günün birinde sosyal eşitliğe ve Ecevit'in deyimiyle «İnsanın insanı sömüremeyeceği, insanın insana kulluğunun yok olacağı, hakça, insanca yaşanan ve ne ezenin ne de ezilenin bulunmadığı» bir düzene kavuşacak, böylece de yüzyıllardır gördüğü düşü gerçekleştirecektir...

Bruno Arcurio
«L'Europa Letteraria e artistica» dergisi
(Mart 1975, S. 2)

Bizim Köy 1975

DEĞİŞENLER

VAKTİYLE öğretmenlik yaptığım Nurgöz köyünün adını olsun ortadan kaldırmak için «Yeniyuva» yapmışlardı. Aynı ilçeye bağlı bir başka köyün adı Yuva olduğu için, buna da Yeniyuva'yı yakıştırıvermişlerdi. Oysa Nurgöz'ün yuvaya benzer bir görüntüsü yoktu. Görüntüsünün yuvaya benzemeyişi bir yana, önünden fışkıran Nurgözlü pınardan alıyordu adını. Köylülerin yuvarlayarak söylemeleri sonucunda da «Nürgüz» oluyordu bu.

Değiştirme, işin kolayına sapmanın ta kendisi. Geçmişini kapatmak, kendini unutturmak isteyenlerin soyadlarını değiştirdiklerini gördüğümüz gibi, İzmir'de Çirkince'yi Şirince yapmak, Antalya'da Çirkinoba'yı Güzeloba yapmak yetiveriyor özellikle kamu görevlilerine.

Yerel gazetedeki haberleri okurken ya da çevremdekilerle konuşurken sözü geçen köylerin adları hiç duymadığım adlardı. Bunca yıl bu adları duymadığıma göre, bunlar değiştirilmiş yeni köy adları olmalıydı. Nitekim sordukça öğreniyordum ki, bizim köyün karşısında görünen eski Mandama «Bozcayurt» olmuş. Yine Rumlardan kalma yapılarının camları akşam güneşinde parıldayan karşımızdaki Gelveri «Güzelyurt» olmuş. Vaktiyle öğretmenlik yaptığım köylerden biri olan Çardak da «Altınkaya» olmuş. O Çardak ki, Adana -

Ankara yolu üzerinde eski bir köydür ve ovaya serpilmiştir. Gerçi Farsça bir sözcüktür Çardak. Ama Türkçede yerleşmiştir. Çardak köyü olarak da Konya ovasına yerleşmiştir, ad yapmıştır. İlk yapılacak iş onun adını değiştirmekse, Tokmakçı'nın bağındaki çardağa, Şaban Usta'nın bağındaki çardağa ne diyeceğiz bundangilli?

«Çardak değişirse ne diyeceğiz Şaban Ustanın bağındaki çardağa?»

Azıcık düşünüyor Hüseyin Çavuş :

«Direkli örtü!»

Gökkonuksal avrat gibi bir şey. Ama günahı Dil Kurumunun değil, milliyetçiliğin ad ve sözcük yönünü de böyle anlayan gayretkeş yöneticilerin...

Şaşıranın sadece ben olmadığımı, gerçek bir olayı anlattıklarında öğrendim de bayağı sevindim :

Bir şoför, Ankara'dan yük alıp bizim eski Gelveri, yeni Güzelyurt'a hareket ediyor. O Gelveri'yi bilmiyor hiç, ilçeye gelince Güzelyurt'un yolunu soruyor ve o yöne gidiyor. Tam Güzelyurt'a yaklaşınca soruyor. Şakacının birine çatmış anlaşılan, «Güzelyurt Nevşehir tarafında,» diyor adam. Şoför de inanıp o yöne gidiyor. On ton yüklü Mann ile Nevşehir'e varıp yeniden Aksaray üzerinden Güzelyurt'a geliyor ama otuz saat kaybederek...

Koydukları adların da bıktırıcı tekdüzeliği yok mu: Sulakyurt, Güzelyurt, Bozcayurt, Alanyurt, Zenginyurt...

Köyümüzün burnunun dibindeki Göstük köyünün adını da değiştirmişler. Doğantarla olmuş. Göstük'ten de tuhaf bir ad. Bunu düşünürken altı yaşındaki oğlunu gösterdi Hüseyin Çavuş :

«Ben de bunun adını değiştirdim!» dedi.

«Menderes değil mi bunun adı?»

«Menderes'ti ama Memmet oldu.»

«Gerçi Menderes'in adını koymakta geç kalmıştın ama, değiştirmeyi nerden çıkardın?»

«Ona kalırsan bu benim ikinci Menderes; birincisi öldü. Değiştirmeye gelince: Bir derin hoca geldi köye. Derin deyince o kadar olur işte. Bir kere kitap gibi söylüyor. Her şeyleri dedi dedi de, gideceği gün de dedi ki: «Siz siz olun, çocuklarınıza kitaba girmemiş ad koymayın...» Kitap dediği Kelâmı Kadim değil mi? Öyleyse onun söylediği doğru olmayacak da benim yaptığım mı doğru olacak? Hemen bir Mevlût okuttum ve Menderes'i Memmet, Yüksel'i de Fatma yaptım. Biri Peygamberimiz Sallallahi Vesellem efendimizin adı, biri de Fatma anamızın adı. Bir baktıracağım, eğer çocuklar nüfus kütüğüne geçmişlerse dava açıp kütükten de değiştireceğim...»

«Hayırlı uğurlu olsun!»

«Oldu bile. Kitaba girmemiş ad koyarsanız çocuklar bön olur, bu dünyada rahat edemedikleri gibi, öte dünyada hesap verirken de şaşırırlar, bönlüklerinden hesabı doğru dürüst veremezler, demişti Hoca. Gerçekten doğru. Adları değiştikten sonra bayağı değişti çocukların hareketleri...»

Bir zamanların azılı Demokratı ve şimdinin azılı Halkçısı Hüseyin Çavuş, kitaba dayandırarak da olsa vaktiyle hayranı olduğu kişilerin ve de onların çocuklarının adlarını çocuklarının üstünden alıp atıyor. Kim-

senin üstünde durmayacağı temel adlar koyuyor onlara. Bir çeşit durulma, gelgeç heveslerden arınma...

«Başka değiştiren var mı?» diyorum.

«Ohooo! Tümen tümen. Artık kitap dışı ad koymaz bu millet çocuklarına. Neydi be canım öyle, hava, su, toprak... Ne varsa ad olmuştu çocuklara. Ad koymanın da bir ağzı yüzü olur. Şu geçtiğimiz mübarek günlerde Allah gönderdi canım bu Hocayı, Allah gönderdi...»

Ellerini kaldırdı kulaklarına doğru. Diliyle dişinin arasından mırıldanarak bir dua okudu ve «Amin» diyerek yüzüne sürdü.

GELİŞENLER

KÖYÜN epeyce dışına, Alanyurt yolu üstüne dikilmiş kursun yapısı. Geniş bir alanda yükselen yapı hayli büyük ve planı yönünden de kursun verimli yürümesine elverişli. Ayrıca bitişiğindeki tarlalar da Kuran Kursuna bağlanmış ve geliri buranın olmuş. Bir zamanlar köyün camisi şimdiki gibi üç değil, birdi. Böyle özel yapılmış namazlık öğrenimi ya da Kuran ezberleme kursu yapıları da yoktu. O zamanın tek camisi bitişiğindeki sübyan mektebine çocuklar sığmazsa, Sarı Hafız, Musa Çavuş gibi bu işin ustaları bir ahır sekisi bularak çocukları kurtarırlardı boşta kalmaktan ya da ilkokula gitmekten.

Dünya gittikçe değişir ve nüfus da gittikçe artarken, o dar sübyan mektebi ve ahır sekileri de çocukları almaz olmuş anlaşılan. Ayrıca, çağımıza yaraşır aydınlık, rahat bir yapıda ve toplu olarak bu işin yürütülmesi de düşünülmüş. Düşünülmüş de, arsası, gelir sağlayacak tarlası, tavuk yetiştirilmesi ve çevrenin çocuklarını da alacak biçimde yatılı olması koşuluyla oturtulmuş koskoca yapı.

Bir yıl önce uğramıştım en son. Yine ramazan sonuydu, yine tenhaydı «okul». Çünkü burada kurs görenler, ramazan ayında köylere dağılıyorlar, yaşı ileri olup gücü yetenler camilerde halkın önüne çıkıp öğüt veri-

yorlar ve hepsi de «okul»un kışlık gereksinimi açısından buğday falan topluyorlar. Tarihçesi o kadar eski değil, kursun da, yapısının da. 1974 mayısında tamamlandı ve kurs yapısının salonunda bir akşam yemekli-Kuranlı bir açılış töreni yapıldı. Sağolsunlar, beni de çağırmışlardı bu açılışa. Yemekten sonra, kursun bir çeşit yöneticisi olan, orada yatıp kalkan ortaokul öğretmeni Siyami Bey para toplamıştı. Ellişer-yüzer cepte bulunanı vermiştik.

Geçen bir yıl içinde bazı gelişmeler de olmuş, çocuklar yer yatağından kurtarılarak altlı üstlü karyolalara alınmış. Duvarların iç sıvaları yapılmış. Ve salonun ortasındaki buğday yığını daha da büyümüş. Bunun bir kısmını harman zamanı köylü vermiş, bir kısmını da kurs öğrencileri çıktıkları köylerden getirmişler... Devşirmeden dönmemiş olan öğrenciler vardı daha.

Kurs yapısında bugün yirmi yedi «hafız» (öğrenci) vardı. Yöneticileri Ali Hoca, Hacca gitme işleriyle uğraştığı için burada değildi. Ama onun yerine kurs öğrencisi olan oğlu yönetmekteydi işleri. Yataklıkta henüz sekiz çift, bir tek karyola vardı. Demek on yedi kişi yerden kurtarılmış. Geriye kalanlar yer yatağında yatıyorlardı.

«Hoca, bir karyola almak da senin boynuna borç!» dedi, Reis Ahmet.

«Emekli olunca söz!» dedim.

Kursun otuz tavuğu var. Yumurta gereksinimini çözümlüyormuş, hafızların söylediğine göre. Yine hafız öğrencilerin söylediğine göre, konuk bir hafız geldiğinde tavuklardan birini kesip onu ağırlıyorlarmış.

Taa Kayseri köylüklerinden, örneğin Bünyan'ın Hazerşah köyünden gelme çocuklar vardı kursta...

Çocuk hafızlardan ayrılıp köye dönerken, dün ilçede İlköğretim Müdürü ile konuştuklarımızı düşündüm bir ara.

Resmî ya da gayriresmî din okullarından söz açılınca şöyle demişti Müdür :

«Bakanlık, uygun düşen kasaba ve köylerde imam - hatip okulu açılması için yazılar yazmaktadır. Durumun incelenip, isteyen köylerin saptanarak bildirilmesi istenmektedir. Sizin Demirci'de de zaten gayriresmî durumda bir tane var. Bir de resmîsi açılacaktı nerdeyse. Ortaokulu baltalar diyerek kaymakama dayattım ve sonunda da ilçedeki İmam-Hatip Lisesini yatılı yaptık da sıyrıldık işin içinden...»

Ahmet Reis, Boykot Bayram, Kuran Kursunda çok iyi yemekler piştiğini, köydeki yağların buraya aktığını ve Kursun yemeklerinin çok yağlı olduğunu... anlatıyorlar yolda.

«Ben bir kerecik açılışında yedim, fena değildi yemekleri,» diyorum.

Boykot Bayram anlatıyor :

«Ortaokulun öğretmeni Siyami Bey burada yatar, burada yer. Boyun boğaz küssük gibi olmuştu. Tatilden döndüğünde baya zayıflamıştı. İzzet emmim sormuş :

«Siyami Bey nerdeydin?»

«Aydın'daydım.»

«Orda Kuran kursu yok muydu?»

«Neden sordun Hacıağa?»

«Zayıflamışsın yavrucuğum...»

ÇÖL VE PİLAV

BİZİM ilçenin çarşısı pazarı ana-baba günü. Kalabalığı yarıp geçmenin olanağı yok. Birikip konuşanlar, kuyruğa girip bir yerlerde bekleyenler, hızlı hızlı koşuşanlar. Bunların çoğunluğu sakallı ve de eli evraklı.

«Nedir Allahaşkına bu fotoğrafçının önündeki kuyruk?»

«Hacılar.»

«Nedir bu otobüs yazıhanelerinin önündeki yığınak?»

«Hacılar.»

«Bu tapucunun önündekiler?»

«Hacılar.»

«Anladık, pasaport için fotoğraf çektiriyorlar, otobüsle gitmek için de kayıtlarını yaptırıp bilet alıyorlar. Tapuyla ne işleri var?»

«Asıl mesele orada. Tarlasını takanını satmayınca neyle gidecek? Bu satış da orada oluyor, kendi üstünden alıcının üstüne yıktırıyor.»

Derken, kalabalığın arasında bizim köyün başimamı Ali Hocaya rastladım. Koltuğunda bir tomar kâğıtla hızlı hızlı gidiyordu. Kolundan tutarak hızını kestim :

«Dur hele Hocam, ne bu acele?»

«Aman öyle deme, pasaport muamelesi yürüyor. Allaizin verirse Kasım'ın ikisinde yolcu olacağız.»

«Epiy var mı komşulardan da?»

«Bizim köyden otuzdan fazla ama karı-koca olmak şartıyla...»

Köyde daha geniş, daha rahat konuşmayı kararlaştırarak ayrılıyoruz. Uğradığım fotoğrafçıda ön sırada yine bizim köylü ve bizim akrabalardan Dımdım Ali.

«Ne o, fotoğraf mı çektireceksin?»

«He ya, Allaizin verirse bir hayırlı yolculuk var da.»

Sakalını uzatmış, terliğini giymiş başına. Üstelik ilk gidişi de değilmiş.

Köye inince Sadıkemmimin elini öptüm.

«Zamanında geldin Sarıyeğen, dünya ölümlü, gün akşamlı demişler, hayırlı yolculuğa çıkmadan helâlleşirik bir. Avradı da götürüyom, Hayriye Nineni. Napalım, çocukları yetiştirdik, birini bakkal, birini memur ettik Kooperatife. Şinci iş kaldı buna. Hayırlısıyla bunu da eda edip dönersek, dünyadaki vazifelerimizi tamamlamış sayılırız. Yaş yetmişi aştı. Malûm ya köylü kısmı oğlunu everip namazını kılarken yarısını, Hacca gidince de tamamını yapmış sayılır dünyadaki işlerinin...»

Ertesi günü ilçeye gideceğini, bakkal olduğu için eli para görmüş olan oğlu Remzi'ye bahçe tapusu devredeceğini... ekledi.

Hacca gidecek olanlar, bir uçtan pasaport ve taşıt bulma işleriyle uğraşırken, bir uçtan da geleneğe uyarak yemek veriyorlar köylüye. Bu gibi durumlarda iki türlü yemek verilir. Birisi küçük yemek. Bu, pilavından

çorbasından tut, yumurtasına, tatlısına kadar her çeşit yemeğin çağrılanların önüne sırayla çıkarılması demektir. İkincisi de büyük yemek. Bunda yalnızca pilav ve üstüne yahni, bastırak olarak da üzüm hoşafı verilir. Hacıya gidecek olanlar genellikle büyük yemek veriyorlar. Hacıya gideceklerin yakınları köyü gezerek gördüklerini çağrıyorlar öğleye doğru. Çağrıyı alanlar tek tek ya da kümeler halinde gidip oturuyorlar. Önlerine konan bir tepsi yahnili pilavı ve bir tas hoşafı birlikte kaşıkladıktan sonra dua ediyorlar, yemek veren Hac yolcusuna da kucaklaşarak helâllık verip ayrılıyorlar. Kümelerin gelip gitmesi saatlerce sürüyor.

Çağrılardan yalnız birine gidebildim. Soba, kapı çerçeve gibi her türlü işe eli yatkın olan Durmuş Usta, Alişki'nin oğlu Durmuş Usta da Hac yolcusu. Birkaç kişi toplanıp ona gittik. Bizden önce gidenler de varmış. Sekiz kişi kaşık salladık tepsideki pilava. Üstüne bir lenger et yahnisi de getirdi. Kendisi hizmet ediyordu. Hacı yemeği olduğundan mı nedir, gerçekten tatlıydı yahnili pilav.

Pilav yerken komşuların anlattığına göre, köyde tarlası ve dolayısıyle biraz parası olan herkes gidiyordu Hacca ve de gitmek istiyordu. Köyün aşağı obasından yukarı obasına doğru Savran'ın Durmuş'tan başlayarak saydılar gidecekleri. Deli Musa ve Dımdım gibilerin belki beşinci gidişleriymiş. Davar çobanı Çolak Mustafa da bu yıl gidenler arasında. Ama sayılanlardan son ikisi, oraya her yıl gider merhamet dilenciliği yapar, köye bir yığın para ve mal getirirlermiş. Dövizlerin bir kısmı geri geliyor demek. Bir de vekillik alarak, gide-

meyenlerin yerine gidenler türemiş. Bunlar her yıl bir başkasına vekillik etmecesine, beş altı kez gitmişler son yıllarda.

Arap kılığına girmiş şoförlerin resimlerini asıp reklâm yaptıkları otobüs yazıhanelerinin önündeki kalabalık daha korkutucuydu ilçeye ikinci gittiğimde. Oysa bundan yirmibeş yıl önce bir köyden bir kişi ya gidebilir ya gidemezdi. O da, dizanteri mi, kolera mı, ne olduğu belirsiz bir hastalıkla gelir, biraz da çevresine bulaştırarak çeker giderdi...

SÜPÜRGE VE TEZEK

GÜNLÜK yaşam çok erken başlar köyde. Daha ortalık aydınlanmadan yaylıma gitmek için sokaklara çıkan sığırın, sıpanın sesi gelmeye başlıyor. Eşek anırtısı, inek böğürtüsü.. Bunların çıkardığı toz da erkenden göğe yükselmeye başlıyor...

O ezeli görünümün de, olduğu gibi yerinde durduğunu, sığır yaylıma giderken, yaylımdan dönerken seyrediyorsunuz: Tozlu yollara düşen sıcak, buğulu nimetin kadınlar tarafından toplanışını ve de duvarlara yapıştırılışını...

Tezek, şimdi nimetliğini daha da duyurmaktadır. Çünkü günde bir kere tandır yakıp onun üstünü örterek bütün gün sıcaklığı koruyanlar gittikçe azalmaktadır. Onun yerine, tandırsız odada soba yakarak ısınanlar çoğalmaktadır. Bu yüzden tezek tüketimi gittikçe artmaktadır.

Kasım girerken havalar iyice soğudu, Hasandağı yarıbeline kadar kara büründü. Yakacak biriktirme işi daha da hızlandı. Bahçelere dökülmüş ağaç yapraklarını süpürüp sele sele evlerine taşıyor kadınlar. İçeri atmadan önce de evin önüne dağıtıp kurutmaya çalışıyorlar bu «gazel» i.

Bu yakacak sorununu köyün okulu açısından alınca da yüreği cız ediyor kişinin. Kırk yıldır bir milim değişiklik yok okulun ısıtılması işinde :

Okulda Kadir Ustanın oğlu Abdullah Demir'le söyleşiyoruz. Bundan kırk yıl önce birlikte ilkokulda okurken mümessil olduğunu, bir sabah tezek getirmeyi unuttuğum için kavga ettiğimizi... anlatıyor. O anlatınca hatırlıyorum.

Öğretmen arkadaşlara soruyorum :

«Durumda ne gibi bir değişiklik var kırk yol sonra?»

«Hiç bir değişiklik yok. Bu konuda ödenek falan konuyor bütçeye ama, o da eskisi gibi omuz zoruyla da olsa okula harcanmıyor. Zaten ihtiyacı karşılamaz. İş yine çocukların her gün bir tezek getirmesine kalıyor. Ama köyde öküz azaldı, dolayısıyle tezek «üretimi» azaldı. Hasandağı'na yağan kar, aslında bizim içimize yağdı...»

Tezekten konuşurken tebeşir geliyor aklıma. Tezek tebeşiri çağrıştırıyor yani.

İlçede bir kitapçı dükkânında otururken iki ilkokul öğrencisi gelip birer tane tebeşir aldılar.

«Hangi okuldansınız?» dedim çocuklara.

«Cumhuriyet'ten.»

«Tebeşiri okul almıyor mu?»

«Hayır, biz sınıf olarak biriktirip böyle, kullanıyoruz.»

Kırk yıldanberi tebeşir işinin de tezek işi gibi mi sürüp gittiğini sordum arkadaşlara, ilçede gördüğüm tebeşir alımını da anlatarak.

«Anadolu cephesinde yeni bir şey yok!» dedi Erol öğretmen Ve ardından ekledi :

«Hele bundan sonra tebeşir de bulamazsak şaşmayalım. Çünkü bu halkı böyle sorunlara yönelteceğimize, particilik yüzünden birbirine düşürmeye bakıyoruz. Şunun şurasında çocukları yetiştirmeye uğraşırken bir de bakıyoruz çifter çifter müfettişler geliyor. Neymiş efendim, Erol öğretmen particilik yapmış, Halk Partisi'nin propagandasını yapmış. Ondan sonra elin kolun bağlanıyor, tezeği de tebeşiri de unutup başının derdine düşüyorsun...»

Ve sanki durumu iyice aydınlatmak istercesine, okulun hademesi Kumbulu Amca ottan yapılmış ve eskimiş iki süpürge getirerek karşımıza dikildi :

«Hava soğuk, soba da kurulu, tezek olmadığına bakma, bunları yakarsam oda kızar,» dedi.

«Peki bir dene bakalım,» dediler.

Kendi yanıp kendi ısınan saç sobanın ısınıp da bizi çevresinden uzaklaştırmasını sağlamıştı iki eski süpürge...

SAYLAV VE ÇAY

KÖYDE bugünlerde siyasetsiz bir bardak su bulup içmek bile mümkün değil. Seçim yapıldı, bizim ilçeden bir CHP'li senatörle bir AP'li milletvekili seçilip Ankara'ya gönderildi. Ama işin yorumu, dedikodusu bitmedi. Bu gidişle biteceğe de benzemez. Çünkü köyde zaten avarelik günleri başladı. Başka hiç bir işe yaramasa bile çenelere malzeme olması bakımından bir işe yaramakta şu demokrasi, seçim ve siyaset dedikleri şeyler.

Bizim enişte Hüseyin Çavuş, köyün baş politikacısı. Demokrasi girdi gireli köye, sırasıyla bütün partilerin ocak başkanlığını yapmış, köylerden parti ocakları kalktıktan sonra da zaman zaman çeşitli partilerin önderliğini yapmıştır. «Benim siyasetiminen kimse başa çıkamaz, bu da lâfla değil, tecrübeyle olur,» diyor. Bir de örnek veriyor :

«Ben şahsen Halk Partisini tutuyorum şimdi. Başka çare kalmadı. Ama, Partiyi, kendi çıkarından önce düşünüp elbirliği ederek çalışacak adamların eline veremedik daha. Geçenlerde Ocakçı'yla yanında bir arkadaşı geldi. Sözde propaganda yapacaklar da partiye oy toplayacaklar. Bunun olmayacağını biz biliyoruz. Çünkü Aksaray ilçesi, kendi adamını seçmek ister, hangi partiden olursa olsun. İşin bu engezlerini Adalet Partisi

biraz bilir ve adaylarını ona göre seçer. Halk Partisinin böyle şeylerden haberi yoktur. Biz biliyorduk ki, bir milletvekili seçilecek ve Adalet Partisinin Aksaraylı olan adayı Kavurmacı kazanacak. Nitekim öyle de oldu. Ayrıca Senato seçimini de bizim aday Emre'nin kazanacağı yüzde yüzdü. O da öyle oldu. Bu büyük ilçe ne yana oy verirse orası kazanır. Kendi toprağından yetişene verirler oyu, partisi ne olursa olsun...»

«Güzel işte, Halk Partisi de burda yetişen birini koymuş ya aday?»

«Ben onu bilmem, milletvekili adayını da burdan koyabilirdi istese... Ama benim diyeceğim o değil: Bu Ocakçı'yla arkadaşı geldi. Bunlara bir nutuk çektim ben, şöyle tembelsiniz, böyle çalışmıyorsunuz, partiyi unutup kendiniz için çalışıyorsunuz... diye. Yok öyle şey, dediler. Derken efendim, Ocakçı kalkıp gitti, bir başka köşede kendini gözetmeleri için milleti ayarlamaya çalışıyor, partilileri. Yani demeye getiriyor ki, oylarınızı arkadaşıma değil, bana verin.

Olınaz böyle şey diye bir bağırdım, habibi şaştı hepsinin...»

«Arkasını da anlat erkeksen!» diyorlar.

«Arkası neymiş?»

«Ben anlatayım mı?»

«Anlat bakalım.»

Köyün belediye başkanı Ahmet «Reis» anlatıyor:

«Bunu başka türlü susturamazsınız, şu eski milletvekilliği maaşlarından cebinizin kenarında para kalmışsa, buna bir şişe şarap alın, dedim. Şişe sarıldı geldi de lâfı kesti.»

Yerel gazeteler de yazıyor : Seçilen milletvekili allahaısmarladık diyerek Ankara'ya gitmiş. «Yeni görev yerim olan Ankara'da uğraşmaya devam edeceğim. Bütün hemşehrilerime sevgiler sunarım,» demiş giderken verdiği demeçte.

Çevredekiler :

«Onun neyle uğraşacağını biliriz,» diyorlar. «O bir tek şeyle uğraşır ve iyi de eder.»

«Neyle uğraşır?»

Benim ilkokul arkadaşım olan ve şimdilerde ticarî hayatta epeyce başarılı ilerleyen Salim Altın cevaplıyor sorumu :

«Efendim, bizler çocuktuk, o günleri pek bilmeyiz ama, demokrasiden önce halk kimi seçtiğini de bilmezdi herhalde, seçim zamanı dahil seçtiğini de bir daha görmezdi. Şimdi öyle değil. Şimdi milletvekili seçildikten sonra halkla teması kesmiyor. Zaten kesen olursa bir sonraki seçimde eleniyor. Nedir halkla temas? Onun sorunlarını (Salim sorun sözcüğünü kullandı) anlayıp dinleyip de o koca Mecliste çare bulunması için bağırmak değil elbet.»

«Nedir halkla teması kesmemesi öyleyse?»

«Bilmez gibi sormayın allahaşkına. Bizim seçtiklerimizi bırak, başka yerden seçilenlerin de yaptığı iş bu. Burdan giden hastaların dertleriyle uğraşmak... Garajdan alıyor, yatırıyor, iyileştiriyor, hastaneden çıkarıp garaja getiriyor, biletini alıyor, haydi Allah selâmet versin, hemşehrilerime çok selâm, hepsinin gözlerinden öperim... diyor.»

«Valla, hiç değilse bunu böylece yapıyorlarsa yine çok iyi şeyler yapıyorlar demektir»

«Burası altı yüz haneli köy,» diyor halamın oğlu Topal İdris, «Böyle bir selâm geldi mi, altı yüz haneli köye değil, şu ortalıkta ne kadar köy ve köylü varsa hepsine geliyor demektir. Yakında ben de bir selâm getiririm inşaallah.»

«Ankara'dan mı?»

«Heye.»

«Bacağın için mi gideceksin, yoksa?»

«Tam dedin. Bunun ameliyat olması şartmış. Ben kendi başıma ne para bulabilirim, ne yaptırabilirim. Ben o Kavurmacı milletvekilini sevmiyorum, yeni seçtiğimiz senatör Emre'ye mektup yazdım. Mektubumun aynı gelinceye kadar bekleyeceğim. Önceden gidip de orada senatör arayacağım diye perliperişan olmak istemiyorum.»

Yeni seçilen Kavurmacı milletvekilinin geçen dönemde tedavi ettirdiği hastalardan Ahmet Dilsiz araya giriyor sataşma var dercesine:

«Sen nerden bileceksin Kavurmacı'nın kıymatını. Demin söyleyenler eksik söylediler, adam üç kere de hastaneye ziyarete geldi bana!»

«Hepsi böyle yapabiliyorsa bravo,» diyorum.

«Aşağı yukarı yapabiliyorlar ama, en şeyi bu Kavurmacı. Kendisi de diş doktoru zaten. Doktorları falan tanıyor. Ama öte yandan senin Çardaklı Altınsoy'un tutumu daha başka sözgelimi. O telefonla yapmak ister. Bana burda kendi dertlendi geçenlerde seçim dolayısıyle geldiğinde: 'Hastanenin kapısına varacaksın. Doktor

falan burda mı diyeceksin. Hademe yok diyecek. Falan hemşire burda mı diyeceksin, yine yok diyecekler. Elin kolun bağlanacak. Reva mıdır bir milletvekiline böyle şeyler. Ben diyorum ki hemşerilerime, benim telefonum daha etkili. Hanginiz için nereye telefon ettim de işiniz olmadı? Varırsın, Mehmet Bey telefon etmişti diye hatırlatırsın, tamam. Hangi hemşerimin bir çocuğunun şurdan şuraya nakli, bir dairede işinin bitmesi gerçekleşmedi ben telefon ettikten sonra?' dedi.»

«O da bir yol, hizmetten kaçmıyor ya!»

«Orası öyle olmasına öyle amma, işin bir de ammaası var. Kavurmacı'nın yapageldiği bu görev bu kez Altınsoy'un partisi DP'nin oylarını adamakıllı eritti. Bunun eriyeceğini önceden kendisine de söyledik yani. Seçim sonunda da öyle oldu. AP'ye altmış oy çıkmışsa bir sandıktan, DP'ye bir oy çıkmıştır. AP'nin iki bin sekizyüz oy aldığı yerde DP'ye iki yüz doksan oy çıkmıştır...»

«Amma ettiniz,» diyorum, «Bu iş hastaneyle inip hastaneyle yükseliyor mu, hiç mi başka etkeni yok bu oy dağılımlarının?»

Yine Salim arkadaş cevaplıyor :

«Kavurmacı'nın yaptığı hastanecilik görevinin yeniden seçilmesinde büyük payı vardır. Bunu kimse inkâr gelemez. Bu işin bir yüzü. İşin bu yüzü, particilik araya girmeden, milletvekili uğraşmadan milletin kolayca hastaneye gidebileceği, geçiminin temeli olan bir tarlasını satmadan tedavi göreceği günlere kadar değişmez. İşin başka bir yüzüyse, gerçek siyasetin, gerçek particiliğin ve seçimde oy vermenin gerçek anlamının artık yavaş

yavaş da olsa köylüce kavranmaya başladığıdır. Sözgelimi, bizim bu köyde Halk Partisinin oyları artar, düşmez. Nitekim bu seçimde geçen seçimdekine göre çok artış var. Bilirsin, o bakımdan en geç uyanan bir köydür bizim Demirci. Buna rağmen Halk Partisi geçen seçimde yetmiş oy almışken, bu kez milletvekilliği için yüz otuz üç, senato için yüz kırk dokuz oy almıştır. Kavurmacı, hem kendi ilçemizden olmasa, hem de hastalara hizmetleri olmasa milletvekilliği seçimi için dört yüz iki oyu alamazdı. Bu oy gelecek seçimde başka yerlere akıp dağılabilir. Ama Halk Partisine verilen oylar dağılmaz, artar.»

«Halk Partisinden seçilenler hastalara bakmazsa ne olacak?»

İlkokul arkadaşım olan, Köy Enstitüsüne birlikte okumaya giderken yoldan dönen Abdullah Demir karşılık verdi buna da :

«Onlar da hızlı bu yönlerden. Fakat hızlı olmasalar ve hattâ hasta işlerine bakmasalar da onlara verilen oy bilinçli. Memleketin kurtulması açısından, büyük açıdan bakabilenlerin oyu bunlar. Küçük hesaplarla değişeceğini sanmıyorum.»

Ahmet Reis günlerdir söyleyip durduğu sözünü yineliyor :

«Umarım Ankara'dakiler de hareketlenir biraz. Cephenin şu hızından örnek alır. Sağlık evi yaptırdık, içine köpekler kunnuyor, bir doktor vermediler. Bir kütüphane memuru vermediler. Eyüboğlu Devlet Bakanıyken gittim, her şey elindeydi, olur molur dedi, savuşturdu,

birşey çıkmadı. Ötekiler böyle yapmıyor. Herhalde ağır ağır onlar da kavrayacaklar meseleyi.»

«Bırak!» diyor Hüseyin Çavuş, «Bırak söyletme. Meclise gidip yemek yediğimizde görmedin mi o el yıkama yerindeki dizi dizi tavana varan peçeteleri? Herifçioğulları üçüne dördüne birden el silip atıyorlar çöp sepetine. Öyle yerden hizmet mi çıkar allahaşkına. Dünyanın parasını tutar o bezler.»

«Bez değil, kâğıttı,» diyor Ahmet Reis.

«Valla da billa da en iyi patiskadandı. Hem de çöp sepetine atıyorlar.»

«Eğer ben yanlış görmüşsem, gerçekten patiskaysa çöp sepeti değildi o attıkları yer. Yıkanınca yine kullanırlar.»

«Yok be anam babam, hem bezden peçeteydi, hem de bir daha kullanılmamasına atıyorlardı çöp sepetine.»

Vaktiyle milletvekilliği sırasında Çetin Altan orada yirmi beş kuruşa çorba içmenin marifet olmadığını, dışarda hayat pahalılığının milleti boğduğunu... yazdı durdu da gidip o güzel ve ucuz çorbadan bir içemedim. Meclisi şimdi daha da merak etmeye başladım. Ama beni, hiç değilse oraya çağırıp yanyana bir çorba içecek kadar tutan bir parlamenter çıkıp da merakımı gideremez mi dersiniz? Hem şu peçetelerin kâğıt mı, yoksa bez mi olduğunu da araştırır, Hüseyin Çavuş'a söylerim kesin sonucu. Ama umudum yok, ozanın, «Yolun düşer gidersen o koca Meclise / Ne ararsan bulunur derde devadan gayrı» dediği yere gitmeye. Yirmi yıllık kıyım ve altı yıl işsizlikten sonra 1973 seçimleri sonunda Eği-

tim Bakanlığına alınmayışım, çorbayı içemeyeceğimi gösterir...

Testiyi çaydan dolduranlar

«Yine de hey heyyy!» dememiş mi Köroğlu? Varsın tekkeyi bekleyenler içsin çorbayı. Biz sürdürelim siyaset üstüne söyleşilerimizi. Milletvekili aylıklarının son artışında «hani sen tam solcu geçinirdin, milletin hali de ortada, hiç değilse karşı çıksaydın şu aylık artışına, hem halkın da hoşuna giderdi, belki ayrı bir yatırım konusu olurdu senin için,» demiştim öğretmenlikten seçilme bir milletvekiline. Yüzünün rengi değişmişti ama oraya gireli pişkinleştiği de ortadaydı.

«Kapıma biriken hastalara bakmaktan ve onları hastaneye taşımaktan o gün Meclise de gidemedim... Onları götürüp getirirken çok da benzin harcıyor arabam,» demişti.

Televizyonun çağdaş kafalı sağlam ellerde olduğu dönemin son günlerinden birinde açık oturum yaptığımız MSP Adana Milletvekili de aldığını seçmenlerinin dertlerine harcadığını, hastane kapılarından ayrılmadığını... söylemişti.

«Bunların hepsi çaydan dolduran. Ne zamandır ki çeşmeden dolduranı bulduk, işte o zaman işimiz iş!..» diyor köylüler, bu aylık, peçete, hastane... işleri konuşulurken.

«Milletvekillerinin çoğu çaydan doldurandır, deyip duruyorsunuz?» dedim. «Nedir bu?»

Hocalardan biri çevirmenlik yaptı :

«Hoca Nasrettin'in mi kimin, bir karısı varmış. Sarı sıcağın altında ekin biçen Hoca iyice susamış ve karısını su doldurmaya yollamış. Karı dönünce testiyi tepetaklak kaldıran Hoca içmeden geri indirmiş.

«Neden çayın ötegeçesindeki çeşmeden doldurmadın?» demiş.

«Aman, ne değişir, çay daha yakın, hepsi su değil mi?» karşılığını alınca karısından :

«Suç sende değil!..» demiş, «bu köyün kızlarının hepsi senin gibi oluşunda. Onun için çekiyorum senin çileni. Çünkü değiştirsem de sonuç değişmeyecek...»

«Ne demek istemiş?»

«Erincek, demiş. Kocası için iki adım fazla atmak istemediğine göre onu sevmediğini, kendini düşündüğünü demek istemiş. Dahası da ince fikirli değil, beyinsiz demeye getirmiş... İşin kolayına kaçıyor, demiş...»

İşe bakın, bu yaz öteki partilerin milletvekilleri harıl harıl seçim çalışması yaparken, arabalarına örtü çekerek deniz kıyısına demir atan ve «Paranın iştira gücü düştü» diye son aylıkların bile yetmediğini çevresindekilere anlatmaya çabalayan CHP milletvekillerini gösteren Uşaklı öğretmen Ahmet Altındağ da aynen «Bunlar çaydan dolduran» demişti. Orada ben de en çok şu «iştira gücü» sözüne bitiyordum. Özellikle «alım gücü» demiyorlardı, koca lâf ettiklerini sandırmak için...

Onlar, *çay benim - çeşme benim,* derken, ben de, derdimi deşme benim, dercesine muzipçe kızıyorum.

«Bakalım çaydan kim daha fazla dolduruyor, şöyle bir gözden geçirelim durumu,» diyorum ortaya.

«Ne gibi?» diyorlar.

«Madem Halk Partisini en tutunacak dal olarak görüyorsunuz, niye kendinizi toparlayıp baskın çıkamadınız? Sözgelimi, şu köyümüzü çevreleyen köylerin çoğunda bu parti silme sandık oy almış. Şimdi, Hoca Nasrettin'in karısına söylediği hesaptan siz mi çaydan dolduruyorsunuz, yoksa öteki köylüler mi?»

«Onlar Alevîdir. Daha önce de söyledik, bizim burası onlara erişemez, ağır ağır uyanıyor...»

Akşam bizim evde toplandık. Lâf bir türlü siyasetten çıkıp da başka yöne gitmiyor. Varsa siyaset yoksa siyaset. Bizim Aysel'le Ayşe bir yandan, emmimin Remzi'yle Ahmet Reis ve Hüseyin Çavuş bir yandan...

Ayşe :

«Ne satarsak ucuz, ne alırsak pahalı...» diyor.

En küçük kardeşim Aysel :

«Bizi Ecevit kurtarır, ondan sonra da başkaları daha iyi işler yapar,» diyor.

Bunları duyunca kulaklarıma inanamadım. Öğretilmiş gibi geliyor bana. Sanki kendileri bunları düşünemez, söyleyemezlermiş gibi geliyor. Ama yumruklarını sıkarak, odadaki erkeklere karşı inançla, hınçla söylüyorlar. İçlerinden geldiğine, düşünüp yargıladıklarına inanıyorsunuz. Daha düne kadar erkeklerin önünden geçmeyen, erkeklerin yanında ağızlarını yüzlerini sarıp göstermeyen, eksik etek, küldöken, teknedüşmanı... dediğimiz ve «*soframızdaki yerleri öküzden sonra gelenler*» mi bunlar. Şu ulaşımın ve haberleşmenin gelişmesi sonucu olarak mı yorumlamalı bunu?

«Kız sen ne olmuşsun Ayşe?» diyorum.

«Ben olmaycam da kim olacak? Arabaya atı koşup çifte ben gidiyorum. Buğdayı çıkarıp ben getiriyorum arabayla. Sebzeyi ben ekip ben suluyorum, topraktan ben söküp devşiriyorum...» diyor.

Ayşe ki, çok yakından biliyorum : Yirmidört saatın yirmisinde durmadan çalışır. Bıkmak, usanmak nedir bilmez. Şimdi de Ecevit'e bağlamış umudunu.

«Oy verme günü erkekler sandık başında gürültü etmişler, Ecevit'in oyuna bir şey mi oldu yoksa, diyerek biz Kayaaltı Mahallesinde ayaklandık,» diyor. «Kadınlar pek tutuyor Ecevit'i.»

«Nesini tutuyorsunuz?»

«Adam gibi konuşuyor, namusuyla söylüyor, cebe girecek akıl var lâflarında. Alem de böyle diyor. Herkesler mi yaanış düşünüyor?»

Aysel alıyor sözü :

«Eğer seçim günü köyde Ecevit'in oylarına bir şey olsaydı bizim Kayaaltı mahallesinde kıyamet kopar, Ecevit'i tutan kadınlarla ötekiler birbirine girerdi.»

«Benim gibi bir kardaşınız var, garip. İşte anamızı babamızı savuşturduk. Duvara resmimi asmış oyalanıyorsunuz. Ne köy oldum ne kasaba. Ne köye yerleşebildim ne kente. Ne o taraf tutuyor, ne de bu taraf. Ecevit Ecevit diyorsunuz, o da tutmuyor kardaşınızı...»

Yine öğretmiş gibi, çok bilmiş gibi ikisi iki yandan ayaklanıyor :

«Ecevit seni tutar, sen onun çevresindekilerden kork!» diyorlar. Sonra da ekliyorlar :

«Ecevit'i onlarla karıştırma. Onlar temizlenecek zamanla.»

Düşündüklerinin doğruluk ya da yanlışlığını hesaplamadan, tutumları, düşünüş biçimleri şaşırtıyor beni. Belki esprimi anlamazlar da üzülürler diye açıklama yapıyorum :

«Merak etmeyin, kardeşiniz kimseden bir şey beklemedi ve yine de beklemiyor. Sizin varlığınız ona yeter de artar bile... Sizi kızdırmak istedim ben...»

Okumuşlar gevşemese, namuslu kalsa ve doğru yolda dirense kurtuluşun çok daha kolay olacağını söylüyor Aysel. Milletin, köylünün, okumuşların önlemeye çalışmasına karşın uyandığını ekliyor. Bende yine bir şaşkınlık.

Aysel yirmi beş yaşında ve birkaç çocuk anası. Kocası Mersin'de çalışıyormuş, bizim küçük enişte.

«Neye göre mi söylüyom, kim başta oraya yaslanıyorlar. Daha öteygün Nevşehir'de doğurdu Kamalağın Sami'nin karısı. Hastanenin doktoru sıcağı sıcağına sormuş :

'Adını ne koyacaksın?' demiş.

'Ecevit koyacağım,' demiş kadın.

Sami'nin karısı böyle der demez doktorun beyninin kapağı atmış ve kolundan tuttuğu gibi kovalamış hastaneden...

«Bunda ne var canım,» diyorum.

«Ne var olur mu, asıl o kadının önüne düşecek de yaanışını doğrultacak.»

«Öyleleri de var.»

Ozanın, Akif inanmış adam, dediği gibi, Aysel inanmış kişi. «Öyleleri de var,» dediğimi duyar duymaz da lâfımı ağzıma tıkadı :

«Kaç kişi?..»

Bizim ailenin başsiyasetçisi Behice bacım asıl. Bu akşam uğrayamadı. Yoksa hiç birisine ağız açtırmazdı.

KAHVELER

KÖYDE her şey hızlı bir değişim ve gelişim içinde. Üretim araçlarıyla üretim hızı da bunun dışında kalmıyor. Toplumsal yaşantı da ona göre.

Sözgelimi, güz günlerinin o eski davullu zurnalı bir hafta süren düğünleri pek görülmüyor. Başlık paraları, öteki deyişle kız fiyatları yükselmiş, son aylara göre Demirci'de yirmi üç bine, Ağaçlı'da otuz bine çıkmıştır. Her şeyi et olarak kilo ile ölçen Hüseyin Çavuş, 'Topçu'nun oğlu kızı yirmi üç bine sattı,' dendiğinde patladı:

«Şonun neresi yirmi üç bin etti bilmem, sırtıma vursam Adana'ya kadar taşırım, o kadar zabın,» dedi.

Kız fiyatları yükselince, sanırım evlenmeler de başlığın dışında sessiz ve masrafsız tarafından oluyor. Gelin kızların başlarındaki fes, yerini yalın yazmaya bıraktı. Fese dikilen altınlar da beşibirlik olup göğüslere indi...

Köyün hane sayısı altı yüz, nüfusu üç bin şimdi. Evlerin üçte ikisinde radyo var, aşağı yukarı dört yüz kadar. Üçü kahvelerde, yedisi evlerde olmak üzere on tane televizyon alıcısı var. Burada, köylünün eskiden kış geceleri toplanıp oturduğu, cenk kitabı okutup dinlediği, konuklarını ağırladığı köy odaları tarihe karıştı.

Yerlerini kahvelere terkettiler. Şimdi beş tane kahve var. Son yıllara kadar hiç kahve yoktu. Türkiye'deki yarım asırlık değişikliği özetlerken köylülerin, «Kadı kalktı, kaymakam oturdu!» dediklerinde olduğu gibi, oda kalktı, kahve oturdu.

Dört kahvenin ikisi ana kahve. Biri AP'lilerin, öteki CHP'lilerin. Bu işlere biraz sağduyu ile bakan köylüler bu bölünmeye çok kızıyorlar. Eğer bu bölünmeyi de millet birbirini kırmadan atlatırsak, önümüz aydınlıktır inşaallah... diyorlar.

Televizyonlardan biri Türkeş'in kahvesinde. İlkokulda benim okuttuğum, Ismayıl emminin oğlu Mehmet' tir Türkeş dedikleri. Yirmi yedi Mayıs'ta Türkeş'in ortaya çıktığında bunun sert bakışlarını ona benzetip Türkeş demişler adına... Adının Türkeş olduğuna bakmayın, kendisi CHP'li ve de Ecevitçi. En büyük arzusu da Ecevitçiliğin CHP'liliğe dönüşmesi. Bunu da parti ileri gelenlerinin Ecevit gibi çalışmaları sağlarmış... Benim de yerim köylüyü birbirine düşürecek partizan davranışların dışında kalanların yanı olduğu için kahvelerin hepsinde oturuyorum. Partiyle falan ilgisi yok sandığım küçük bir kahveye gittim bir akşam. Baktım pek kimseler de yok. Asıl öteki iki kahveye yığılmış millet. Ama kahvenin sahibi Kalender'in de pikabı var. Boyuna plak çalıyor. Plakları da Ecevit'le ilgili. Bana yeğen dolaşır Kalender.

«Yeğenim, sen particilik, Ecevitçilik dışında bir şey bilmez misin, yok mu şöyle şarkılı türkülü, Neşet Ertaş falan?» dedim. Ne dese beğenirsiniz :

«Dayıcığım, sen yanlış gelmişsin. Neşet Ertaş'ı dinleyeceksen harman yerine git. Onun yeğeni Cafer Usta daha çadırı sökmedi. Orada kalbur yaparken dinleyip duruyor, dört tane bandı var Neşet Ertaş'tan.»

Ve gidip bana inat yine bir Ecevit plağı koydu:

Çife yürek var sende
Çekinmeden oturur
Türk milleti gölgende
Kahramansın kahraman
Dünyanın bir numaralı adamı
Utansın seni yere çalanlar.

Zehra Sabah hanım, 'Baba Ecevit'i okuyordu...

O arada Hüseyin Çavuş geldi. «Kalk gidelim Türkeş'in kahvesine, burda yapyalnız ne yapıyorsun Kalenderle,» dercesine yanıma dikildi.

«Be kardeşim,» dedim. «Ben Ankara'sında, Çankara'sında bu plakları dinlemedim, duymadım. Dolmuşlarda da rastlamadım. Gelip her şeyi burda mı görüp dinleyecektim?»

Kalender, ricam üzerine Mahzunî'den bir plak koyarken Hüseyin Çavuş gediğine bir taş daha yerleştiriyordu:

«Bu gidiş çok tehlikeli. Bu millet eğitimsiz girdi bu savaşa. Yakasını kurtarabilirse iyi. Herkes işini yaptırmak için kendi taraftarını buluyor, konuşmak için kendi taraftarını buluyor. Böyle giderse, bir tarafın cenazesine, öte taraftan olanların gitmeyeceği günler uzak değil köyde...

Gittik Türkeş'in kahvesine. Televizyonda haberler çoktan başlamış, saat yirmi on beş olmuş. Millet sus olmuş, heyecanla, ibretle ve de yorumla dinliyor. Koskoca kahvede oturacak bir köşeyi zor açtı bize Topal İrecep.

Televizyonun altında radyo, onun altında buz dolabı... Üstüste yerleştirilmiş. Sağ duvarda Ecevit, sol duvarda Ecevit. Bu millet bir şey arıyor sanırım. Ecevit'e sarılıyorlar sımsıkı. O olmasa ne olurdu acaba? Bu son sözü mahsus söylüyorum, dilimin ucuna geldi de çekemedim. Değilse, millet her zaman aradığını bulmuştur ve bulacaktır...

Neyse, biz de haberlere dikkat kesildik. Kisincer'in sekizinci mi, kaçıncı Çin gezisinden söz ediyor, Mao ile çekilmiş eski görüntüsünü veriyordu.

«Yahu,» dedi enişte, «Bu Kiskincer denen Kisencır'a neden bir trafik kazası uğramaz acep? Dünyayı kaç kere dolanır bu deyüsün aldığı yol.»

Sağ yanımda oturan Çolak Niyazi'nin Osman'sa başka havadaydı :

«Bak bak, Mao ile konuşmuş, Mao kabul etmiş...» deyip, dudak kıvırıyordu.

On iki Mart döneminde Ankara'da Kalaba mahallesinden, yani bizim mahalleden bir kahveci ile, o kahvede oturan öğretmenleri yargılamışlardı. Rahat yatmaması için hiç bir neden bulunmayan Harun Karadeniz de «yaşamının acı dilimlerinde» anlatmıştı bu olayı. Ankara'ya getirildiğinde Dışkapı tutuklama yerinde kahveciyle tanışmış. Mao ile dostluk kurmakmış adamın suçu. Mao'nun nasıl bir adam olduğunu tanımlatmışlar da

demiş ki: «Öyle birisi geçende geldi kahveme, paketini unuttu gitti. Valla billa paketi kaybolmadı, onun için sıkıştırıyorsanız gidip getireyim paketini...» Buna rağmen, Mao'yu duymamış bir insan yine de öğretmen müşterileriyle birlikte işkence görmüştü.

Osman'ın dudak kıvırmasını görünce bu olayı hatırladım.

Neden söylüyorum bunları?

Hititlerdenberi karasabandan başka araç görmeyen bu köyde, bizim çocukluğumuz, gençliğimiz de karasabanla geçti. Doğduk bir gramofon vardı köyde, gençliğimizin bitiminde de öyleydi. Orhan Veli'nin dediği gibi, «her şey birdenbire oluverdi.» Elektrik geldi, sonra telefon, televizyon, yüzlerce radyo. Yirmi beş tane telefon abonesi var, otuz kişi gazeteye abone. Her gün saat on dörtte posta gelir, gazeteler gelir günlük olarak... Evlerin yarıdan çoğu elektrik almış. Yarıdan çoğu bütan gazı kullanıyor. Bu arada Mao da ister istemez ekranlarına gelip konuk oluyor. Mao, Stalin, komünizm umacısının yıllar yılı kullanılarak nasıl yıprandığını, hattâ silindiğini elle tutarcasına görüyor insan dünya gözüyle.

Lâf açıldıkça, radyo ve televizyonda geçtikçe «komünizm tehlikesini önleme» lâfları, akılları başlarında olarak konuşuyordu köylüler. «Biz onu bunu bilmeyiz, doğruyu söyleyene, milletin iyiliğini isteyenlere diyorlar mı, demiyorlar mı bunu?» diyorlardı... Yine de ekrana konuk etti Mao'yu diye Türkeş'in başına bir iş gelmemesini dileyelim...

Cumhuriyet, Milliyet, Günaydın gibi gazeteler hergün çatır çatır okunuyor. Kişilerin dışında kahvelere geliyor, eskiyinceyedek didik didik okunuyor. AP'lilerin kahvesinde köyün ileri gelenlerinden ve de köyde AP'nin ileri gelenlerinden, yiğidi namıyla analım, Kedi Omar emmiyle konuşuyorum. Erbakan'ın hazırlayıp kamuoyuna ve hükümete sunduğu on iki maddelik muhtırayı eleştirdi. «Parti işini bırak bir yana, alalım şu ağır sanayi işini. Birden nasıl yapılır o şakadan olmayacak motor fabrikaları?.. Kaç kuruşu var bütçesinde bu milletin? Gerçekçi olmak zorundayız. Erbakan Hoca ne zaman anlayacak bu milleti kandıramayacağını?» diyordu. Daha ne desin, Erbakan'ın bakanlarından da, kendinden de ilerde adamcağız.

Televizyondan çok yararlanıyor köylüler. Lâfla görüntünün etki farkını düşünürdüm ama, onları, görüntünün böyle elle tutulurcasına etkileyeceğini doğrusu bilemezdim. Ama eski programları arıyorlar yine de...

«Önceleri Cem'i Halk partili olarak aldık, gidişine de bu yüzden sevindik,» diyor AP'liler. «Amma ondan sonra televizyon bizi çekmeyince, ondan sonraki programları görünce onu aramaya başladık. Yalnız biz mi, herkes.»

Ve ben köyden dönerken söyledikleri söz küpe gibi duruyor kulaklarımda :

«Eğer bir vesileyle görürsen İsmail Cem'e ve de Uğur Dündar'a köycek selâmımızı söyle. Onun o açları kovuklarda, parklarda geceleyenleri göstermesi yok muydu, ah ki ah. Neyse köycek sevdiğimizi söyle...»

GELİNLER

MİLANGAZ Bayii Remzi'nin dükkânında oturuyorum. Kendisi yok, karısı Zarife var, bizim öğrenci. Bir yumurtaya dört kibrit, dört yumurtaya bilmem ne, geçmiş iç yana, boyuna alış-veriş yapıyor. Önünde de yerel gazete «Hasandağı»nın parçaları. Sattıklarını onlara sarıyor.

Bir haber ilişiyor gözüme, dehşet verici bir haber, yirmi ekim günlü parçasında gazetenin. Alıp tutuyorum ona karşı :

«Okudun mu bunu?» diyorum.

«Ne okuması, yaşımızdan silindik okuldan o zaman. Öğrendiğimizi de unuttuk.»

«Dinle öyleyse,» deyip haberi okuyorum :

AMELİYATLA, KARNINDAN 284 SOLUCAN ÇIKARILDI

Balcı nahiyesinden Aksaray devlet hastanesine getirilen 14 yaşındaki Yunus Altın'ın karnından ameliyatla 284 adet solucan çıkarılmış ve çocuğun hayatı kurtarılmıştır.

«Çocuklardan avuç avuç dökülüp duruyor burda da, onun neresi haber?» diyor ve sürdürüyor: «Keşke ben de öyle olsam da kurtuladüşseydim...»

«Nasıl yani?»

«Bizimki şinci iki evli oldu gerçi, Alanyurt'tan getirdiği karısı doğurdu ve adını da Murat koyarak muradımızı aldık. Amma ondan önce yıllarca tere yattım, ebelere bakındım durdum. Ebe dediğim de kocakarılar. Şinci bir dert var içimde, yiyemiyom, içemiyom, karnımın üstü zonk zonk atıp duruyor. Ne Ankarası, ne Konyası, ne de Niğdesi kaldı, ne kadar doktor varsa göründüm. Ebeler içimi delik deşik etmişler iteledikleri şeylerle. İltihap mı ne diyorlar, onlar varmış amma ameliyatsız kurtulmanın yolu yokmuş.»

«İlâç milâç?»

«Ev, dükkân ilâç doldu. Onları da içemez oldum, usandım.»

«İyi işte, sen de ameliyat olur kurtulursun. Balcılı çocuğun nesine imreniyorsun, o da ameliyat olarak kurtulmuş zavallıcık.»

«Ama ben korkuyom. Bu iltihap ne bir yerdedir ne de iki yerde. Yıllarca çektiğimi biliyom ben, bunu ameliyat paklamaz. İçimi çıkarıp atmak lâzım gelir...»

Şaşkınlığımdan :

«Üzülme, beni dinlersen ameliyata razı ol gençken, kultulursun,» diyorum. Sonra kafam yine solucan haberine takılıyor. «Bak, solucan haberini de küçümseme. Kendi hastalığını da küçümseme. Gazete de küçümsemiş aslında solucan haberini, en alt köşede ufacık vermiş.

Ben olsam, Başbakan Demirel'den, Avukat Sinan Kalyon'a gelen seçim gayreti telgrafını aşağıya küçücük koyardım da bu solucan haberini onun yerine manşet yapardım boydan boya.»

Birlikte dükkânın önüne çıkıyoruz.

Hacı Memmed'in İbiş geçiyor hızla.

«Hacı Memmed'in İbiş değil mi bu giden?» diye soruyorum.

«Oo, o, köyün yeni zengini.»

«Sizin gibi.»

«Heye.»

«Ama, de bana bakalım, bu adam neyin sahibi oldu da zengine çıkarıyorsun adını. Benim bildiğim sabana eşek koşar, ekmeğini zor çıkarırdı.»

«Valla ganine it girsin, gömü mü buldu ne ettiyse düzeltti işini. Onunki işten değil, dişten aslında. Atını nallatmaz, çay içmez, giyinmez. Otuz-kırk bin lira birikmişi var diyorlar. Evinin ortasındaki çavdar yığınına gömüyormuş paraları. Sonra da unutuyormuş. Ondan çavdar alanların heybesinden para çıkıyor bazan...»

«Desene köyün Harpagon'u?»

«Heye, heye köyün Habigon'u...»

«Peki kardaşı Osman'ın durumu nasıl?»

«O gine sürünüyor.»

Zarife'yle konuşurken, Emine gelinimiz aklıma geliyor. Ona eyvallah deyip Emine'yi yoklamaya gidiyorum. Ayda yılda bir geliyoruz köye, dünya ölümlü, gün akşamlı. Kahvede yolda görmediklerimi, eve gelmeyenleri de yerlerinde görmek istiyorum. Aşağıoba'da yıllardır evinin önünde oturan bacakları kesik Yahya Hoca'nın

Ahmedi, yine o mahallede dükkâncılık yapan Celâl Bayar'ı da geze geze gidip yokladım. Emine Gelin, bütün yaz tuluğa biriktirip kuruttuğu yoğurdu yayıklayıp yağ çıkarıyordu. Tam da üstüne varmıştım. Taze yağla birtakım şeyler yapıp iyi bir ziyafet çekmek için hemen kolları sıvadı ama, selâm sabahtan sonra kaçtım...

FİLM

KÖYÜN eski demircisi Kel Ali sizlere ömür. Sızlayan dişleri kızgın kerpetenle söker, köylülerin ilçedeki berber dükkânlarında avuç avuç kan kaybetmesini önlerdi. Yaşlandığından mı nedir, Deli Ali'nin de dişi ağrıyanlarla uğraştığı yok bu sıra. Ama aslan yatağının boş kaldığı nerde görülmüş? Köyde yeni bir tanesi türemezse yabandan da gelemez mi?

İşte şu delikanlı, boyu bosu, saçı bıyığı, gücü kuvveti yerinde delikanlı da Gaziantep'ten gelip Kalender' in kahvesine kurmuş tezgâhı. Ha Ali usta, ha Veli usta, yeter ki köylünün işi görülsün. Köyde diş doldurma, tedavi diye bir şey yok. Ya yerinden sökülür, ya da yerinde çürür.

Benim öğrencilerden Mustafa Ay'ın lokantasında yemek yerken tanıdım Dişçiyi. İştahı da yerindeydi.

«Başka türlü olmaz, bizimki kola kuvvet!..» diyordu.

Demirci Kel Ali'yle bir zamanlar ilçede sinemaya gittiğimizi, «Deyyuslar üstümüze geliyor!» diye perdedeki atlılardan saklandığını hatırlıyorum. Şimdi, inanılmaz bir anı, bir düş gibi geliyor. Çünkü bizim lokantacı Mustafa aynı zamanda sinema da işletiyor. İşe bakın ki, yazlığı bahçede yapmakla birlikte, kışlığı andığımız Kel Ali'nin eski koskoca ahırında yürütülüyor. Yolun kıyısına da afişini asıyor oynayacak filmin.

«Filmleri haftada mı değiştiriyorsun?» diyorum.

«Yok, yok, hergün ya da gün aşırı,» diyor.

«Biletler kaça?»

«İki lira.»

«Doluyor mu?»

«Günde kırk kişi geliyor ortalama.»

«Kazanıyor musun?»

«Bin bereket versin.»

Ve karşıdaki günün afişini gösteriyor :

«Bu «Karaların Alisi» iyidir, bu akşam buyrun,» diyor.

O sırada dilekçe yazdırmak isteyen iki kişi geldi ve Mustafa köşedeki yazı makinasının başına geçti.

Mustafa'nınkinden başka üç lokanta daha var köyde. Ama hepsi de üç-dört yönlü. Bir yanı bakkal, bir yanı manav, bir yanı lokanta. Mustafa'nınkinde bir de arzuhalcilik köşesi var fazladan.

«Kaça yazıyorsun dilekçeyi?»

«İki buçuk.»

«Veresiye olursa?»

Gülüyor ve tuşlara vurmaya başlıyor.

O yazarken, masanın üstünde duran ve az önce karnını doyurup giden Dişçinin hesap puslasına baktım :

İki tane sucuk: 300 kr. (köyde yapılan)

Bir yumurta: 125 kr.

Yarım kg. üzüm: 175 kr.

Çeyrek Sana Yağı: 75 kr.

Elli gram yeşil biber: 50 kr.

Çeyrek ekmek: 50 kr.

Lokantalardan biri de bizim emmioğlu Şakir'in, fırın da işletiyor o. Yufka ekmek yapma geleneği sürmekle birlikte köyde bol bol fırın ekmeği yapılmakta, ilçeden de getirilip satılmaktadır...

Taksi, cin ve İsmet Hoca

Bizim ilçede çıkan «Hasandağı» gazetesinin on beş kasım 1975 günlü sayısını okuyordum. Bu sayının baş haberinde Niğde valisinin, milletvekillerini ve ildeki çalışma arkadaşlarını toplayarak Murtaza köyüne gidişleri anlatılıyordu. Bu haberin en ilginç yanı, köye ilk kez bir valinin ve de bir taksinin gitmiş olmasıydı. Yirminci yüzyılın bitmesine çeyrek kala çıkan bu haberi okurken Göseğri'nin Kâzım geldi.

Ben, vali ve taksi öyküsünü anlatınca, o da Cinci Hoca'nın öyküsünü anlatmak istedi. Demek bir çok şeyin yerinde sayması onun kafasında da başka bir şeyi çağrıştırmıştı :

«Bu şey bizim Çakır'ın Cinci İsmet'in hesap oluyor. Onun gibi yani. Şimdilerde işi iyice büyüttü. Taa Kars'tan, Afyon'dan gelen gelinleri falan bir saatta iyileştiriveriyor... Çocuksuzlar çocuk, çocuklular kısırlık buluyorlar elinden ve muskasından. Köyde başedemeyince şehire göçtü. Orada bir iki karı daha alarak peygamberimize benzedi. Çocuklarının sayısı da bir mangayı geçti...»

Kalender'in kahvesindeki dişçi genci boşuna yadırgamışım meğersem...

KREDİ VE ENFLASYON

EKİMİN son günlerindeyiz. Harmanlar çoktan kalktı, bağlar bahçeler çoktan bozuldu. İş kaldı gelecek yılın harmanı için ekinlerin şimdiden ekilmesine. Ama yağmurlar başlamadı henüz. Zorunlu kaldıkları için kuruya ekenler de var ama, yağmur yağsa da tohumu eksek diyenler de var. Anlayacağınız, gözler yine havaya bakıyor, Tanrının gölgesine sığınıyor.

Koylünün tohumluk, gübre, kredi işlerini düzenlemek için Ziraat Bankası'na bağlı olarak kurulmuş Tarım-Kredi Kooperatiflerinden biri de bizim köyde. Otuz yıl oldu açılalı. Genellikle, köylülerin güz günlerinde birkaç yüz lira kredi alıp harçlık yapmaları, ertesi güz onu yatırmak için kıvranmaları, sonunda da hükümet kararıyla faizini yatırıp anasını erteletmeleri şeklinde yürür gider...

Dünya değişirken, köy büyüyüp nüfus artarken, acaba Kooperatifin durumu nedir, diyerek kalkıp gittim. Daha doğrusu arkadaşlarla gittik.

Uğradığım yirmi üç ekim yetmiş beş itibarıyle Kooperatife altı köy bağlı ve bin beş yüz ortağı var. Ağaçlı köyden ve Alanyurt'tan kredi almak için gelenler vardı. Rastlantı olacak, hepsi de eski tanışlardı. Memurların işlerini aksatmamaya çalışarak sarmaş dolaş olduk, işi

çaya kahveye bozduk ve uzun uzun söyleştik. Dereden tepeden lâf konuşmanın bile özlemini duyuyor kişi bazan. Çünkü ağzını açan siyasetten söz ediyor. Particiliğin dışına çıkılsa bile lâf krediye, tohumluğa, gübreye geldiğinde de yine oraya varıyordu. Bir açıdan da sevindiriciydi bu. Hiç değilse işin kaynağına iniyorlardı, her şeyin orayla ilişkili olduğunu biliyorlardı. Ankara'larda falan çok rastlamışımdır, okumuş, memurluk yapmış kişiler, sözgelimi pahalılıkla hükümetin tutumu arasında bir ilişki kurmazlar. Şimdi CHP'den milletvekili olan bir eski öğretmenin, İsmet Paşa'nın son yıllarında şöyle dediğini hatırlarım, yurt sorunları konuşulurken : «İsmet Paşamız düşünür ve hepsinin çaresini bulur, bize mi kalmış bunları düşünüp tartışmak?»

Şaka yapmadığını biliyordum. On iki ekim günü, tanıdığım bir emekli memur, soluğu soluğuna gelmiş, «Atın kuyruğuna bastım mührü,» demişti. «Hergün yakınırsın gidişattan, yine de oraya gidersin!» dediklerinde de, «Ne ilgisi var?» demişti.

Krediler, iki yüzden tutun, beş yüz, bin lira dolayındaydı.

Ahmet Reis :

«Böyle kredi mi olur, on binden başlamalı, yirmi beş bine kadar varmalı,» derken, ordaki memurlardan biri :

«Başka ülkelerde fakire kredi verir kooperatifler, bizde zengine,» diyordu.

Ağaçlıköylü Bayram Ağa ise :

«Böyle münasip görüyorlar,» diyerek enflasyon parasından gıcır gıcır beşyüzlüğü cebine indiriyordu.

Timisi karıştı lâfa :

«Köylülerin beş kuruş beş kuruş biriken paralarını şehir bankalarına toplayıp büyük adamlara veriyorlar. (Zenginlere demek istiyor sanırım). Bize yüz, iki yüz lira kredi veriyorlar. Köylü de hâlâ ayıkmadı. Kendi beş kuruşumuzdan kendimiz faydalanır mıyık acep köye banka şubesi açılsa? Bir tüccar beş yüz bin lira alıyor. Sonra da iflas ettim diyor, haciz konması da zor. Bir köylü üç yüz lirayı ödeyemese tarladan pulluğunu götürüp satıyorlar haczederek. Bir de gelip yok haşhaş ekmeyeceksin, yok bilmem ne diye müdahale ediyorlar...»

Buraya bir parantez açmak şart oldu :

Günümüzün yerli ve yabancı siyasi kişilerinden çoğuna karşılık bulmuşlar. Yani, o siyasinin adını getirip köyde birine takmışlar. Mehmed'e sert bakışından dolayı Türkeş demişlerse, şoför Remzi'ye CHP'nin daha ilerisinde göründüğü için Timisi demişler. Gerçekten dolaplar çevirmesini bilen Hüseyin Çavuş'a, Makaryos diyorlar. Geçenlerde Aksaray'da ölen bir şoförün adı Çörçil'di. Köyün eski muhtarı ve zengini Rıza Ata'ya yirmi beş yıldır Celâl Bayar derler. Celâl Bayar'ın partisinin kurulmasıyla birlikte seçim işlerine heveslenip onunla birlikte zafer kazandığı için. Köyde her zaman takılagelen adlar da artık siyasilerden alınıyor. Köy kurulunun eski birinci üyelerinden olan ve işitmesi az olan İzzet emmiye de «İsmet» derler. Yani İsmet Paşa. Bununla övünmekle birlikte, gerçekten bir İsmet Paşa yetiştirmek için oğlunun adını İsmet koydu. O da ortaokul kâtipliğine kadar yükseldi sonra.

«Ama Ecevit'i yok köyün galiba?» dediğimde :

«Ecevit olmak kolay olmadığı için kimseye veremedik demek ki. Bir gün benzeyen çıkarsa ossaat adı takılır zaten,» diyorlar.

«Peki Demirel nerede?»

«Burası Demirciköy, adı üstünde. Burda herkes Süleyman...»

Parantezi burda kapatarak konumuza geçelim.

Köylüler fazla kredi almak istiyor, kooperatif memurları, «Plasman yok,» diyorlardı. «Bir de eldeki arazi kayıtlarına ve tapulara göre veriyoruz.»

Sanırım bu kayıtlara göre bir liste düzenlenip ilçede bağlı oldukları bankaya yollamışlar. Ama o listenin üstü çizilmiş, binler beş yüz, beş yüzler üç yüz falan yapılmış. Yani, memurların hesapladığı kredilerin yarısı veriliyordu aşağı yukarı. Aslında bir dekar araziye karşılık on beş lira nakit, elli yedi liralık gübre, kırk dokuz liralık tohumluk verilmeliymiş. (Topraksızlar burda da hava alıyorlar.) Bunlardan bir de sermaye kesiliyor. Bu sermayenin (depozito) azlığı çokluğu da krediyi biraz etkiliyor. Her yüz lira bir pay birimi oluyor, yüz liralık depozito, gereğinde bin lira kredi verilmesini sağlıyor.

Ortaklardan bir tanesi bütün bu kurallara karşı çıkıyor, Cevat Fehmi'nin «buzlar çözülmeden» kasabanın altını üstüne getiren deli kaymakamını andırıyordu :

«Bu Yusuf Ağa her yerde böyle, hakkına razı olmaz,» diyorlardı ama, Alanyurtlu Yusuf Ağa dayatıyordu :

«Bana bin lira yazdınız, bin lira isterim. Kayıtlara göre beş yüz falan anlamam. Bin vermezseniz kesin benim hesabımı, depozitomu falan verin.»

«Kayıtlarımıza göre beş yüz alabilirsin Yusuf emmi, başka yapacak bir şey yok. İstersen dilekçe verirsin, hesabını da keseriz,» diyordu memurlar.

Sağ yanımda oturan Hüseyin Efendi'ye eğildim:

«Gerçekten kesebilir misiniz hesabını, istese?»

«Yok canım,» dedi. «Daha dilekçe vermesi, altı ay beklemesi... Bir sürü formalitesi var. O her zaman böyle yapar, sonra alır ayrıca.»

Asasının üstünde doğrulup bağırıyordu Yusuf Ağa. Hükümetten girip, Sakarya'dan çıkıyordu...

Bu arada birkaç yüz lira kredi alması gereken biri vardı Ağaçlıköy'den. Krediyi alabilmesi için altmış lira depozito yatırması gerekiyordu.

«Cebimde on para yok, verirken içinden kesin,» diyordu.

«Formaliteye aykırı olur, önce yatırman gerekir,» dediler.

Aynı köyden Üssün Ağa toparlayıp yatırdı da formalite yerini buldu...

Gübrenin bir çeşidini yüz on, bir çeşidini yüz otuz kuruştan veriyorlardı. Ama ortada gübre yoktu. Biraz gelmiş, onu dağıtmışlar.

«Gübre ihtiyacı karşılanabiliyor mu?» diyorum Muhasip Ramazan Efendi'ye:

«İstekleri yarıyarıya karşılayabileceğimizi sanıyorum,» dedi.

«Ya tohumluk?»

«Eski yıllarda alınan tohumluk paraları yatmadığı için bu yıl tohumluk verilmiyor...»

«Nasıl olur?» dememe kalmadı, Ağaçlıköylü Üssün Ağa patladı :

«Tohumlarımız var ya tohumlarımız, Allah sizi inandırsın iyice yozlaştı. Ekilmemesi gerekir aslında. Öteyandan yozlaşmışını da bulamıyoruz ya!..»

«Aslan gibi, koskoca çifçilersiniz. Kışlık ununuzu, bulgurunuzu ayırırken, tohumluğunuzu da ayırsanız da devletin verip vermeyeceği belirsiz bir çuval tohumluğa kalmasa işiniz?» diyorum ortaya.

«Haklısınız,» diyor Üstün Ağa. «Haklısın ama, herhalde sen de bilirsin, bu particiliğin ettiklerini. On yıldır bozuk bir çalkavu (selektör) var bizde. On beş yıl önce bir parçasını Demirci'ye, bir parçasını Ağaçlı'ya koydular, bize nerden oy fazla çıkarsa bütününü oraya yerleştireceğiz, dediler. Ne yerleştirebildiler, ne çalıştırabildiler, öyle bozuk duruyor. Amma tohumlarda da tohumluk hayrı kalmadı.»

«Hatırlıyorum bu çalkavu hikâyesini,» diyorum ve de tam yirmi sekiz yıl önce ilçeye tohumluk almaya giden, orda alıp hemen satarak parasını başka ihtiyaçlarına yatıran köylülerin dönüşte söyledikleri söz geliyor aklıma :

«Hökümetin ettiği hayır, ürküttüğü kurbağayı değmez.»

Görüyorum ki, otuz yıllık filmi seyrederken, kredisi de, tohumluğu da, selektörü de olsununa değil, dostlar alış-verişte görsününe idi...

KALKINMA (!)

KALKINMA üzerine konuşuyoruz köyün belediyesinde. Odada olup bitenler, görünenler bir kalkınmışlığın belirtileri gibi... Reis, Timisi, Makaryos, Abdullah Demir, Adem... Çocukların evcilik oynadığı gibi kalkınmışlık oynuyoruz sanki. Kooperatife, okullara, Türkeş'in kahvesine... Telefon açıyorlar, bir şey bulup konuşuyorlar. Postaneyi açıp ayarlayarak sanki Ankara'dan arıyormuş gibi arıyorlar bazı yerleri. Sonra postacı araya giriyor ve «Alo, Ankara! Bitti mi?» diyor ve gerçekten inandırıyorlar karşı tarafı.

Lumofon'un düğmesine basıyor Reis, öbür odadakilerle konuşuyor. Telefon da az geliyor yani. Sonra bütün «foyalarını» ortaya dökmek ister gibi kalkınmışlığın, masasının gözünden «Kent» cigarası çıkarıyor Abdullah Demir. Bir avuç alengirli dolma ve tükenmez kalem çıkarıyor, birini de bana armağan ediyor. Arada püro çıkarıyor paketiynen. O da yetmiyor, «Lord» ve «HB Grown» cigaraları sökün ediyor masanın gözünden.

Bunu gören Reis, herbiri ayrı çeşit olmak üzere on kadar yabancı cigara paketi çıkarıyor.

«İşte kalkınma böyle olur, Almancılar mı getiriyor bunları?» diyorum.

«Alamancısı da getiriyor, Harmancısı da... Geliyor ya ona bak,» diyorlar ve köy bakkallarında, özellikle Ağaçlıköy'ün bakkallarında bunun bol bol olduğunu, Panaljin hapıyla birlikte çokça satıldığını anlatıyorlar.

«Dün Aksaray'daydım,» diyor Timisi. «Adliyenin önünde seçim sonuçlarını asılı görünce bir baktım ve ezberledim. İlçe olarak AP 14.221, CHP 13.785 senato seçimlerinde. İl olarak da AP 43.700, CHP 42.200 yetmiş üç seçimlerinde yirmi altı bin oy alan Demokratik nerdeyse sıfıra inmiş. Uyanma var, önce iki partiye bölünsün, onun arkası düzelir.

«Desene kalkındık,» dedi Makaryos.

«Orası belli değil ama, bayağı sevindim. AP'li biriyle tartıştık. CHP, AP kadar oy almış deyince kızdı adam. Ben de üstüne vardım: (Demirel Isparta'da bize gomonist diyor, bizim suçumuz ne, doğruyu söylemeyecek miyiz? Genel Başkanınıza yazın da biraz az konuşsun, değilse Reisicumhura mektup yazıp onu az konuşturmasını söyleyeceğim,) dedim. (Ecevit bu konuda neden konuşmuyor, neden Demirel'e cevap vermiyor?) dedi. Onun üstüne ne dedim biliyon mu :

(Senin avratla Kel Memmed'in karısı Meliha'yı bir dövüştürelim, bakalım hangisi daha çok kakınç kakacak, baskın çıkacak?..) »

Anılınca aklıma geldi. Bu Edi'nin Meliha, yirmi beş yıl önce evlenmişti Kel Memmet'le ve o yıllarda eve almazdı Memmed'i. Eve alırsa yatağına almazdı. Köy odalarındaki ortaoyunlarına konu olurlardı.

«Nasıl onların durumları?» dedim, Timisi'ye.

«Kel Memmet, Demirci'nin Kuddusi'ye ırgatlık yapıyor. Arada bir amelelik yapıyor.»

«Meliha'yla düzelmiştir araları?»

«Aynen eskisi gibi gidiyor. Yalnız Memmed'in çok sevdiği, bunun için de Meliha'nın dövüp durduğu çocukları öldü...»

Yabancı cıgaraları herbirinden çıkan lüks çakmaklarla yakarken yine kalkınmaya kayıyor lâf.

«Neydi o eskiden, inanamıyom valla,» diyor Abdullah. «Bir evin küle sakladığı közü on ev bölüşüp ocak tuturdu şu köyde. Şinci şu çakmakların parıltısına bak.»

Makaryos tamamlıyor :

«Bir kahvede yüzlerce kibrit çöpü atılıyor bir günde.»

Sonra değiştiriyor lâfın ağzını :

«Ama iş yok, bakım yok, doktor-ilâç yok. Bunu nideceyik? Doktorun elini dokunması iki yüz lira. Üç bin kişinin hepsi de kuyruk olup Ankara'daki mebuslara gidemez ya. Kibrit çöpü değil bu...»

«Sen merak etme,» diyor Reis. «Şu İkitepe'de gömülü altın küplerini çıkartalım da bol maaşlı birkaç doktor getiririz köye, kaç istiyon, yedi bin, al sana on beş bin deriz. Bedava muayene ve tedavi etsin köylüyü. İlâcı da bedava veririz, altınla alıp depo ettiktengilli. Şimdilik kırk sekiz metre indik. Koçhisar'daki «Bilici» kadın yetmiş sekiz metre dedi derinliği. Demek ki yaklaştık. Ama Tapucu'nun dediği azcık kafamı karıştırıyor. Orası tılsımlıdır, peri yuvasıdır diyor herifçioğlu. Di-

binde iki kapı vardır, dibe inince iki yandan kılıçlı iki peri gelir ve ineni biçiverirler, diyor. Hele daha otuz metre var dibe inmeye, durun bakalım...»

«Ağaçlıdan konuklar geldi,» diyerek Behice bacım gelince kalkıp eve gittik. Gelenler, rahmetli arkadaşım Benli'nin Ahmet Efendi'nin çocukları. Mustafa yetişmiş, Fransa'da falan çalışmış, yitmeden devrimci olmuş. Köyde motor sürüp çiftçilik yapıyor. Yurt sorunları üstüne kafasını yorup duruyor. Küçüğü Nurettin de onun yanında yetişiyor. MC, üsler, Kıbrıs... Ne varsa güncel sorunlar, dillerde. Ağaçlı'da birkaç tane daha varmış devrimci genç ve öğretmen... Bizim Demirci'de de var. Demek ki henüz parmakla sayılacak durumdayız. Parmakla sayılamayacak devrimcinin yetişeceği günlerin özlemiyle bakıyorum Mustafa'nın yüzüne. Konuştukça anlıyorum ki, bunların görüş ve bilinç aşaması, Ankara'nın, İstanbul'un bir köşesinde konuştuklarımızla yapılan söyleşi sırasındakinden daha içten, daha keskin... Toprağa basmanın, tarla sürerken bakınanın ayrımı olmalı...

Emperyalizmden, üslerden söz açıyor:

«İncirlik üssünü de kapatıp, Amerikalılarla ilgimizi kesmeden kurtuluş göremiyorum,» diyor sözgelimi.

Bu sözü ben tek bir kişiden duydum Demirci'de. O da İvriz ilköğretmen okulundan kovulma Bayram'dan. Bayram'a da Bayram diyen pek görülmüyor, Boykot diyorlar. Boykot koymuşlar adını. Okuldan kovuluşu bir boykot sonucunda olmuş. Hem de son sınıftayken, öğretmen olacakken. Birkaç gün sonra yapılacak Cumhuriyet Bayramında okumak üzere devrimci bir söylev hazırla-

mış. Gösterdi. Ceplerde taşınası kısa bir söylevdi. Cumhuriyet Bayramından önce ayrıldığım için çok merak ediyorum okuyup okuyamadığını.

Makaryos Hüseyin'ler, Timisi Remzi'ler, İsmet İzzet'ler, Bayar Rıza'lar, Reis Ahmet'ler... Evet, güncel olaylardan tutun, partileri, particileri, iç ve dış politikayı kendilerine göre yorumluyorlar, bağırıp çağırıyorlar yerine göre. Ama Mustafa Benli, Nurettin Benli ya da Boykot karşına çıktı mı, iş değişiyor. Ama şöyle bir rahat soluk almak ne mümkün. Önce babasını Boykot'a karşı çıkarmışlar. Yani, baba Duran Boykot oğlunu boykot etmiş, Boykot oldu diye yüzüne bakmıyormuş. Sabah babası çıktıktan sonra kalkıp çıkar, geceyarısı babası yattıktan sonra eve gider olmuş çocuk.

«Kim körüklüyor Duran'ı?» diye soruyorum arkadaşlara.

Onların karşılığından önce Mustafa Benli giriyor araya :

«Ortaokul Müdürünüz nasıl?»

«Dehşetli müdürlük yapıyor, öğrenci yetiştiriyor. Hem de sapına kadar köpekli tosun yetiştirip duvarları yazıyla doldurtuyor,» diyor Tahir emminin oğlu.

«Bizde, Ağaçlı'da,» diyor Benli, «Ecevit üç aylıdır diye kadınları bile kandırtıp oyların yolunu şaşırttı bu tosunlar. Oylar yine de iki büyük parti için başabaş geldi ama, nice uğraşmadan sonra.»

Beşi bay, yedisi bayan olmak üzere on iki öğretmeni var Demirciköy İlkokulu'nun. Ortaokulda da dört öğretmen var. Öğrenci sayısı da şöyle: İlkokulda beş yüz, kız

ve erkek sayısı aşağı yukarı yarı yarıya. Ortaokuldaysa seksen öğrenci var ve bunlardan yalnız on tanesi kız. İlkokulun altı dersliği olduğu için çift öğretim yapılıyor.

Tonguç Baba döneminde çıkarılan 4274 sayılı yasanın devam takiple ilgili on altıncı maddesi çoktan değiştirildiği için, çocuğunu isteyen yolluyor okula, istemeyen yollamıyor. «Ancak kendi gelenler kaydediliyor, köy silkelense daha çocuk çıkar,» diyorlar.

Ama gelenler de okulu doldurmaya yetiyor. Öğretmenlerin çoğunluğu, baylı bayanlı olarak gerçeği görüp geleceği kurtarmak için var güçleriyle çalışıyorlar. Nedense yine aralarından, az da olsa baylı bayanlı, «köpekli tosun» yetiştirme sevdasına düşenler var. Bu konuda en çok merak ettiğim şudur : Demirciköy'de ve bütün yurtta, acaba korkudan mı, inançtan mı, yoksa çıkardan mı başlıyor ve başını alıp gidiyor tosunculuk?..

Ortaokul sekiz yıllık. Yüz kadar mezun vermiş durumda. Bunlardan kimisi işçi, kimisi memur olmuş. Memur olan ya assubay, ya polis, ya da tarım teknisyeni. Nevşehir'inden Gümüşhanesi'ne, Ankara'sından İstanbul'una kadar serpilmiş durumdalar. Ne var ki, bunlardan hangisine rastlasam ellerinde «Ortadoğu» gazetesi, dillerinde uzaktaki Türklerin kurtarılması türküsü... Ortaokuldan sonra bir yere gidemeyenlerden Ankara'da amelelik yapanlar var. Sözgelimi, benim yeğen Paşa, Ayşe'nin oğlu. Hem bir okula yerleştirmemi ister, hem de uzaktaki Türkleri kurtarmak...

«Önce burdakileri kurtarsan, bu arada kendini de kurtarsan. Üstelik seninkiler iktidarda, git seni yerleştirsinler bir okula,» dediğimde, tıpkı hem gidişattan ya-

kınıp hem de atın kuyruğuna mühür basıp da ikisinin arasında bir ilişki kurmayan emekli memurlar gibi karşılık veriyor :

«O başka şey, öteki başka şey.»

Yozgat'ta On iki Mart döneminde bizim TÖS'lü öğretmen Ömer Yiğit'in başına bir sürü iş açan da bizim köyün ortaokulundan çıkma tarım teknisyeni ve Kabakçı Kadir'in oğlundan başkası değildi. Köyden yetişen yirmi polis, yirmi tarım teknisyeni ve on assubayı bir yana koyarsak yirmi öğretmen çıkmıştır. Onlardan çoğu sürülüp durmaktadır. Okudukları, Töb'lü oldukları için. Adem, Rahmi yeğenlerim bunlardan. Demek ki, aynı köyün çocuklarını alıp ayrı ayrı okullarda, değişik eğitimcilerin eline verdiniz mi, sonuç da büsbütün değişik oluyor.

Bu sonuç böyle olunca, devam takipçiliğin onaltıncı maddesinden sonra zaten çalışmayan ilköğretim kurullarını da kaldırmak ve okulları kapatmak daha iyi mi olur acaba? Dünyaya böyle açılmaktansa, hiç değilse içine kapanır köylü...

Yine de çıkmadık canda bir umut olarak, bu durumu da önlemek için çabalıyordu öğretmenler.

«Sosyal bilgiler ve fen bilgisi konularında filmler edinip öğrencilere bir gösterebilsek. Olumlu araçlar bulup dersleri ezbercilikten bir kurtarabilsek!» diyorlardı ve haritalara, yardımcı ders kitaplarına, çocuk kitaplarına, bilimsel, düşünsel eserlere özlem duyduklarını... anlatıyorlardı. Ne buluyorlarsa okuyorlardı.

Demirci'den bağlı olduğu Aksaray ilçesine bir gecede yaya gelirdik. Şimdi yol düzeltildi ve minübüsle

otuz beş, otobüsle kırk beş dakikada geliyoruz. Bazı durumları düşününce, yalnızca ve kurukuruya gelip gitmeye yarayacaksa, eskiden pek ayrımı kalıyor mu, diye düşünüyorum... Üstelik tosunculuk da bu yoldan geliyordu. Hem de her şeyi geride bırakarak...

GEZERKEN

ARKADAŞLARLA köyün dışına çıktık dolaşmaya. Ekimin son günleri çok tatlı. Pastırma yazı dediklerine bakmayın böyle havalara, çingene yazı demek daha doğru olur sanırım. Harman yerinde ne sap kalmış ne saman, alabildiğine bomboş uzanıyor çayırlık. Yalnız bir köşede çingene çadırları var. Çadırın bir kanadını kaldırmışlar, boyuna deri sıyırıyorlar. Bir yanda atları, bir yanda köpekleri. Vaktiyle kışları da bizim köyden ev bulup burada geçiren Ali ustanın torunları bunlar. Hiç kadın yok çadırlarda. Şu anda onlar köyde dolaşıyor ev ev, kalbur verip yiyecek şeyler alarak.

Çadırın sahibi olan bir delikanlı, dizine serdiği deriyi bıraktı, size müzik dinletmek isterim diyerek teypin düğmesine bastı. «Ayaş yollarında kervanın mı var» diye bir türkü başladı. Ustanın kolunda ekstra bir saat çok dikkat çekiyordu.

«Türküden hoşlanmazsanız, radyoyu açayım belki şarkı, belki başka bir şey çıkar,» dedi.

«Tamam, tamam, türkü iyi,» dedik ve bir süre dinledik.

«Bu türküleri dinlerken gece gündüz içsem içerim ben,» diyordu usta. «Başka şarkılar beni tutmuyor.»

«Çadır soğuk olmuyor mu geceleri?»

«Yılın en iyi günlerindeyiz. Bir süre böyle gider bu. Kırağı düşmeye başladığı zaman bile çok tatlı olur.»

Karşımızda Hasandağı, bütün haşmetiyle yükseliyor.

Ve usta sürdürüyor konuşmasını :

«Pantik Ali de çok sever bu türküleri dinleyerek içmeyi. Bir burda çadırda, bir de evde içtik birlikte, tadına doyum olmuyor.»

Bozulmuş bağlardan, bahçelerden geçiyoruz. Her tarafta yığın yığın dökülmüş ağaç yaprakları, kurumuş tefekler... Eştikleri kuyulara kış için lahana gömenler var yer yer.

Dolaşa dolaşa köyün karşısına geliyoruz. «Karşı Değirmen» yıkılmış, harap olmuş. Bir zamanlar taa Ekecik köylerinden buğday yüklü arabalarla gelip sıraya girerek günlerce nöbet tutan müşterilerini düşündüm. O zamanlar parıl parıl olan oluğu paslanmış, ama yerinde duruyor. Köyün altucunda bulunan «Aşağı Değirmen» de böyle oldu.

«Ah, ah, bunlar da dursaydı kötü mü olurdu?» diyorlar, cereyanla çalışan değirmenin su değirmenlerini ortadan kaldırışına kızanlar. «Bunun öğüttüğü un ötekiyle kıyaslanır mı hiç, deneyi kıra kıra ezdiği için un çok ince olurdu, ekmeği iyi olurdu...»

Köyle Gürlek çayının arasında kalan bahçeler, Aşağı Değirmen'e yakın Ervanönü'ndeki bahçeler hepten kavaklık oldu son onbeş yıl içinde. Girip yürümek bile mümkün değil içinde, o kadar sık ve dolu. Herbiri özgür

olarak yükselmiş gökyüzüne ve bir orman gibi doldurmuşlar köyün önünü kardeşçesine...

Kavak lâfı edince de esip gürlemeye başladı Hüseyin Çavuş:

«Dokuz yüz elli sekizde başladı bu kavaklar dikilmeye. Köye belediyenin gelmesiyle, ağaçların korunmaya başlamasıyla. Ondan önce iki-üç dikme dikiliyor, eşekler kemirip kırıyordu. Bir türlü çoğalmıyordu. Kimsenin de elinden bir şey gelmiyordu. Hele ben Koruma Reisi olunca ilân ettik ki, (Sulu yerlere kavak dikilecek, oralar yasak bölge olmuştur. Buralara giren hayvanlar pazarda satılacak. Tutarı ettiği zararı karşılamazsa üstüne yine ceza alınacak) dedik. Köylü de sözümüzü tuttu, bir tek ceza alamadık. İşte böyle kavak doldu her yer.»

Gürlek çayının sağı, yani köyden yanı kavaklık olurken, İkitepe'ye doğru uzanan solundaki büyük boşluk da «villa»larla dolmaya başladı. Tat Ali'nin bağını satın alarak çubuklarını söküp yerine villa dikmiş Bekir'in oğlu Gedek. O villayı gösteriyorlar.

«Bu iki katlı villayı yüz on bin liraya dikti Gedek!» diyorlar. Ve villaları gösterirken sahiplerini de sayıyorlar:

«Kel Hacı'nın Kuddün'ün, Fakıların Memiş'in, Çapan'ın Mustafa'nın, Hicap Çavuş'un çocuklarının.»

«İyi işte, bak toprak ne kadar bölünse yine de villalar yükseliyor!»

«Karışık iş!» diyor Hüseyin Çavuş. «O kadar karışık ki, o çok bilmiş Alanyurtlu Kör Muhiddinin oğlu bile çıkamaz içinden.»

«O kadar mı karışık?»

«Diyne şinci, bak nasıl hak vereceksin: Aksaray'daki hanlar bile kapandı, köylerden at eşşek gelmediği için. Millet pazara otobüsle, minübüsle gidiyor. Her köyde birkaç tane var. Bir zamanlar bulamadığı açık kamyona bile binmiyor köylü. Nerdeyse Mırıl'ın Arif işsiz kalacak. Kamyonuna insan binmeyince ne yapsın, ancak yük bulursa taşıyor. Öküz ve manda tarihe karıştı. Onlarla çift sürmek diye bir şey yok artık. Böyle olunca o hayvanlar da yok. Atları pulluğa koşup sürüyorlar. Köyde altı tane çift motoru var, çokları da onlara kira ile sürdürüyor. Bir motor bir günde elli dönümü sürüyor. Bir öküz çiftiyle doksan günde ancak sürülürdü elli dönüm tarla.»

«Hepsi iyi işte söylediklerinin?»

«Diyne hele,» diyor ve sürdürüyor konuşmasını :

«Az topraklılar da on dönüm tarlayı üç yüz liraya sürdürüyorlar ve çok kârlı çıkıyorlar. On dönüm yeri iki yüz elli lira vererek yazın da makinaya biçtiriyor. Çünkü dönümünü yirmi beş liraya biçiyorlar. Beş yüz lira gibi bir masraf yaptığı yerden on bin liralık ürün alıyor. Nerdeyse toprağı çok olandan daha kârlı. Ama ben sonunu düşünüyorum: Alamancılar gitmez olursa, Alamanya'dan para gelmez olursa ne olacak durum?»

Battal eniştem :

«Düşündüğü şeye bak,» diyor. «Eskiden, tarlalar cızı cızı bölündükçe, yani ki köyde insan çoğalınca aç kalınacak sanılırdı. Hiç de öyle olmuyor. Eskiden ekmek bulamayanların çocukları şimdi bey gibi yaşıyor. Toprak ne kadar parçalansa, gerek zengin çocuklarının ge-

rek yoksul çocuklarının durumları babalarından iyi oluyor. Emmimiz tellâlcı Koca Mevlüd'ün nesi vardı, çocuklarının durumuna bak. Bekir'in Gedek, Kocacığın oğlu Celâl Bayar'ı geçti.»

Yeni yetişen gençlerden biri lâfa karıştı :

«Yollar açıldı, gelip gitme kolaylaştı. Millet Ankara'sına, Alamanya'sına gidince yemesini, yaşamasını öğrendi. Eskiden az yere sebze ekiliyordu ve artanı evde çürüyordu. Şimdi köylü ne ekerse, patates, soğan, fasulye... Uzağa götürüp satabiliyor. Satılınca daha çok ekiliyor, para kazanılıyor.»

«Ne dersin enişte?» diyorum Hüseyin Çavuşa.

«Doğru olmasına doğru. Bir evin hem Alamanya'ya gideni olursa, hem toprağı olursa... Doğru. On kişi izinli geldi mi Alamanya'dan, yüz kişi, yüz elli kişi rahatlıyor. Köylünün alış gücünü, yaşayışını etkiledi. Her ne kadar ordan bir icat düşüncesi, bir yenilik getirmiyorlarsa da... Bir de, fitreyle geçinen fıkara takımını düşünmezsek...»

Ahmet emmimin oğlu Sedayıl'a soruyorum. Alamanya'dan izinli gelmiş :

«Nasıl, iyi yaşıyor musunuz orada, yaşamasını bellediniz mi?»

«Biz onların bulaşığı değiliz,» diyor Sedayıl. «Onlar sekiz saat çalışıyorlar, ama ondan sonra eğlenip, yiyip içip yaşıyorlar. Onların arasında da yaşamak, bu yok bizimkilerde. Fabrikadan sonra bankada akşam temizliği yapacaksın ek iş olarak, eğlenceye gitmeyeceksin ki, para biriktirip buraya getiresin... Kardeşim Alettin baharda öldü izinli gelince...»

Köyün kıyısında Mahmut'un ateş değirmenine uğradıktan sonra kahvenin önüne oturduk.

«Hasandağı»nın manşetinde «Almancı»larla ilgili bir haber var. Haberin altında da Altınkaya Belediye Başkanının resmi. Bu «Reis» Bekir Deniz de benim öğrenci. Bu küçük haberi olduğu gibi almak istiyorum :

«İlçemizin Altınkaya (Çardak) Belediye Reisi Bekir Deniz, işçi hemşehrilerinin yardımıyla Almanya'dan getirttiği dozer ile doldurucu makinalarını, bu yaz döneminde özel işlerde kira ile çalıştırmış, masraf çıktıktan gayri Altınkaya Belediyesine 150 bin lira civarında net kâr sağlamıştır.

Makinaların ücret karşılığı özel hizmetlerde çalıştırıldığı hususunda Belediye Başkanı Bekir Deniz şu açıklamayı yapmıştır :

«Altınkaya Belediyesinin Katarpil doldurucusu ve dozer makinası, ücret karşılığı, özel şahıslara veya resmî kuruluşlara kiraya verilmektedir. Belediyeye hem gelir sağlıyoruz, hem de vatandaşın işini kolaylaştırıyoruz.

Hizmet talep eden vatandaşlar veya belediyeler ile müteahhitler müracaat ettikleri takdirde hizmetlerine koşacağız.

Hafriyat için, kum ve çakıl doldurması için en güçlü makinalarımız çevre hizmetlerine yardımcı olmaya devam etmektedir.»

«Gördünüz mü köyü, gördünüz mü Reisi?» dedim bizimkilere.

«Bizim köyün adamı birbirine tutkun değil ki,» dedi Ahmet Reis. «Çoğu da paraları Alaman kızlarıyla yi-

yorlar. Adife'nin Yakup gibiler de Alaman kızlarını buraya getiriyorlar karılarının üstüne.»

Sadık emmimin Kooperatifçi Hüseyin de bir ek yaptı:

«Buraya Alaman kızı getiremeyenler de gelip burda âşık olur, iznini geçirir ve geri dönme hakkını kaybeder, bizim kayın Sedayıl gibi...»

«Öyle mi?» diyorum Sedayıl'a.

«Biraz öyle emmioğlu. Benim kazandığım gâvur parası bir milyona yaklaştı. Ben de toprak moprak aldım az çok. Amaı bir kısmını da sevgilimle yedim, Niğde dağlarında. Şehre bile inmedik hevalla.»

«Şimdi?»

«Gerçekten izni geçirdik aşk yüzünden. Orada zaten işsizlik parası alarak kalıyordum aylardır. Vaktinde dönebilsem devam edecektim. Şimdi turist olarak dönüp bir-iki ay kalacağım yine. Ama gidemiyom.»

Kulağıma eğildi:

«Aşk yüzünden gidemiyom,» dedi.

«Kime âşıksın?»

Yine kulağıma eğildi ve olmayacak, fethi olanaksız bir kaleden söz eder gibi karşılıksız aşkını özetledi, yardım etmemi istedi. Aşkına yardım etmeleri için, Almanya'dan getirdiği bavul dolusu tül perdeleri, şemsiyeleri... Reis'e, Hüseyin Çavuş'a vermek istiyordu.

Sedayıl gerçekten karasevdalıydı. Kafayı da azıcık oynatmışa benziyordu. Benden başka dört kişi biliyormuş kime âşık olduğunu. Benimle beş olmuş. Ona buna yaymamam için and içirdi.

HAVANDA SU

İLKÖĞRETİM Müdürü Mehmet Söyler'le konuştuk bütün gün. Defterler dosyalar da önümüzde. Bizim ilçenin eğitim durumunu şöyle yuvarlak hesap bilmek istiyordum. Çıkardığımız sonuç şu: İlçeye bağlı *yüz yirmi üç* köy var, bunlardan yalnız ikisinde okul ve öğretmen yok. Bu köyler de biri kırk, öteki altmış nüfuslu köyler. Köylerde ve yaylalarda yüz otuz dokuz ilkokul, üç yüz seksen beş ilkokul öğretmeni var. Sınıf mevcutları da yaylalarda on beş - yirmi, köylerde kırk - elli, ilçede altmış - altmış beş. Öğretim çağında otuz bin çocuk var.

«Hepsi okula gidebiliyor mu?» diyorum Söyler'e.

«Öğrenci devamsızlığı yüzde beş. Ekecik bölgesine düşen köyler dışında kız öğrenci devamı iyi,» diyor. «Ekecik bölgesinde öğretmen tutunmuyor ki, öğrenci gelsin. Orada ancak bölge okulu açılırsa başarılı olur, Kürtçenin üstüne Türkçe öğretilebilir.»

«Demek hâlâ direniş mi var okula devam konusunda?»

«Ekecik bölgesi dışında yok. Ama orda da, öteki bölgelerde de Almanyacıların epiy etkisi oldu ve oluyor öğrenci devamının iyileşmesinde, özellikle kız öğrenci devamı konusunda...»

«İlçede nasıl durum?»

«Tek ortaokul yetmiyor. Lise sıkışık. İlkokulların durumu kötü sayılmaz.»

O sırada bir bayan öğretmen geldi kaynatasıyla birlikte. On sekiz haneli Şabanlı yaylasının öğretmeniymiş. Gelinini ordan aldırıp gidip gelinmesi kolay, korunması kolay bir yere verdirmek istiyordu kaynata.

«Allahınızı, peygamberinizi severseniz, Allahın peygamberin elçektiği bu yerden gelinimi kurtarın,» diyordu. «İki delikanlı gelse eli silâhlı, bassalar oturdukları yeri, dağın yaylasında kim ne yapabilir?»

«Madem sen kaynatasın, oğlun nerde?»

«Oğlum mu, oğlum uzakta, sürgün...»

«İlköğretim kurullarının çalışması nasıl, devam etmeyen çocuklar izlenebiliyor mu?» diyorum Söyler'e.

«Bu kurullar, çocuğunu göndermeyenlere en az yüzlira olmak üzere para cezası veriyorlar. Ama tahsildar yetersizliği yüzünden bu gibi cezalar gerçekte toplanamıyor ve sistem işlemiyor.»

«Öğretmenlerde bölünme falan yoktur inşaallah?»

«Valla önce şunu deyim: Öğretmen okulları boş kovan çıkarıyor. Bir de, öğretmen okulunu yeni bitirip gelen öğretmen, daha mutemet dilekçesini bile vermeden Ülkü-Bir'in yerini soruyor... Yine de Töb-Der'e eğilimi olanlar fazla ama, çoğu çekimser davranmak zorunda kalıyorlar öğretmenlerin. Aşağı yukarı yüzde kırkı Töb-Der üyesi. Yüzde on Ülkü-Bir'e bağlı, üye. Geriye kalanlar yansız ve bu yansızların çoğu bayan... Aslında üçe ayrılmış durumdalar. Töb-Der, Ülkü-Bir ve Mefkû-

reciler. Üçüncülere «dinciler» de diyebiliriz. Bunların genel merkezleri Nevşehir'de, burnumuzun dibinde...»

Yirmi beş yıldır kıyımda rekor kıran ve emekli olduktan sonra da peşi bırakılmayan Zeki Çar öğretmenin kitapçı dükkânı önünden geçerken duraklıyoruz. Camlarında tükrük, sümük...

«Bu bizim kaderimiz, tosunlar her gece böyle yapıyorlar, biz de kırmadıklarına şükrediyoruz,» diyor. «Kusura bakmayın, daha sabah temizliğini yapamadık.» Ders kitabı soran çocuklar hep eli boş dönüyorlar. Bir tek ders kitabı yok kitapçılarda. Banka müdürü emeklisi öteki Zeki Beyin «gamzeli» dükkânı önünde de köylüsü kentlisi yığılmış, birbirine girmiş. Ama içerden, «Kitap yok» sesi geliyor boyuna, onlar inanmasalar, alacağız diye girmeye çalışsalar da...

Akbaşların dükkânına giriyorum. Rahmetli bir arkadaşımın çocukları. İşlerini bırakıp sarılıyorlar. «Aman ağabey bize yardım et, milletin imdadına yetiş,» diyorlar.

«Nasıl durum?»

«Ne Bakanlığın çıkardığı kitaplar var, ne de ötekiler. Beş yüz tane istedik, yirmi beş geldi. Düşün artık üstyanını. Bakanlık böyle yaparsa ötekilere ne denir. En bulunmayan kitaplar ortaokulun bütün sınıflarının sosyal ve fen dersleri kitapları. «Ders Kitapları»nın çıkardığı Türkçe-Dilbilgisi de yok. Ağustosta parasını peşin yatırdık ağabey, Kasım girdi hâlâ kitap yok ortada. Kârımız nakliye ücretine gidiyor gitmesine ya, gelse de çocukların işi olsun görülse...»

Komandoculuktan, milliyetçilikten başımızı alıp da, bırakın ideal olanını, yanlışsız, temiz baskılı, gerçekçi ve bilimsel olanını, şöyle pespayesini bile bastırıp da çocukların eline ulaştıramıyoruz ders kitabının. Yine bırakın dış politikasını, iç politikasını, içalım ve dışalımı, ekonomik sorunları... Ders kitabı konusuna bile bakınca bir kasabada, içi kararıyor kişinin.

Belki içimiz açılır diye Töb-Der merkezine yürüyoruz. Çıkmadık canda bir umut dediklerinde olduğu gibi, gerçekten içi açılıyor orada kişinin.

Atatürk ve Tonguç'un duvarı dolduran fotoğrafları göze çarpıyor önce. Sonra afişler, baştanbaşa :

«Herkese eğitim hakkı.»

«Emperyalist eğitime hayır.»

«Faşist baskılara son.»

«Yöneticilerimizi biz seçeceğiz.»

«15-16 haziran yolunda ileri,» (Genç Emekçiler Birliğinin.)

«Size bir şey yapmıyorlar mı, bu tutumunuza karşı?»

Pazarören Köy Enstitüsü çıkışlı Mustafa İpekdal karşılık veriyor. Kendisi Töb-Der'in Başkanı :

«Bizler eski toprağız. Unumuzu da eledik sayılır. Ama eleği asmaya niyetimiz yok. Kırkından sonra gittim, Yeşilova köyünde çalışıyorum. Ne yapabilirler bana. Örgüt güçlü sonra. Güçlü oldun mu bir şey yapamıyorlar, bunu deneyle biliyoruz. 'Kurtlar' geliyor, kovalıyoruz, gidiyorlar. Yalnız çok kızıyorlar 'Köpekler' deyişimize. Boyunlarını büküyorlar, etmeyin, eylemeyin, diye.»

«Ama afişleriniz sert?»

«Onlarınki de sert. Parkın yanında var bir tane koskocaman, görmediniz mi geçerken? Orda, «Bozkurtum! Vur tilkiye!» diyorlar. Onlar kurt olunca bizler de tilki oluyoruz ha zahir.»

Mamasun köyünden Hakkı Avan, köylerindeki çok ünlü tekkenin artık bakımsız kaldığını, ziyaretçi gelmediğini, halkın daha somut şeylere yöneldiğini... anlatıyor. Eskil köyü öğretmeni, köylünün her şeyi, yurt gerçeklerini ve olup bitenleri çok yakından izlediğini ve bildiğini... anlatıyor. Seçim görevlisi olarak Ağaçlı'ya giden Canatan da onu doğrulayan şeyler anlatıyor. Son yılların mezunu ve Kötüköy'de çalışan bir genç öğretmen de, ağaç aşılamayı, toprakla uğraşmayı bilmeyen, okuyup yurt ve dünya olaylarını izlemeyen, olumlu düşüncelere erişmemiş bir öğretmenin köylüyle bütünleşmesine olanak bulunmadığını... ileri sürüyor.

«Peki, köylerde, sizin deyiminizle 'köpekler' ve köpekçiler var. Bal gibi de etkili oluyorlar. Ne tarladan haberleri var ne üretimden. Onları ne yapacağız?»

«Onlar halkla bütünleşmiş sayılmazlar. Çıkar sağlayarak çoluğu çocuğu kandırıyorlar. Çoğu sonra cayıyor çocukların, sıkıştırsalar da cayıyor. Sonları yok onların. Burda yediyüzün üstünde öğretmen var. Töb-Der üyesi iki yüz ellidir. Üye olmayan bayanların çoğu da bizden yana. Halk bizim dışımızdakileri öğretmen bile saymaz nerdeyse.»

«Öyle olsun,» diyorum ve gülüşüyoruz...

Dilimin ucuna kadar gelen lâfımı yutamıyorum :

«Emperyalizmin numarası faşizm köye kadar indi, halkı da böldü. Siz ne derseniz deyin. Hayırlı uğurlu olsun demokrasiniz de, milliyetçiliğiniz de.»

Bizim köyden yetişme ve İvriz Köy Enstitüsü çıkışlı Kuddusi Baylan, yani halamın oğlu birden atıldı:

«Onları büyütmeyin. Malmüdürünün bir oğlu bile çok gelir onlara. Memurlardan Kırkıllı Rıza falan var öyle. Karşılarına geçip, 'Düzeni değiştirirsek, böyle göbeğinizi kaykıltarak oturamayacaksınız, bırakın Amerika-Rusya mavalını da sorunlara dönün' dedi mi, kaçacak delik arıyorlar.»

«Kaç tane var öylesi?»

«Var biraz. Artacak daha da.»

Zeki Çar önündeki yerel gazeteyi gösterdi:

«Bak Polis Haydar'ın sürgün haberi var. Seçim sırasında AP'li Avni Kavurmacı'ya Saratlı köyünde yuh çektiği için sürüldü.»

«Ne arıyormuş Saratlı'da?»

«O köy Alevi. Haydar da Alevi. Orada konuk olarak bulunuyormuş. Yuh çeken köylüler aslında. Haydar, etmeyin falan demiş hattâ. Ama yuh çekmeye o özendirdi diye sürdüler Haydar'ı.»

«Böyle günügününe ivedi mi oluyor sürgünler de?»

«Daha hemen ertesi günü Kavurmacı valiye telefon ediyor, vali de alıyor...»

«Yani polis de var, yetişiyor mu demeye getiriyorsunuz?»

«Hem de pişe pişe.»

Bana yine, «İnşaallah» çekmek düşüyor. Sonra da düşünmek: Kalkınma denilen yaldızların altında koyu bir karanlık, ama bir de direniş... diye.

Ve Kuddusi Baylan gözünü gözlerime dikiyor gülümseyerek :

«En biri senin Cevcet Hocan. Senin ilkokul hocan Demirci'den. Sana kızar dururdu solcu çıktın diye. Ellisinden sonra da milliyetçiler, ülkücüler derneğine girdi. Son belediye seçimlerinde de AP'den Belediye Encümen üyesi oldu. Ama bastı istifayı, işin içyüzü berbatmış, diyerek.»

Köyde haksızlıkların karşısına tabancayla çıkan cesur bir gençti Cevdet Hoca, bizi okuttuğunda. Rastlayınca uzun uzun konuştuk. Otuz beş yıl öncenin Cevcet'iydi yine, aradaki olaylardan sonra: «Evet Makal, bastım istifayı,» diyordu. «Solcuların yazdıkları doğruymuş. Zenginler hep sömürmek istiyor. Devlet, belediye onlar için olsun istiyor. Yağ kıtlığında kırk dört teneke yağ geldi. Lokantacılar başkanına otuz sekizini verdim almadı. Hepsini istiyor. Onu da ne edeceği belirsiz. Vatandaş ölse umurlarında değil. Arsa onlara bedava verilsin, vergi alınmasın... Baktım ki biz havanda su dövüyormuşuz. Helâlinden vatan millet ama Sakarya değil bundan sonra. Senin anlayacağın, nice serencamdan sonra Hocan kendini buldu. Tebrik et. Evet Makal, solcuların yazdığı doğruymuş...»

FAUST'UN DEDİĞİ

ÖNCE Can Yücel'in Türkçe söylediği dörtlüğü okuyalım :

«Çözülür» demiş Faust «bu kâinatın sırrı»
Ve onunçün çarpılmış Hakkın cezasına
Demek ki hikmetinden sual olunmayan Tanrı
Razı değil milletin okuyup yazmasına...

Samandağ Halk Eğitim Merkezi Müdürü Salih Çam'ın da listeler halinde sürüp giden kıyımlar arasında ve merkezler dışında bir ilkokula öğretmen verilmek koşuluyla atanması, bu arada görüşüp konuşmamız, Can'ın canım dörtlüğünü getirdi dilimin ucuna.

«Suçun ne?» dedim.

«Halkı eğitmek!»

«Hele hele?»

«Töb-Der'e üye olmak.»

Sen üye olur musun Töb-Der'e, yirmi yıldır aç susuz yaptığın hizmetler, çocuklarının lise ya da ortaokulda oluşu, karının hastalığı vız gelir adamlara. Erdemlerin kusur olur, şiş gibi batar etine ve de kafana. Kafan zonklar, etin seğrir. İsteyen var mı milletin okuyup yazmasını? Ve ona Cemal Nadir'in bir karikatürünü anlatıyorum :

Kerli ferli bir bay. Hem parlamenter, hem ihracatçı tüccar. Karşısındaki gazeteciye karşı yumruğunu sıkmış, ateş püskürüyor :

«İstediğin kadar yaz, bu milletin yüzde doksanı okuma bilmez...»

Çünkü gazeteci, «Çevirdiğin tüm dolapları, rezillikleri yazacağım,» demiştir bayımıza...

Bizim Aksaray Halk Eğitimi Başkanı Arif Koçak da halkın uyanması, köylülerin yeniliklerle karşıkarşıya gelmesi için çabalayıp duruyor. Niğde ilinde en hareketli halk eğitim merkezi onun yönetimindeymiş. Dileriz okullarda yer bulunmaz da, Samandağ'dan Niğde emrine verilen Salih Çam'ı da ona yardımcı verirler. Birlikte daha iyi sonuç verici çalışmalara girişirler onlar da...

Arif Koçak, dört ay süreli halk dersanelerini ve iki ay süreli okuma yazma kurslarını açmış bile. Kasım girerken. İlçede ve yirmi köyde, saat on sekiz - yirmi bir arasında olmak üzere dört ay sürecek kurslar...

«Gelenler epiy var mı?» diyorum.

«Rağbet çok iyi,» diyor. «Yetmiş bin lira ödenek geldi. Biçki-dikiş, nakış, yabancı dil, müzik, sinema makinesi kullanma, aşçılık, garsonluk... kursları açtık.»

«Gelenlere yararlı oluyor mu kurslar?»

«Muhasebe kursunu bitiren on dokuz kişi iş buldu. Garsonlar da aldıkları belgeyle daha iyi iş buluyorlar ve mesleklerine yakışır kişiler oluyor. Halka okuma yazma ve biçki-dikiş öğretmenin yararıysa söz götürmez... Bu kurslar çoğunlukla gece olduğu için devam edenle-

rin işine engel olmuyor. Bu arada köylerde eğitici filmler de gösteriyoruz. Rağbet fazla.»

«Rağbetin az olduğu bir şey var mı?»

«Var. Belki inanmazsınız ama gerçek: Mevlüt yemeklerine rağbet azaldı köylerde. Yemek yedirip mevlüt okutanlar kimi çağırırlarsa, evden minibüsle alıp sonra yine minibüsle eve bırakmayı şart koşuyor vatandaş. Bir geleneği zorla sürdürmek isteyen çıkarsa bu şartı da yerine getirmek zorunda. Aksi halde yemeğini yemez, hayır duasını yapmaz, mevlüdü dinlemezse vatandaş, mevlüt okutacak olanın da dileği, adağı yerini bulmaz...»

«Desene tokluk başladı, mevlüde rağbet azaldı?»

«Ne sayarsan say. Ama vatandaş bazı şeylerden sıyrılıyor, daha özgür davranış içine giriyor gündengüne.»

Tanrıların (!) milletin okuyup yazmasına razı olmadığı dönemler geçmiş olmalı artık. Baksanıza dersanelere, kurslara... Şimdi olsa olsa milletin düşünmesine karşıdır tanrılar. «Maarifi» çok seven Pertekli Şevket Bey de son yıllarda bu konuda bir aşama olduğunu kabul ediyordu: «Efendim, haydi sizler gibi konuşalım, örneğin 1948 yılında Tunceli'nde İl İdare kurulunda bulunuyordum. Okul yapımı için elli bin liralık ödenek gelmiş. Kalaycı köyünün okula en çok ihtiyacı olan köy olduğunu biliyorum. Toplantıda, okulun Kalaycı'ya yapılmasını önerdim. Vay sen misin öneren. Kurulumuzun bir başka üyesi Ali Koç küfreder gibi konuşmaya başladı, başka yer bulamadınız mı okul için... diyordu. 'Ananın bilmem neresine sok okulu!' diye ağzı köpürerek bağırmaya başladı. Okulun Pertek'e yapılmasına ka-

rar verdik de oturttuk zorla. Nedenini sormuyorsunuz: Ali Koç, Kalaycı köyünün ağasıydı, köylülerin okumasını, uyanmasını istemiyordu. Ama bugün, ağalar da, devlet de halkın okuma yazma öğrenmesini istiyor, kurslar açıyor...»

«Kurslar açılır, ama okuma yazma bilmeyen hergün artar, köyler olduğu gibi durur,» diyor ve iki dörtlük okuyor Niyazi Okaygün :

Alt tarafı düzlük çayır
Üst tarafı yokuş bayır
Hangi şeyden gördün hayır
Altı asır duran köyüm

Evlerinin dizisiyle
Bu haliyle mazisiyle
İniltili sızısiyle
Beni kalpten vuran köyüm.

«Bunları nerden buldun, bizim Osman Nuri Alper'in dörtlükleri bunlar, Niyazi Bey,» deyip Arif Koçak'a dönüyorum.

Gerçekten, köylerin sorunlarını bir bir saptayarak üç koca defter doldurmuş Koçak. Köylerin sızısını dindirip Alper'in yüreğini dinlendirmek ister gibi. Önce on beş tane kalkındırma kooperatifi kurdurmuş: Güzelyurt, Kutlu, Bağlıkaya, Yenipınar, Helvadere, Elmacık, Baymış, Sapmaz, Gerçeköy, Gücünkaya, Çatalsu, Sevinçli, Ilısı, Sultanhanı, Ihlara... Bu kooperatifler, halıcılık atelyesi kurmak, hindiciliği geliştirmek, inek neslini

arıtmak ve sütçülüğü geliştirmek... gibi projeleri uygulamak için uğraşmaktadırlar.

Halk Eğitimi Başkanı Koçak'ın defterlerini dolduran köy sorunlarını şöyle özetlemek mümkün : Mezarlığın ağaçlandırılması, güzelleştirme derneğinin kurulması, tarihi kalıntıların değerlendirilmesi, telefon getirilme işi, Ekecik dağındaki türbenin değerlendirilmesi, imam kadrosu istenmesi, ikinci caminin Tepe mahallesine yapımı, sap örücülüğü kursunun açılması, avcılığın değerlendirilmesi, köy korucusuna elbise verilmesi işi, cami derneğinin kurulması... Yani, her köyün derdi yukarda sayılanlar... Yüzden fazla köyün hepsine ayrılan sayfada bu sorunlara yer verilmiş. Bir bakıma işler basitleşiyor, çözümü kolaylaşıyor, dertleri toparlayınca değil mi? Hiç de büyük sorunları yok köylerin, görüyorsunuz...

Aynı defterlerde, köylerin bugünkü durumları sayısal olarak özetlenmiş. Bunlardan da birkaç örnek vermek isterim. Hem bu, bizim koskoca bir köy olan Demirci ile çevre köyleri kıyaslamak olanağını verir :

Mandama (Bozcayurt)

113 hane, 648 nüfuslu. Rakım 1500. Sulama suyu yok. Elektrik yok, telefon yok. 66 erkek, 23 kız olmak üzere 89 öğrenci vardır ilkokulunda. İki öğretmeni var. Köyün eski camisi yüzyıllıktır. Almanya'da çalışan bir işçi yeni bir cami yaptırmış. Güzelyurt'tan gelme bir imamı vardır. Yüz kırk teneke buğday hak alır köylüden. İmam kadrosu verilerek ücretini devletin ödemesi

gerekir. 50 inek, 20 öküz, 4 at, 50 eşek, 700 koyun, 300 kıl keçi, 200 tavuk vardır. Değirmen yok. Un öğütmek için Ağaçlı köyüne giderler. Bir at arabası vardır. Akarsu yok, elekrik yok, ebe yok, traktör yok.

«Tarlalar merkeple - atla sürülür. 20 pulluk, 10 karasaban var.» diyor Koçak, defterin 89. sayfasında. «Banyoluk (köy hamamı) yok, yunak (çamaşırlık) yok. Üç dükkân, bir kahve var. Bir tane duvar ustası varmış, o da İstanbul'a gitmiş... Halk eğitimcisi, imam kadrosunun istenmesi gereklidir,» diyor sayfanın sonunda.

Gaziemir

64 hane, 464 nüfus. Elektrik yok, telefon yok, camisi ve imamı yok. Tek derslikli okulu var. Ulu bir yatır var, cami yaptırılırsa yatırın olduğu yere yaptırılacaktır. Sağlık kuruluşu yok, ebe yok. Hindi, ördek, güvercin yok. 300 tavuk var. Kamyon yok, yalnız bir at arabası var. Banyoluk yok, yunak yok, bakkal yok, kahve yok, kasap yok, nalbant yok, değirmen yok...

Yakacık köyünde de aynen yukardakilerin olınadığı sıralanmış. 35 hane, 225 nüfuslu Yakacık köyü.

Arif Koçak'ın üç ciltlik köy özetlerini fazla tutmadan teslim ettim. Seçimden önce düzenlenen bu defterler kaymakama gidecekmiş yeniden. Seçim zamanlarında bazı şeylerin çözümünü ve yatırımını bu karakaplı defterler gösterecek herhalde.

Artık kimi görsem tanıdıklardan, birkaç rakamla köyünün durumunu soruyordum :

«Nerelisin?»

«Cangıllı'dan.»

«Köyünüzde elektrik var mı?»

«He valla yoktur.»

«Hangi parti kazandı?»

«En çok MSP oy aldı.»

«Nerelisin?»

«Yukarısebil'in muhtarıyım.»

«Hangi parti kazandı köyünüzde?»

«488 seçmen var, halk Partisi 210 oy aldı. AP 88, MSP 30, ötekiler daha az aldılar.»

«Köyünüz büyük mü?»

«189 hane, 1200 nüfusu var. 4 öğretmenli, 255 öğrenci var.»

«Kahve var mı?»

«Şimdi köy odaları kalktı, kahveler var.»

«GÜNLER»

GEÇ vakte kadar oturup dertleştik bacılarımla. Geçen yıl benim odayı Şeref öğretmene vererek çok sevap kazandığını anlattı Ayşe. Ahırın köşesindeki tezekler bittikten sonra damdaki dal yığınını da yakıp yakıtsız kalmış Şeref Bey. Ondan sonra her sabah tezek kucaklayıp getirmiş Ayşe. «Anamızı babamızı iyice ısıttım böylece. Daha burada yanarken sıcaklığı varmıştır onlara,» diyordu...

Sedire yatağımı yaptıktan sonra gittiler. Dağınık kafamla yapayalnız kalıverdim. Masaya oturup çalışmaya uğraştım, olmadı. Nice yıllar dizimin üstünde yazı yazdıktan sonra, Salim Altın arkadaş yapmıştı bu masayı. Duvarda yıllardır bekleye bekleye tozlanan resmimi de o çerçevelemişti.

Bir yıl geçmişti köye en son gelişimin üstünden. Artık ana baba da yoktu. Gün görmeden gitmişlerdi gidecekleri yere. Ayşe'nin çekidüzen verdiği odada herşey sessizliğe gömülmüştü. Bir köşede hiç bir zaman kullanılmamış gusülhane, onun içine tıkıştırılmış soba... Kapının arkasında ağzı kırık bildik testi. Duvarda yirmi beş yıllık isli gaz lâmbası. Elektriğe karşın yedek olarak bekliyor.

Dışarda hafiften yağmur çiseliyor. İçersi hayli soğuk. Köyde günlerdir görüp yaşadıklarım bir film gibi geçiyor gözlerimin önünden. Ürperiyorum. Çalışmadan yatmaya karar veriyorum. Kapı vuruluyor o ara. Açıyorum. Eimmiminoğlu Bakkal Remzi, gelen.

«Rahatsız etmedim ya, şöyle birez konuşalım dedim.»

«Çok memnun oldum, asıl yalnızlıktan rahatsızdım. Hoş geldin.»

Birer cigara yakalım, dedim. İçmiyor Remzi.

«Ben milletin ihtiyacı için arar bulundururum ama kendim hiç ağzıma almadım,» diyor.

Gusülhaneyi gösteriyorum :

«Ben de, bu oda yapılalı yirmi beş yıl oldu, şu gusülhaneyi hiç kullanmadım,» diyorum.

«Köyde kim kullanıyor ki gusülhaneyi, hepsi göstermelik. Herkes gine yıkanacağı yerde yıkanıyor, ahırın sıcağında,» diyor.

«Sana bir acı haber,» diye ekliyor: «Topal İrecebin gelini geçenlerde merdivenleri inip tuvalete giderken ayağına taş düşürmüş. Geceynen Aksaray'a götürmüşlerdi. Beşyüzü vermeyince bakmamış doktor. Ordan Ankara'ya götürmüşler ama vakit geçmiş, kangren olup gövermiş her yeri. Kurtaramamışlar. Şimdi yirmi beş bin lira gelin alma masrafı açıldı Topal İrecebe...»

Üzüntüyle bakıştık.

«Cıgara bulmak çok zor,» dedi sonra, elimde tüten uzun Maltepe'yi görünce... Ardından, girdisini çıktısını anlattı bu işin. Anlattığına göre köyde cigara tüketimi

hızla artıyor. Yerli süzgeçli cigaralar hint kumaşından kıymetli ve onun gibi bulunmayan bir nesne. Ankara büfecileri, on liraya sattırmak için verdikleri çocuklardan paket başına dokuz lira alıp onlara pakette bir lira bırakırken ve kendileri de Tekel'in kiloda verdiği yirmi lira kâra ek olarak pakette yüz elli kuruş kazanırken, köyde bu cigaraların paketi on liraya satılmaktadır. Yani, Ankara'daki karaborsa fiyatına oluyor. Böyle olduğu halde yine de bulmak kolay değil. Belki yabancı cigaraları bulmak, bunları bulmaktan daha kolay...

«Cigara çok geçse elime, ben biliyom ne yapacağımı,» diyor bakkal Remzi.

«Ne yapacaksın emmioğlu?»

«Pakette bir lira kazanacağım ve iki lira fazlasına veren Hacı İdris'le rekabet edeceğim. Ama onun Ankara'da büfeci tanıdıkları var, bol bol bulup getiriyorlar.»

«Kızılay'dan Ulus'a, Ulus'tan Dışkapı'ya Koç Büfesine kadar tüm büfecilere sordum birgün, hepsi yok satıyorlardı. Demek böyle yaptıklarından ha?»

«Böyle yapıyorlar da söz mü! Her şey öyle Ankara'da. Köye elektrik geldi, bağlatmak isteyen vatandaşa sayaç bulamıyoruz. Ankara'nın Posta Caddesindeki esnafa gidersen karaborsa dörtyüz liraya hazır. Bu işin kaynağına, Makina Kimya Endüstrisi Kurumuna gidersen hava alırsın. Orada son zamdan sonra üç yüz yirmi beş lira oldu. Oldu ama, aracıya verip büfeciler gibi fark mı alıyorlar nedir, sayaç bulmak mümkün değil...»

«Üzülme,» dedim, «zamlı alırsan zamlı satarsın ne yapalım, bu halkın yazgısı bu.»

«Bana bakma, ama ne olacak sonumuz?»

İlçenin ortasına düşen Belediye Parkının büyük bir bölümünü kapatan Laz'ın orada televizyon seyrediyoruz çifte Kuddusilerle. Akşamüstü iki alıcısından birini kadınlar bölümüne, birini de erkekler bölümüne yerleştiren Laz, köyden kentten birikip gelenlerin «TV zamlı içecekler» karşılığında görüntülerden yararlanmalarını sağlamaktadır. Söz hemen süzgeçli cigaralara geldi.

«Dertliyim,» dedi büyük Kuddusi. Laz'ın televizyonunda görüntü sallanıyor ve zamlı içeceklerin bardakları boşalıyordu.

«Laz'dan mı dertlisin?»

«Cigarasızlıktan. Üstelik ben içmem. Kadınların günlerinde hane tarafına gerekli oluyor.»

Ve «Şu marifete bak» diyerek yersel gazetelerden birini gösterdi. Gazetenin sayfasında aynı derde parmak basılıyordu halk adına :

«Karaborsacıların sayısının yoğunlaşmasıyla filtreli sigara sorun oldu. Tekel Müdürünün Şeker Bayramından bugünedek bayilere filtreli sigara vermemesi karaborsayı yarattı.

Aylardır filtreli sigaranın esrarengiz bir biçimde ortadan kaybolmasıyla bazı yerlerde başka kentlerden getirilen yerli ve yabancı sigaralar karaborsa satılmaktadır.

Çoğunlukla yabancı sigara satışına ağırlık veren karaborsacılar, Maltepe ve Samsun sigaralarını da 9-10 Tl. arasında, hem de hiç bir ilgiliden çekinmeksizin açık açığa satmaktadırlar.

Sigara yokluğundan bunalıma düşen halk, zorunlu olarak karaborsacılara sömürülmekte, ilgililerse olayı zevkle seyretmektedirler.

Halkımızın bu bunalımdan kurtulması için hiç bir girişimde bulunmayan ilgilileri kınayan halk, ilgililerin ilgilerini, en kısa zamanda karaborsanın ortadan kalkmasını ve bir daha tekrarlanmamasını arzulamaktadırlar.»

«Öz Aksaray» gazetesinin yirmi dört ekim günlü sayısında bu haberi okuyunca, «Geçici bir durum herhalde, Tekel Müdürünü uyarıyorlar. Bakarsın bollaşıverir,» dedim.

«Sen gazeteye bakma, yıllardır böyle,» dediler ikisi birden... «Bu Tekel Müdürünün çevirdiği dolaplar canına yetti milletin. Büfeciden farkı yok...»

«Canım, bulunmazsa gökten indirecek değilsiniz ya. Kadınlar da alsınlar Gelincik'i ya da Yenice'yi, ağırlasınlar konuklarını.»

«Öyle deme,» dedi küçük Kuddusi. «Gün» çok önemli burda. Cigarasının ve pastasının kalitesi ondan da önemli. Biliyor musun, buradan kalkıp taa Ankara'ya, iki yüz yirmi beş kilometre öteye «gün»e gidenler olduğunu? Kocaların başlıca endişesi gün'ler için süzgeçli cigara bulmak. Cigara on lira, o da bulunursa. Bizim büyük Kuddusi böyle karaborsa işlerine kızdığı için ve gerçek fiyattan da bulamadığı için çok üzülür.»

«Öyle mi?» diye yüzüne bakıyorum Çezik'in.

«Hem de nasıl!» diyor. «Bizimki birden fazla «gün»e gider bazan bir günde. Gelenler de ona göre. Bu süzgeçli cigarada ne keramet olduğunu anlayamadım ben. Ne

gerçek fiyatına var, ne de karaborsa fiyatına. Tütün ülkesinde olur mu bu? Oluyor işte. Nereye kaçırıyorlar, ne yapıyorlar bilemezsin. Çoluğun çocuğun eline düştük, nerden buluyorsa onlar bulup satıyor yine...»

Ankara'da Tekel'in kuyruğuna girip on paket almıştım. Cebimde son paket açılmadık duruyordu. Çeziğe uzattım. «Al sana bir Ankara cigarası. Kul bunalmayınca Hızır yetişmezmiş,» dedim.

«Eve götüreceğim, ben içmem, biliyorsun,» dedi.

YILLAR GEÇERKEN

BİZİM ilçenin civcivli ve kalabalık günleri. Köylüler hepten buraya dolmuş. Hacca gidenler, askere gidenler, onları uğurlayanlar. Kışın giriminde satacağını satıp alacağını alanlar...

Köy öğretmenleri de toptan burada. Öğretim yılına girerken düzenlenen geleneksel toplantılar için gelmişler.

Zeki Çar'ın yol üstündeki kitapçı dükkânında otururken tanıdık öğretmenler doluştu. Yalman köyü öğretmeni Rahmi de aralarında. Rahmi'nin kıyımı Ankara Öğretmen Okulunda öğrenciyken başlamıştı. TÖS işe el atmıştı da iş Danıştay'a götürülmüştü ve çocukcağız son sınıftan atılacakken yakayı kurtarmıştı.

Ali Püsküllüoğlu'nun 'Öztürkçe Sözlük'ünü istedi Rahmi.

«Sarayım mı?» dedi çocuk.

«Sar da görünmesin. Bu kitap yasak.»

«Mahkemeye verildi ama sanırım beraat etti,» dedim.

«Etse de İçişleri'nin genelgesi var, listesi var.»

Öğretmenlerden biri :

«Al Arapça, Farsça sözlükleri koy masana, kimse karışmaz. Neden böyle netamelilerini alıyorsun,» diye göz kırptı.

Bir başkası «Dost Dost İlle Kavga»ya uzandı, sardırmak için. Enver Gökçe'nin şiir kitabı.

«Şimdi nerede, ne âlemde olduğunu sanırsınız Enver Gökçe'nin?» diye sordum öğretmenlere.

İçlerinden biri :

«Ya Ankara'da, ya İstanbul'da gamsız bir yaşantı içindedir, eminim,» diye karşılık verdi.

Sandıkları gibi değildi. Anlattım :

«Enver'e geçenlerde Ankara'nın Kızılay Alanında rastladım. Köyünden gelmiş. İstanbul'a uğrayıp yine köyüne dönecekmiş kış girmeden. Bu kitabın ekli ikinci baskısı ve Neruda'dan çevirdiği kitabın da üçüncü baskısı yapılacakmış. Onları düzenleyecekmiş İstanbul'da. Elleri titriyor, yürümekte zorluk çekiyordu. Erzincan'ın Aşutka bucağına bağlı Çit köyündendir ve şimdi orada yaşamaktadır. 1920'de doğdu orada. 1948'de Dil Tarih Fakültesini bitirdi ve tutuklandı. İki yıl Birinci Şubede yattı. Harbiye'de, Güvercinlik'de, Adana'da... yattı. Hepsi yedi yıl. Üç yıl da sürgün, etti on yıl. Asıl diyeceğim de şu : Enver Gökçe'nin yalnız iki dönümlük su basar toprağı var. Onu kiraya veriyor ve yılda bin lira getiriyor bu toprak. İki kitabın telif hakkı ve iki dönüm toprağın kirası. Bunun dışında geliri de işi de yok. Okumuş bir köylü çocuğunun okumamış köylü çocuğundan ayrımı yok aslında, sınıfına bağlı kalırsa... Başka gideceği, kalacağı yer yok. Odasına kapanıp titreyerek yazı

getirirmiş. Bazan kendisi bir şeyler pişirirmiş, bazan komşular bir sıcak çorba getirirlermiş...»

«Bizim İmam Hatip Lisesine yatılı öğrenci olsun, bak nasıl rahat eder,» dedi öğretmenlerden biri.

«Ne demek istiyorsun?»

«Yüz yirmi yatılı öğrenci alındı İmam Hatip Lisesine. Köy çocuklarını doldurdular, önünde de sonunda da rahat etsinler diye. Madem o da köylü çocuğuydu, işi neydi Dil Tarih'te ve de olur olmaz düşüncelerin peşinde? Köy çocuğuna imamlık, hafızlık, hatiplik yaraşır.»

Enver Gökçe'yi bırakıp Rahmi'nin anlattıklarını dinlemeye başladık:

Çalıştığı Yalman köyü Nevşehir - Aksaray yolu üstünde yetmiş beş hanelik bir köydü. Tek derslikte çift öğretim yapıyordu iki öğretmen. Denetmenleri buna «anormal öğretim» diyordu. Yetmiş sekiz öğrencileri vardı. Toplasalar yüz yirmi kadar öğrenci çıkardı öğretim çağında. Gelmeyenlere birşey yapamazlardı. İlköğretim kurulları yoluyla yapılan iş, yılan hikâyesiydi. İkna yoluyla bir şey yapılabilirse ancak iyi sonuç alınabilirdi. Kütükte yazılı olup da üç yıldır okula ayak basmayan öğrenciler vardı...

«Normal işlemi, kovuşturmayı yapıyoruz, muhtarda düğümlenip kalıyor,» diyordu. «İlköğretim Kurulu Başkanı muhtar. Öğretmen ikinci başkan, yani onun kâtibi. İlköğretim diye bir şey yok. Size inanmayacağınız bir şey söyleyim: Türkiye'nin köy ve kasaba bir çok yerlerinde duyup gördüğüm akıl almaz gerçek bizim Yalman'da da var. Bir gün gelip görmenizi çok ister-

dim. İşler tam MC'nin istediği gibi. Yani, beşinci sınıftakilerden dört tane öğrenci okuma yazma bilmez. Dördüncü sınıftakilerin de altı tanesi okuma yazma bilmez. Bu sınıflar Selma Gürsoy arkadaşımın okuttuğu sınıflar. O gelmeden ben okutuyordum.»

Kalabalığın arasında oturan Selma hanıma soruyorum:

«Hocanım, doğru mu bunlar, bizim yeğen abartıyor mu yoksa?»

«Doğru,» dedi, «Akıl almıyor ama, gerçek. Köylünün okuma yazmayla ilgisi yok. İcadedildiği için okula gidiyorlar.»

Rahmi Gür heyecanla dert yanıyor:

«Köylü için iki keçinin güdülmesi çocuktan ve okumadan önemli. Ayrıca Yalman köyü kaçılabilen bir köy, yol üstünde. Öğretmenler hep kaçmış. Otuz gün okul açmayanlar olmuş. Okulun bir işlevi yok. Yetişen öğrencilerde de bir üst okula gidemedikleri için zaten tedirginlik var. Okuma yazması olmayanların dışardan ilkokulu bitirip diploma almaları da biraz bu sonucu doğuruyor. Kısaca 'T.C. ilkokul diploması, 50 TL. karşılığında her yerden temin edilebilir...' diye kestirip atmak gerekir bu işi.»

«Köy okullarını erken açıyorlar,» diyor Asar köyü öğretmeni Numan Anaç. «Bu yüzden ilk aylarda devam olmuyor, sonra normalleşiyor. Çünkü çocuklar gündeliğe gidiyorlar, ayçiçeği çırpmaya. Ayrıca, benim köyde de halk okula karşı ilgisiz. Demin arkadaşın dediği gibi, icadedilmiş olduğu için çocuğunu yolluyor. Velileri toplarım bazan, «Ne bizden bir şey iste, ne de biz sen-

den...» derler. Üç derslikli okulumuz; beş de öğretmeni var ama, amması da var, dediğim gibi.»

Rahmi'ye soruyorum :

«Peki toplantıda neler yaptınız, ne kararlar aldınız?»

«Müfettişlerimizden Ali Doğan ve Suphi Ünlüer ile bölge toplantısı yaptık. Konularımızın birincisi şuydu: 1968 programının uygulanmasında güçlük çekiyor musunuz? Hayır dendi ve ikinci maddeye geçildi. İkinci madde, 15 nisan 1975 tarihli Tebliğler Dergisindeki çizelgeyle ilgiliydi. Çift öğretim yapan okulların şehir okullarıyla farkını kapatmak için günde bir saat olmak üzere yüz elli ders saati eklenmesini öngörür. Ben bunu hesapladım, okulun açık olduğu günler yüzelliden aşağıya düşüyor ve gelecek öğretim yılına borçlu kalıyoruz. Hesabımı açıkladım. Müfettiş Ali Doğan cevap verdi : «Biz bu hususu Ankara'ya ilettik. Henüz bir cevap gelmedi. Gelinceye kadar uygulanacak.» «Bizim okul çift öğretimli. Sekizde derse başlıyoruz. On sekiz otuzda ders bitiyor. Ama akşam karanlığı on altıda başlıyor. Nasıl aydınlatıp da dersi sürdürelim,» dedim bir de. Bunun üstünde durulmadı. Sonra üçüncü madde olarak dileklere geçildi. Geçildi ya, hergün burda ilçede olan ve İlköğretim Müdürlüğüyle, müfettişlerle her an görüşmesi mümkün olan Kılıçaslan İlkokulu Müdürü, köy öğretmenlerine pek söz düşürmedi. Beslenme eğitimi v.b. konuştu, durdu.»

«Fırsat bulup da söyleyemediğin kaldı mı?»

«Kalmaz olur mu? Yalman'ın bütçesine yüz elli lira konmuş okul ödeneği olarak. Harcatabilirsen harcat muhtara.»

«Bu eski dert. Başka ne var ne yok yeni?»

«Yeni olarak, Cem'den sonra Türkiye Radyolarını boykot ettim. Kıbrıs Radyosundan bol bol türkü dinliyorum: Kız saçların lüle lüle... İş buna kaldı çünkü. Aslında kızıp kendi radyomu kırdım. Hocamınkinden dinliyorum Kıbrıs'ı...»

Salim Altın'ın demin söylediğini hatırladım Rahmi böyle deyince :

«Ben Şehir Kulübünde de söyledim bunu, AP'liler bir şey diyemediler. Ulan, Cem'den sonra bu programlar çekilir mi, dedim. Programları düzeltti, istasyonları çoğalttı... dedim. Bizim Mebus Altınsoy da Cem'i takdir ettiğini söyledi.»

HANYA MI, KONYA MI?

YEŞİLOVA köyünden bir gençle tanıştırdı arkadaşlar. «Toprağımızın ürünü ki nasıl,» dediler. Hareketli, cin gibi bir çocuk. Yüzüne bakanın içi açılır, pırıl pırıl. Varsa particilik, yoksa particilik Adnan Aldırmaz için.

«Adnancığım, biraz başka şeylerden konuşalım. Demirci'de de particilikten başka bir şey konuşmuyorlar, iyice sıkıldım.»

«Ağabey, nasıl olur da sıkılırsın? Gün bugün saat bu saat. Namus günüdür, halkın gerçekleri anlama zamanıdır.»

«Nasıl anlatacağız bu halka gerçekleri? Sen gerçekleri biliyor musun, köylünüz biliyor mu, ya da köylünüze anlatabiliyor musunuz bildiğiniz gerçekleri? Ayrıca, tuttuğunuz parti farkında mı gerçeklerin?»

«Bak ağabey, uzatmalıdan başlayalım istersen: Seçimden önce duvarlara biz de yazılar yazdık köyde. 'Kahrolsun faşistler'di yazılardan biri. Köyümüzün uzatmalı onbaşısı sıkıştırmaya kalktı beni. Ali Uslu ve öteki arkadaşlar tanığımdır. 'Okulun duvarındaki yazı senin marifetindir senin yazdığını söylüyorlar. Bu yazıyı sildirmezsen...' dedi ve sinkaf geçti. Ben de ona geçtim. Köyün tüm duvarlarını dolduran komando yazılarına birşey demiyor da bizim yazıları sildirmeye kalkıyor.»

«Ne oldu sonra sildiniz mi?»

«Siler miyiz ağabey? Erkeksen kendin sil de gör başına geleceği dedik. Harekete geçemedi ve yazılar kaldı duvarda...»

«Seçimden sonra da mı silmediniz. Duvarlar hep öyle kirli mi duruyor?»

«Ağabey duvarlar için şereftir. Öyle lâf görmüşler mi hiç yapılalıdanberi. Komandocu Ramazan Hakan İstanbul'dan gelmiş seçim zamanı; o bile elini süremedi. Süremedi de ondan sonra aksi propagandaya başladı : Yok Ecevit'in adamları iş yapamazmış, yok sosyalistlerin elinden bir şey gelmezmiş. Yok komandolar çok cesurmuş, eğer Altıncı Filo İstanbul'a gelemiyorsa komandolardan korktuğu içinmiş. Milleti böyle kandırıyor, köyün yaşlılarını hem kandırıp, hem korkutarak beyinlerini yıkamaya uğraşıyor. Çıktım karşısına, sen açık açık kendi tarafınıza oy istiyom, de bu daha iyi olur. Kendi silâhımızı da elimizden alıp da Altıncı Filonun karşısına çıkma. Amerikasız olmaz demedi mi Başbuğ? Kıbrıs çıkarmasındaki cesareti unutarak konuşuyorsun...»

Köyde bir de dernek kurmuş Adnan. Sanırım Rahşan Hanımın kurduğu derneğin uzantısı. O yüzden de epey sıkıntı çekmiş ve sıkıştırılmış.

«Yeşilova'da komünistlerle işbirliği yapıyor, diye beni devlet gazetesine vermişler. (İktidarı tutan bir gazeteden söz ediyor olmalı). Derneği kurduktan sonra, dernek adına Konya'dan tehdit mektupları gelmeye başladı postayla. 'Biz AP'li beş kişiyiz. Yeşilovalı arkadaşlardan öğrendiğimize göre Köylü Derneği kurmuşsunuz.

Çarşı içinde o binayı tutar da yerleşirseniz sizi dinamitleyeceğiz...»

«Tuttunuz mu binayı? Tuttuysanız dinamitlemişlerdir garanti?»

«Binayı tuttuk, Derneği faaliyete geçirdik, bir de dedik ki, bu mektupları yazanları biliyoruz, harekete geçtikleri anda kendilerini yok bilsinler. Ne ses çıktı, ne kendileri göründü. Ağabey, biz bırakmayız bu işin peşini, değil mi ki Hanya'yı anladık, Konya bizim köye yakın; onu zaten biliyoruz. Bizim parti (CHP'den söz ediyor sanırım), yetmiş üç seçimlerinde iki yüz on altı oy aldı köyde. Yetmiş beş senato seçimlerinde dört yüz otuza çıkardık bunu. Seçime beş gün kala Başbuğ'u köye getirdikleri halde doğru dürüst oy alamadılar. Bizim Yeşilova onların kalesi sayılır halbuysam.»

«Ne güzel, Başbuğ köyünüzü şereflendirmiş. Orada olmak isterdim o gün Adnan'cığım.»

«Bir âlemdi Başbuğ'un köye gelişi. «Başbuğ, Başbuğ» diğe çağrışıp dururken gençler, yaşlılar da şöyle diyordu : «Ne demek bu, aslı ne bu lâfın, bu acayip bir lâf.»

«Şimdi nasıl köyde durum, yirmi gün oluyor seçim geçeli?»

«Uyanıyorlar ve azalıyorlar. Geçende birkaçı geldi bize, sizden oluyoruz, dediler. Bu lâf çok önemli ağabey, dediğim gibi, bizim burası onların kalesi sayılırdı.»

Yeğenlerinden yakınmaya başladı. İnsan ne kötülük görürse yakınlarından görür, diyordu. «Biz köyde adam olmaya çalışıyoruz da onlar Ankara'da adam olmak istemiyorlar,» deyip duruyordu.

Diyormuş ki Ankara'da okuyan yeğenlerinden biri :

«Dayı sen esnaf adamın birisin. Siyaset senin neyine. Siyaseti bırak, Ecevit'in resmini duvarından kaldır. Halk Partili olduğun için komandolar dükkânına gelmiyor, senden alış-veriş yapmıyorlar, çok zararına oluyor senin.»

«Fena lâf değil.»

«Sen de öyle söyleme ağabey. Ölsem de Ecevit'in yolundayım. Yetmiş altı ya da yetmiş yedide olacak seçimde oylarımız daha da artacak. Komandolarınki iyice eksilecek... Bu seçimde nasıl oy topladım biliyon mu?»

«Nasıl topladın?»

«Bir oya bir cücük (civciv) vererek. Sözgelimi bir kadın geliyor, bana ne verecen senin partine oy verirsem, diyor. Sana bir cücük, diyorum. Şaka da vardı işin içinde, kadınlar şaka ediyorlardı. Ama yine söz yerini buldu, çoğuna cücük verdim...»

CHP'ye çok iş düştüğünü, eylemsiz kalıp bu gençleri düş kırıklığına uğratırsa acı sonuç olacağını düşünüyordum Adnan'dan ayrılırken...

«MUAYYEN GÖRÜŞLER»

BİZİM Aksaray'ın İncesu köyünden Cumali tohum ekmeye gider bir güz günü. Sürebileceği kadar yeri sürer ve köye döner. Ama bütün gün, bir yandan çift sürmüş, bir yandan da Niğde'ye vali olmayı kurmuş. «Acaba beni Niğde'ye vali yapsalar idare edebilir miyim, edemez miyim,» diye yormuş durmuş kafasını. Sonra yapacağı işleri düşünmüş vali olunca.

Kış geçmiş, bahar gelmiş. Derken ekinler dalgalanmaya başlamış yelin önünde. Köylüler ekin gezmeye çıktıklarında Cumali'nin Ağgöcek'teki tarlasının bir evlek yerinde ekin bitmediğini görmüşler. Dönüşte, böyle böyle demişler kendisine.

«Ben o gün Niğde valisiydim,» demiş Cumali, biraz düşündükten sonra.

Valilik yaparken tohum ekmeyi unuttuğu açık.

Yıllardır sürgün hayatı yaşayan ve yurdun doğusunu batısını dolaştıktan sonra Taşpınar köyüne gelen öğretmen Adem'le konuşurken İncesulu Cumali'yi düşündüm.

Seçim öncesinde bir toplantı yapmışlar valinin başkanlığında, onu anlatıyor Adem. «Zafer sinemasında iğne atsan yere düşmezdi, tüm öğretmenler oradaydı,» diyor. «İlk ve orta öğretimin sayısal durumlarından, öğret-

men sorunlarından girdi vali. Örneğin, yapılan atamaların haklılığını öne sürdü. Bunları öne süre dursun, MC yanlısı öğretmenler bir ay içinde iki üç kez atandılar istedikleri yere kavuşanadek. Kadıoğlu'nun kızını, Ali Durukan'ın kızını örnek gösterebilirim. Öte yandan, özürleri dolayısiyle yer değiştirmeleri, şurdan şuraya alınmaları gereken kıdemli öğretmenlerin durumlarında bir değişiklik olmaz. Sayın vali, 'Köylerde öğretmen köşeye terkedilmemiştir, sizi yalnız bırakmayacağız' derken inandırıcı değildi. Milli Eğitim Müdürü de aynı havayı çalıyordu...»

«Peki yeğenim, öğretim yılı başlarken böyle toplantılar olağandır. Amacı da bellidir: Öğretmenlere moral vermek ve yıl içinde nelere dikkat ederek çalışacaklarını öğütlemek. En azından bir tanışma olur bu. Bir valinin bir ilçeye gelip öğretmenlerle toplanması sevinilecek bir şey. Her vali yapmaz bunu. Nitekim biz buralarda öğretmenlik yaparken bir vali yüzü bile görmedik. Şansınız varmış. Aksaray eski illerden olduğu için kendini vali sayan bir kaymakam vardı. Toplantılarda okumamızı, klâsikleri elden geçirmemizi söyler, ondan sonra da okuyanların kuyusunu kazardı. Valinin böyle çıkıp çıkmayacağı da bir toplantıda anlaşılamayacağına göre endişen ne?»

«Sayıların ve öğretmen sorunlarının arasına pek acemice sıkıştırılmış şeyler vardı. Seçim öncesinde, öğretmenlerden MC yanlısı olmaları isteniyordu. Şu aşağıdaki cümleleri aynen not ettim toplantıda :

«Herbirimiz devlet çarkının üyesi olarak muayyen görüşlerde birleşmeliyiz.»

«İlimiz dahilinde kökü dışarda az öğretmen olduğunu tespit etmiş durumdayız.»

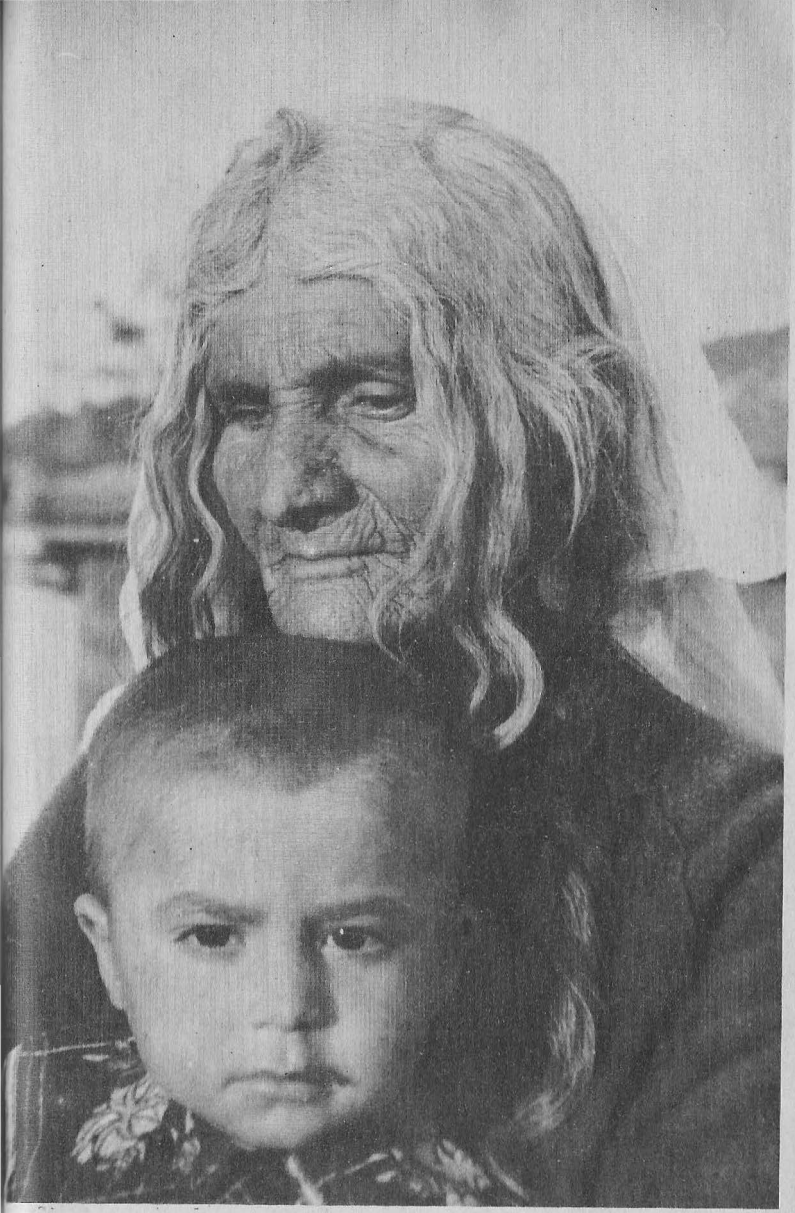
«Devlet mekanizmasının birer parçası olarak kanuni sınırlar içinde kalmalıyız.»

«Bugün köylerimiz gelişme içindedir. 1948'de doğu ilçelerinden birinde kaymakamken gittiğim bir köyde sordum köylülere, okul istiyor musunuz, diye. Köylüler bana, okul istemiyoruz, tuz istiyoruz, dediler. İşte köylümüz, o durumdan kurtulup yol, elektrik, ortaokul ister duruma gelmiştir.»

Kıyımların ve sürgünlerin yorgunluğunu üstünden bir türlü atamayan, omuzlarına binen bu yükü atmasının da artık mümkün olmadığını sandığım Adem, derin bir soluk aldıktan sonra :

«Yanılıyorsam, lütfen söyleyin!» dedi. «Toplantıyla hiç bir ilgisi olmayan AP'li Belediye Başkanını yanında getirdiğine ve kendisi MC döneminde bu il'e atandığına göre, yukarda söylediği 'muayyen görüş'ün ne olduğu apaçık ortada değil mi? «Kökü dışarda» sözü de On iki Mart döneminde valimiz olan Hüseyin Öğütcen tarafından yine böyle bir genel toplantıda söylenmiş, sonra da öğretmenlerin evleri didik didik aranmıştı. Evinde kitap bulunan bazı arkadaşlarımız kıyılmış, sürgün edilmişti. Ayrıca, kökü dışarda olan öğretmenleri hangi elektronik araçlarla saptadıklarını da anlayamadık.'Kanuni sınırlar'a gelince, kimlerin kanuni sınırlar dışında olduğunu kamuoyu izlemektedir!..»

«Belki yanılmıyorsun ama, bulunmadığım bir toplantı olduğu için bir şey diyemem.»

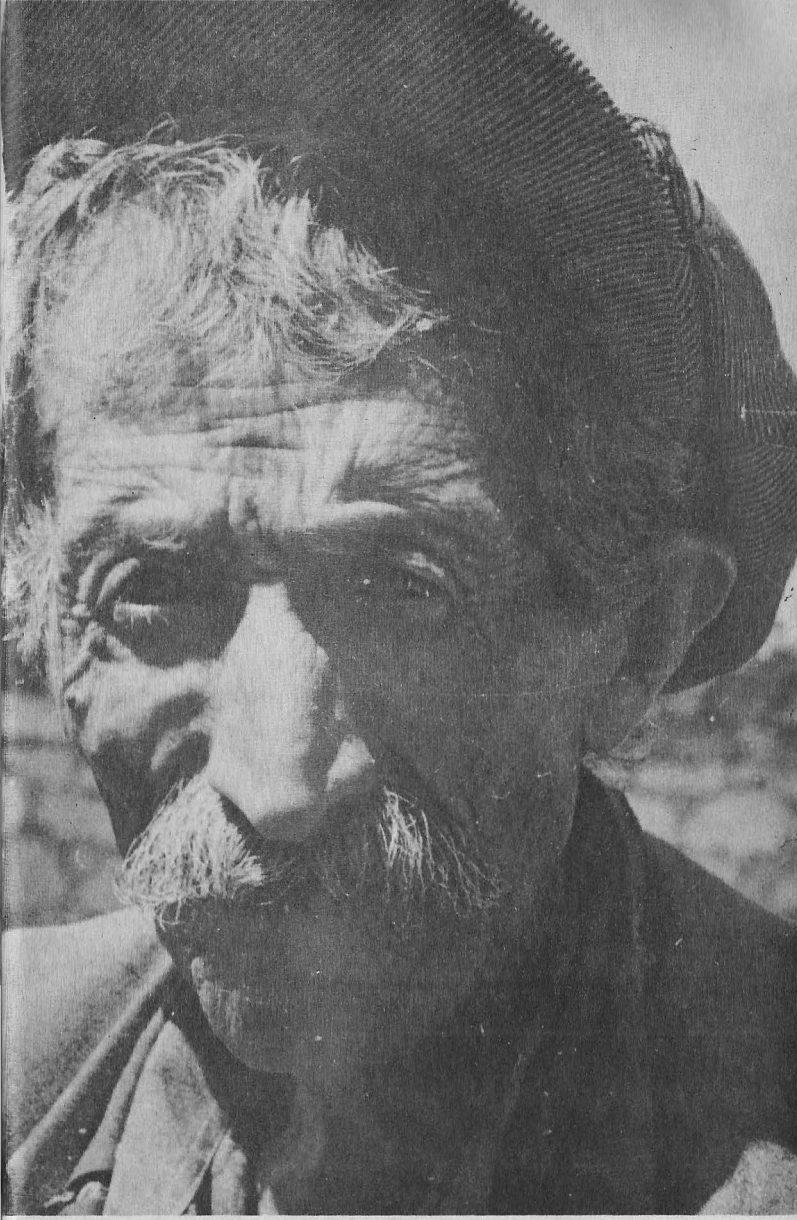
Bir kadın.

Köyün
Ali Hoca'
hac
yolculuğu
hazırlanıy

Bizim
Köy'ün
kadınları
1975.

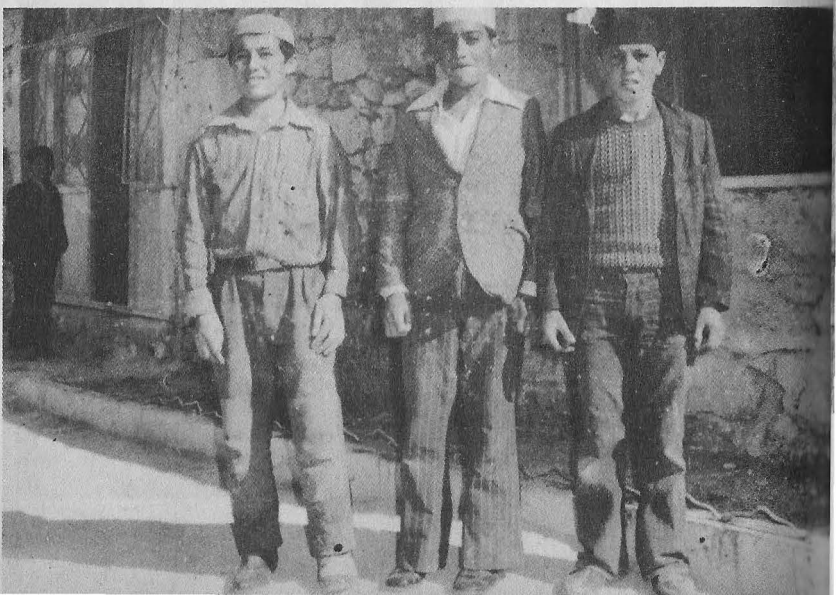

Bir adam.

Kuran Kursu'nun bahçesinde öğrenciler.

Bizim Köy'e Bünyan'ın Harzemşah köyünden gelen yatılı Kuran Kursu öğrencileri.

Bir çocuk.

Emine Gelin
1975.

Gani Çavuş.

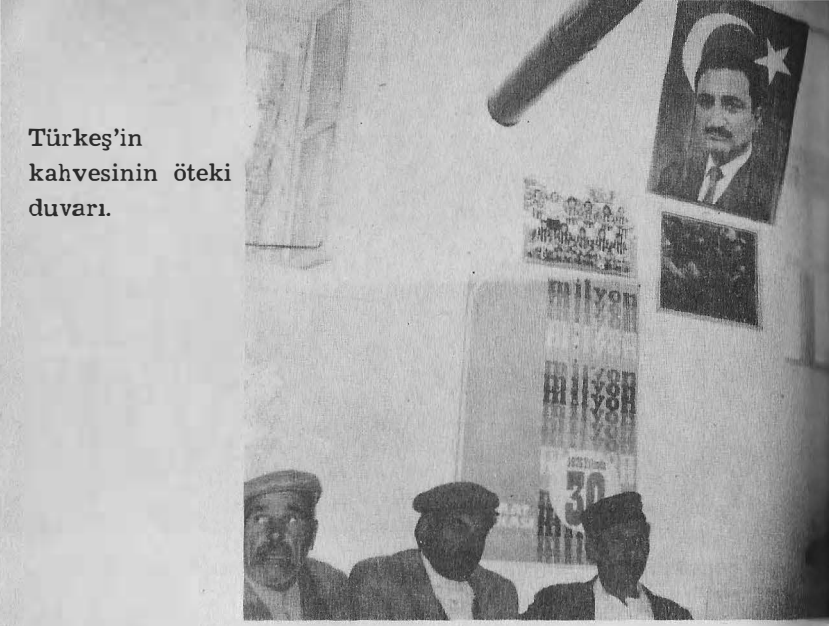

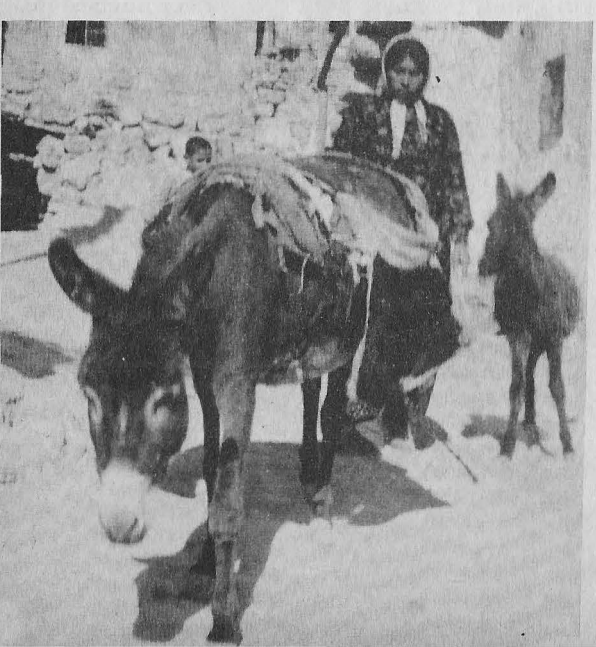
Ayşe çocuklarıyla birlikte (Menderes babasının kucağında).

met Reis ve Hüseyin Çavuş'un anası yeni dokunmuş heybesiyle.

Türkeş'in kahvesinin öteki duvarı.

Eşeksiz olmaz.

«Hiç gerek yok bulunmaya. Aynen anlattığım gibidir. Sıraya dizseniz Hükümet binasından Belediyeye uzar orda bulunanlar, hepsi biliyorlar. Bu arada, yani vali konuşurken, bir uçtan da Ülkü-Bir Aksaray şubesinin basılı bildirisi dağıtıldı.»

«Sana da verdiler mi?»

«Vermez olurlar mı hiç? İşte!»

Cebinden çıkarıp elime tutuşturmuştu :

ÜLKÜ-BİR AKSARAY ŞUBESİ BİLDİRİSİDİR

BÜYÜK TÜRK MİLLETİ

(I. No.'lu Bildiri)

Atalarının emanetini omuzlayan, Türk kültürünü nesilden nesile aktarmakla görevli bulunan ülkücü Türk öğretmenleri olarak milletimizin engin tarihinden ve milletimizi tarih boyunca ayakta tutan millî ve mânevî değerlerden kuvvet alarak, Türk milletini yeniden çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmak hedefimiz olup, bu yolda ilham kaynağımız Türk milliyetçiliğidir.

Yeni bir Türk mucizesi doğmalıdır, doğacaktır. Bu mucizenin bir an evvel doğması için de hepinizi Devlet için, Din için, Millet için, «El ele, omuz omuza» hiç bir menfaat düşünmeksizin çalışmaya çağırıyoruz.

Artık bu vatanın, Türk ülküsünün sahipleri vardır. Şanlı bayrağımızı yücelere yükseltmeyi hayatının tek mânâsı bilen, bu uğurda canlarını, kanlarını vermiş ka-

rarlı ve cesaretli büyük bir ülkücü öğretmen kitlesi vardır. Kısaca sen varsın, biz varız.

Türk milleti,

Tarih boyunca hür yaşamış, 16 imparatorluk, 86 devlet kurmuş olan bu soylu milletin eski günlerine kavuşması ancak kültürüne sahip çıkması ile mümkündür. Kolejlerde yetiştirilenler, Almanya'da doğup, İngiltere' de yetişip Fransa'da hizmet edenler öz değerlerine küfredecek kadar soysuzlaşmış olanları yetiştiren bir eğitimden yana değiliz. Eğitimimiz mutlaka millî olmalıdır. Okullardan fikri millî, irfanı millî, vicdanı millî kimseler yetişmelidir. Millî eğitimin her kademesinde milliyetçi eğitim sisteminin uygulanması şarttır. Ancak bu şekilde mazisini inkâr eden, ecdadına küfreden zavallı toplum durumundan kurtulabiliriz. Herhalde Türk için - Türke göre - Türk tarafından prensibiyle hareket eden toplum yetiştirmek milliyetçi eğitim sistemimizin değişmez hedefidir. Tarih boyunca Türklük için çalışmış Bilge Kağan'dan Atatürk'e, Kaşgarlı Mahmut'tan Peyami Safa'ya kadar olan büyük Türk kültürüyle yoğrulmak senin tabiî hakkındır.

Türkçe, 150 milyon Türkün ana dilidir. Türkçeyi bozan, yıkan, sözde, öz mânâ ve maksatta hileli uydurmacılık akımına son verilmelidir.

Bütün fertleri Millî Ülküler etrafında toplamak, milliyetçi ülkücü öğretmenler vasıtasıyla gerçekleştirilecektir. Türk olmaktan gerçek bir mutluluk duyan ve bu mutluluğu nesiller boyunca enginleştirerek ebediyete kadar sürdürmeye Türk sözü vermiş bir öğretmenler camiasıyız.

Diyoruz ki; bu memlekette Türk milliyetçiliğinin bütün tutum ve davranışlarında esas olması gereğine inanmış, Türk milletinin menfaalerini kendi çıkarlarından üstün gören, gerçek Atatürkçü, ülkücü öğretim üyeleri ve öğretmenler vardır, sayıları çoktur. Ve çoğalmaya devam etmektedir. Bunlar komünistlere mânen ve maddeten üstündürler ve bu milleti onlara teslim etmeyeceklerdir.

Artık okullarımızdan milliyetçi gençler yetiştirilecektir. Gazamız mânâlıdır. Zaferimiz yakındır. Çünkü biz hakkı temsil ediyoruz. Tarih, millet ve en mühimmi Allah bizimledir.

Ey Türk;

Ülkü yolu: Cesaret, yüreklilik ve atılganlık davasıdır.

Ülkü yolu: Ahlâk ve mâneviyatta, ilim ve teknikte en yükseğe çıkmak ve en üstün olmaktadır.

Yaşasın Türk ülküsü ve onun yılmaz savaşçıları.

Yaşasın her şey Türk için - Türk'e göre - Türk tarafından prensibiyle yürüyen Türk töreli - İslâm ahlâklı ülkücü Türk öğretmenleri.

Ülkü - Bir Yönetim Kurulu
Aksaray Şubesi»

Sözle özün, söylenenle yapılanın birbirini tutması için, halka sorunların tanıtılması gerek. Özellikle köy için o kadar lâf söylenir ki, köy için yapılanlara bakınca, söylenenlerin aldatmaca olduğunu düşünürsünüz ister istemez.

Bugün, köylünün sorunlara hiç olmazsa yabancı olmadığı söylenebilir. İşte bu uyanış nedeniyle, eylem niteliğinden yoksun bir yığın lâfın da köylere götürülmeye çalışıldığını görüyoruz.

«Gelin mucizeler yaratalım»ın altında yatan gerçek budur.

PANTİK ALİ'NİN «PAKLACI İZZET»'E SÖYLEDİĞİ

PANTİK ALİ, köyün pehlivanı. Kendine özgü bir kişiliği var. Çok konuşmaz... Konuşunca da kimseyi konuşturmaz.

Beş aralık yetmiş beş akşamı bizim odada otururken açtı ağzını ve karşısında oturan «Paklacı İzzet»i hedef alarak veriştirmeye başladı...

Tek harf katmadan alıyorum söylediklerini:

«Her sabah radyoda ipe sapa gelmez lâflar edip duruyorlar. Kooperatif diyorlar, gübre diyorlar, çukur şöyle açılır, tohum şöyle saçılır diyorlar...

Bana mı öğretiyorlar bunu? Kooperatif neyle kurulur? Parayla. Gübre neyle alınır? Parayla.

Sen bunu söyle! Radyoyu neden gevezelendiriyorsun? Kuru gevezelik bu. Para nerde, onu niye demiyorsun?

Ekini dolu vuruyor, elimdekini, çift sürdüğüm pulluğu, bir löküsü, bir kazanı, radyomu, altmış beş plâğımı, pikabımı alıp götürdüler. Haczettiler.

Bin liralık radyoyu iki yüz liraya satıvermişler... Bir de ireşber kalkındıracakmış, herife bak!..

Aslan gibi milleti içerde bu hale getiriyorlar, o yetmiyor, Ford, bizden korkarken bunların tutumu yüzünden onun da horozlanması önlenmedi.

Ayağımıza eşşek gönünden çarık giydiğimize bakma. Burda köy yerinde yassılıp kaldığımıza bakma, inançlı adamım ben. Karakterim var. Böyle yalana dolana aklım ermez. Ecevit'i dinledim Aksaray'da, hiç yalan söylemiyor.

Gübre ucuzlatması masal, ötürekli ineğin etini neden ucuzlatmıyor?

Koç partisinden Somuncu'yu büyük adam sanarak torpil götürdüm, hiç faydası olmadı.

Hökümet dediğin yılan gibi olmalı.

Ne yaptı Ecevit? Kırıp duruyorlardı Türkleri Kıbrıs'ta. Atlayıverdi, tamam.

Hökümet hiç yok şimdi. Böyle şey olmaz. Kara herif gibi adam lâzım.

Ben radyoyu, gazeteyi iyi takip ederim... Ankara'da kuş uçsa haberim olur.

Bu söylediklerim kitaba değil, isterse Demirel'in karnına girsin. Bir çiftçinin pulluğu da haczedilir miymiş?

Hacı Çavuş'un, Rasim'in ve Yanık Ali'nin haklarını da götürüp sattılar.

Herkes yapacağını yapıyor. Aksaray maliyesinden sorsunlar, kime ne yapmışlar?

Elli kişiden, üç bin dört kişiden başbakan yardımcısı olmaz.

Bir adama buğday ekme denebilir mi?

Bir memlekete haşhaş ekme denir mi?

Ama Afyon'un adamında hiç iş yoğumuş... Oyu götürüp öteye veriverdiler. Bunlar haşhaş değil, yulaf etmezler.

Bu konuştuklarım particilik falan değil, adalet konuşması.

Buğdayı otuz liradan yüz yirmi liraya çıkarıverdi, bütün borçlarımı temizleyiverdim. Hökümete yüz bin, iki yüz bin borcu olanlar da silip geçtiler borçlarını.

Amerika'ya gelince :

Arkadaşlık bir saatlik olmaz, kuşak kopanadek olur. Daima birlikte olan arkadaşlığa arkadaşlık derim.

Ha Amerika, ha bizim Tahsin'in belediye reisliği...

Tümünü teslim alıp hakkıyla hökümet yapacak Ecevit. Erbakan'la mal bulsa bölüşmez...

Çiftlik sahiplerine elli milyonluk gübre veriyor Demirel. Sana bana ne var?»

Paklacı :

«Gübreden dolayı köylü oy verdi.»

Pantik :

«İstanbul'un gübresi mi vardı?.. Oylar ne yana aktı, gördün. Gübreden zengine verdiği farkı nerden çıkartacak? Senin benim sırtımdan...

Gübreden bu kadarcık indiriyor. Öteden neye ne kadar bindirdiği belirsiz...

Sen annamazsın. Nuri'nin Osman da annamaz.

Ecevit herkese tek fiyattan traktör veriyordu. Şimdi hem fiyatı göğe çıktı, hem yine karaborsada.

Ayrıca istersen her yanın traktör olsun, süreceğin yine otuz dönüm tarlan ve yiyeceğin yine yağsız bulgur pilâvı.

Bak, yetmiş altı bütçesi Yunanistan'ı korkutacak kadar kabardı. Bir pulluk bıçağını elli bin liraya alırsan hiç şaşma. Çünkü senin sırtına yüklenecek.

Zeytinyağı nasıl olur, hangi daldan gelir, göz ilâcı olarak var mı? Varsa nerede?

En efendi komşu Rusya. Bir tavuğumuza taş atmaz...»

Paklacı :

«Önce Allah, sonra Atatürk, sonra da Rusya kurtardı bizi zaten...»

ÖZET

Nurgöz'de

KASIM sonlarında gittim Nurgöz'e. Son gidişim bin dokuz yüz altmış hükümet darbesinden hemen sonra idi. O zamanlar başlarında bir «elektrik motoru sorunu» vardı Nurgözlülerin. Devrin iktidarı, köylüleri bankaya borçlandırıp bozuk bir elektrik motorunu başlarına belâ olarak sarmış, bir taşla iki kuş vuracağını sanmıştı: Öyle ya, köylüleri elektriğe kavuşturma ayağı yapmış oluyor, öte yandan da eski ayları kesip yıldız yapar gibi bozuk araçları yerleştirmiş, güya değerlendirmiş oluyordu.

Bin dokuz yüz yetmiş beş yılı biterken, yani bu gelişimde, hayretle görüyordum ki, oy toplama ve köyleri kalkındırma ayağına yatarak verilmiş o bozuk motorun köylüye getirdiği sorunlar hâlâ bitmemiş...

Benim öğrencilerden Bayram Boyun muhtar olmuş. Onun odasında toplanmış buldum milleti. Soğuk, sokakta kimseyi bırakmamıştı. Köyün eski dükkâncısı Tat Şükrü oğlu Ahmet'in, yani benim öğrencinin Almanya'ya gittiğini söylüyor, köyün önündeki ekili tarlasını hayvandan koruyamadığından yakınıyordu. «Acep gazetelere ilânıyat versem, bu dertten kurtulmanın çare-

sini bulabilir miyim?» diyordu. «Konuğum ol, oğlak keseyim şerefine,» diye ekliyordu.

Cevat ağa, yeğeni Halim'in mühendis çıktığını, büyüdüğünü ve İstanbullara gittiğini söylüyor, bana teşekkürünü yineliyordu; yeğeninin öğretmeni olduğum için...

Sıcaktı muhtarın odası. Ve bağdaş kurup oturanlar güç seçiliyordu dumandan.

Çıtakların Kemal, akrabası Kâzım'ın ve köyün zenginlerinden olan Hasan Çıtak'ın çocuklarının Aksaray'a göçtüklerini, oradan da Alamanya'ya taşındıklarını söylüyordu. Hasan Çıtak'ın oğlu Naci, benim öğrenci yani, Konya P.T.T.'sinde memurmuş.

Yirmi beş yıl önce Niğde valisinin köye gelip İbrahim Sarıyıldız öğretmeni sıkıştırışını... anlatıyorlar sonra.

Muhtar Bayram makbuz kesiyor bir yandan, köy gelirleri için.

«Beş kuruş toplayamıyorum güzellikle. Haciz maciz lâfı ederek bir kaç makbuz kesebiliyorum. Gelecek sefer kesinlikle aday olmuyorum, ne halleri varsa görsünler,» diyordu.

Kemal Çıtak :

«Böyle devirde ireyisicumhurluk verseler, başbakanlık verseler istemem,» diyordu. «Şükrü'nün tarlası hayvandan bile kurtarılamıyor. Bir 'tak' gerekir. Gönül istemiyor ama, bir kişinin vurulması gerekir. Bostana kuzu girmiş, bekçiler de orada. İki kişi geldi, bekçileri korkuttu. Bu bekçiler görevli adam oysa. Gidişat değiş-

ti. Şükrü'nün ekinleri kurtulmaz. Ya ölecen, ya öldürecen. Ölsen de bok, öldürsen de bok. Her ikisinde de çocuklar kalır ortada.»

Köyden bir kaç kişi hacıya gitmiş bugünlerde. Önceki yıllarda gördüğü düşleri Niyazi Hoca'ya anlatıp onun yaptığı yoruma göre köyün işlerine yön veren Emin Usta da geçen yıl hacı olmuş.

«Dün radyo bir şey söyledi, Sarıkamış'tan. Kış iyi bindirmiş, aına orada bile öğrenciler birbirine girmiş. Ne olacak bu öğrencilerin hali, nelerini bölüşemiyorlar?»

«Yusuf Efendi anlatsın!» diyor birisi.

Yusuf Efendi dediği, benimle köye gelen, şimdi Ankara'larda çalışan Gani Çavuş'un oğlu.

«Siz ne düşünüyorsunuz bu öğrenci karışıklığı hakkında? Aslında biz kanıksadık ve ne diyeceğimizi bilemiyoruz,» dedi Yusuf.

«Biz kanun adamıyız,» diyor çıtaklardan biri. «Söz gelimi şimdi Niğde Valisi yirmi beş yıl önceki gibi gelse gine bir sıralı safa geçeriz önünde, hazırola dururuz. Biz vatandaşız, hörmette kusur etmeyiz. Bu öğrenci karışıklıkları gibi işleri de doğru bulmayız.»

Emin Usta :

«Mekteplıler birbirini neden öldürüyorlar? Bunlar Müslüman değil mi? Gerçekten anlamıyoruz olup bitenleri.»

Abbas Ağa :

«Dinleye dinleye usandık. Radyolar başka bir şey söylemiyor ki. Üzülmekten başka birşey gelmiyor elimizden. İyi kötü ekmekleri var, aşları var. Nelerini bö-

lüşemiyorlar bu delikanlılar? Bir oyun yok mu bu işin içinde?»

Muhtar Bayram :

«Her gün olay, olay... Biz köylülüğümüzünen buna şaşıyoruz.»

Emin Usta :

«Particiler, memleketin koca koca büyük adamları, birbirlerine öyle kötü sözler söylüyorlar ki... Sonra da öğrenciler birbirine giriyor. Bunun ikisini de aklımız almıyor.»

Muhtar Bayram :

«Valla köycek aklımız almıyor bunu...»

Yusuf Gökçe soruyor Emin Usta'ya :

«Sence sebep ne olabilir Emin Usta?»

Emin Usta'nın karşılığı :

«İki yandakiler de Müslüman evlâdıysa neden öldürüyorlar birbirlerini? Olay nasıl oldu diyorlar, elli - yüz kişi tutuklanıyor, sebebini söylemiyorlar. Biz de böylece bilemiyok. Bakın birşey anlatayım size: Battal Gazi çocukken, sen çocuksun, sen ufaksın, ekmeğini ye, çalış, derlermiş ona. Ona deneni diyorlar çocuklara.»

Öğrenci olaylarından elektrik motoruna, oradan da elektriğin kendisine atlıyor lâf.

Muhtar Bayram :

«Elektrik için başvurduk,» diyor. «Tamam, geliyok dediler... Öylece kaldı, bin dokuz yüz yetmiş altı baharında bir umut var... Okul işi çürük... Bu üçüncü yapı. Gine akıyor. Köyün dört öğretmeni var, çocuklar gidiyor, gidiyor ama...»

Emin Usta :

«Senin zamanındaki okulun sadece duvarlarını koruyoruz,» diyor. «Hurdasını da Muhtar Seyfali'yle yedik...»

Kemal Çıtak daha başka bir yöne doğru değiştiriyor lâfın ağzını :

«Şu meppus adayları yüzbinleri alacağız diye göt atıyorlar. İşine gelince de utanmadan parti değiştiriyorlar. Ondan sonra tasası bize düşüyor, öğrenci olaylarının falan. Sözgelimi bizim burda candan yürekten ilgilenemedik seçimle...»

Tabakayı çıkarıp sigara sarmaya başladı. Bir yandan da yarım kalan lâfını bağladı :

«Benim parti bir kazansa...»

«Ne bekliyon?» dedi Yusuf.

«Ötekileri deneye deneye işimiz bitti. Acarını deneyelim dedik, on dokuz oy alabildik.»

Muhtara döndü Yusuf Gökçe :

«Bayram sen ne bekliyorsun Muhtar olarak?»

«Benim işim köyün işi,» dedi Muhtar. «Okul, sağlıkevi, yol, P.T.T... istiyok. Zaten istedik de. Bunlar için oy verdik dediğimiz yere. Başvurmalarımın örnekleri dosya'da. Ayrıca öğretmen evimiz de yok. Kötüköy'deki kooperatifimiz tohumluk dağıtmadı bu yıl. Selektörümüz vardı, alıp Ihlara köyüne verdiler. Eski okul yapısının içine bir güzel yerleştirmiştik oysa.»

«Selektörsüz olmuyor mu?»

«Selektör çok faydalıydı. O yönden de elimiz böğrümüzde kaldı, lâfın doğrusu.»

Emin Usta girdi araya :

«Lâfın daha da doğrusunu isterseniz, vaktiyle Mahmut Efendi, bu köyü yazdığı için hökümet adamları bize baskı yapmaktan, elimizdekileri almaktan hoşlanıyorlar.»

Gülümseyerek uzun uzun yüzüme baktı. Ötekiler de geri kalmadılar bakışta. Sonra şöyle bağladı :

«Senin anlayacağın Mamıdefendi, heriflerin kini bitmiyor. Bu durumdan dolayı öğünecek miyiz, yerinecek miyiz bilemiyok...»

Kemal Çıtak yine uzaklara götürdü lâfı :

«Geçenlerde iki gün hastanenin kapısında bekledim. Çocukta menencit varmış. Bize sıra gelmeden giden doktoru gösterdi odacı. Arkasından git, kendi muayenehanesinde göster, dedi. Götürdüm. Ateşi var dedi, önce. Sıhhiye menencitten şüphelenmişti, dedim. O zaman yeniden baktı ve doğru dedi. Reçeteyi de değiştirdi. Adı Turan Bölükbaşı. Osman Bölükbaşı'yla akrabalığı var yok, o yanını bilmem. Çocuğu köye getirdim, çok geçmeden öldü.»

Memmet Dayının Abbas :

«Sağlık Bakanı köylü gibi giyinip hastaneye gelmeli, çekilenleri görmeli,» dedi.

Lâf lâfı açıyor, konudan konuya atlanıyordu. Köyde hayli radyo olduğunu, elektrik, televizyon olmadığını da anlattılar. Kıbrıs konusuna değindiler bir ara. Çocuğunun ölümünü aynı gün unutmuş olan Kemal Çıtak bu konudaki görüşünü şöyle belirtti :

«O zaman biraz daha vuracaklardı. İki gün daha vursalardı biz de yardıma geliyorduk. Eski acıların şeylerini almamız gerek. Ama yukarıdakiler bilir. Burda oturduğumuz yerde ne gelir bizim elimizden.»

Konuşmalar sırasında anlaşılıyordu ki, define arayıcılar bir hayli çoğalmış köyde. Kazmaya küreğe sarılan uğrun uğrun gidiyormuş arayıp taramaya.

Alamanya'ya gidenlerden çoğu köyde karıları olduğu halde Alaman kızlarıyla evlenmişler bir de. Bunların biri de Kır Furşut'un Çapan'mış, benim öğrenci.

Muhtarın odasından çıkınca iki sıska at gösteriyor Emin Usta: «Yiyen yesin, içen içsin, şu atlara bak...» diyerek.

Ellerimizde değneklerle köpeklerden korunarak ve çamurlara bata çıka köyün içini dışını adımlıyoruz. Köye adını veren çeşmeye uğruyoruz, okula uğruyoruz. Öğretmenlerle görüşüyoruz. Köyün içindeki bazı boşluklara yapılan yeni evler dışında pek bir değişiklik çarpmıyor gözüme. Dokuz yüz kırk yediden hesabedeceğimize göre, tam yirmi sekiz yıl geçmiş aradan... Yalnız ünlü Keleş Hocamız yerinden kalkamaz olmuş. Ona uğradık. Zoraki gülümsemesi ile birlikte cep saatinin çalışır durumda olduğunu da gösterdi...

Ali Çavuş'u, Hüseyin Ağa'yı sapasağlam buldum köyün bir başka odasında.

«İnsan sevdiğini unutmazmış demek,» diyerek sarıldı Ali Çavuş. «On yıl askerlik yaptım, hiç koymadı. Avradın ölümü belimi büktü,» diye de ekledi hemen.

Ağlamaya başladı.

Oğlunu sordum, benim eski öğrenciyi. Yeniden içlendi: «Oğlum Arap, assubay oldu. İstanbul'da şimdi. Allah razı olsun sizden. Ama şimdiki okumalarda o zamanki tad yok.»

Ayaklarını kımıldatarak bağdaşını yeniledi. Gözlerinden süzülen yaşlar gözlüğünün çerçevesini gerilerde bırakarak burnuna, oradan da daha aşağılara doğru süzülüp gidiyordu. Mendilini çıkarıp gözlerini sildikten sonra özdeyişlerini sıralamaya başladı :

«Dünya karıştı. Harp mı çıkar, darp mı çıkar orasını Allah bilir. Çocuktan geçilmiyor, halbuysam devaysa bir kater, damızlıksa bir yeter.

Köylerin adı değişti. Dünya tebeddülat içinde. Görmüyor musunuz, koca koca bakanları alıp köteleyiveriyorlar...»

Ali Çavuş, seksen beş yaşında şimdi. Görüp geçirmediği pek kalmamış.

«Sen gideli bizler sıfırı tükettik,» dedi. «Hele benim avrat ölünce hepsini tükettik. Susuz'daki arazi anlaşmazlığını da Çimeli'lilerle ortaortaya bölüşerek kuruttuk. O yemin vererek yaptırdığımız kavgalar da bitti.»

İstanbul'a Arap'ın yanına gittiğini, kendini küçümsemeğe çalışan gelinine bir güzel dayak çektiğini... anlatıyor inceden inceye.

Bölgedeki şeyhlerin başı ve Nurgöz'e yakın Çekiçler köyünden Ahmet Efendi'yi soruyorum.

«Öldü, çok oldu öleli,» diyor Ali Çavuş. «Yerini oğlu İzzet Efendi aldı. Bilirsin, İzzet Efendi babası kadar ye-

tişmiş değil. Kuran okur, Türkçe söyleyemez. Arapça yazamaz. Türkçe okur yazarlığı zaten yok. Babası kadar etkilemez milleti. Bilgisi de yetersiz. Ancak, babası zamanından kalma eski ihvan (mürid) kendisini tanır ve biraz ilgilenir...»

Çardak'ta Özgürlük

İlkokul Müdürü Faik Sevindi'yle konuşuyorum Çardak'ta.

«Geçen yıl ortaokul açıldı,» diyor. «Ama, ne müdürü var, ne öğretmeni. Benim başıma kaldı.»

Sonra çeşitli sorunları konuşurken, ilkokulda on iki öğretmen olduğunu, iki tane kahvelerde, iki tane de evlerde olmak üzere köyde dört televizyon bulunduğunu ve radyonun bir çok evde olduğunu söylüyor.

Ayrıca, köye bağlı Asma ve Halvay yaylarında da ilkokul açıldığını ekliyor.

Çardak Ortaokulu'nda yüz elli öğrenci var. Çevre köylerden de çocuk geliyor. Köyde yetersiz bir binada açılmış ortaokul. Beş yıllık plana alınıp gündüzkondu biçiminde yapılmasını istiyorlar. Okulun her türlü ihtiyacı halk tarafından karşılanıyor.

Çardaklı tam iki yüz altmış dört işçi varmış Almanya'da.

Vızır vızır ilçeye gidilip gelindiği halde köye hiç gazete girmiyor. Çözümü zor bir sorun gibi geliyor onlara, gazete getirtmek. İnsanın, «Gazetenin Uğrayamadığı Köy» diyesi geliyor Çardak için.

Yirmi altı yıl öncesine dönüp burada çalıştığım günleri anıyoruz. O zamanın muhtarı Hacı Yusuf, köye gelen Niğde Valisi'nin köylülere ayaklarını çıkartarak çorapları nasıl teftiş ettiğini anlatıyor. Gülüyoruz.

Öğretmenler, köy enstitülerinden çıkanlarla şimdi yetişen öğretmenleri karşılaştırmaya girişiyorlar. Amerikan ambargosundan hükümet işlerine kadar ne gelirse tartışıyoruz saatlerce.

Nurgöz'de olduğu gibi evlerin sıklaşmasından başka pek bir şey görünmüyor. Deresi, çamuru, duvarı, taşı yerli yerinde...

Yalnız, Bektaş Ağa, köyün çok uzağında bir yere «Özgürlük Mahallesi» adıyle küçük bir mahalle kurmuş ve çoluğuyla, çocuğuyla oraya taşınmış. Biraz da elmalık falan yapmış orada. Böylece, belki de Türkiye'de ilk kez hiç değilse sözcük olarak özgürlüğün köye girmiş olduğunu yerinde görmüş oldum. Bu kadarla da olsa, gözüm açık gitmez sanırım.

Sarıatlı'da

Sarıatlı, bizim Demirci'ye dört kilometre uzaklıkta bir Alevi köyü. Eskiden buraya bağlı olan Geyral, ad değiştirip Pınarbaşı olmuş ve bağımsızlığını kazanmış. Şimdi ayrı muhtarlık.

Çevredeki bir çok köyde olduğu gibi, tezek azalmış, ayçiçeği ekimi genişlediği için onun kökleri geçmiş tezeğin yerine.

Köyün okulunda sekiz öğretmen var ve çift öğretim yapılıyor. İvriz Köy Enstitüsü'nde kurs görmüş olan Eğitmen Rıza Katık, çok öğrenci yetiştirmiş. Köyden yetişme bir çok ortaokul ve ilkokul öğretmeni var şimdi.

Eğitmen Rıza Katık, kavaklık ve elmalık yapmış. Yonca, ayçiçeği, pancar ekerek örnek olmuş. Şimdi bu çeşitleri tüm köylü ekiyor.

Köyde düğün vardı. Alevi köylerinin geleneği yürüyor ve gece gündüz şarap sofraları kurulu duruyor. Söylediklerine göre bu iki yüz elli haneli köyde ortalama beş yüz küp şarap kuruluyordu yılda. Her evde iki küpten aşağı bulunmuyor. Mayıs'ta bitiyor, güzün yeniden kuruluyor. Alevi köyleri içinde de Sarıatlı'nın şarabı ünlü. Ecevit hükümetinin Tekel Bakanı Mahmut Türkmenoğlu, Sarıatlı'ya gelmiş bir gün. Her evden bir sürahi şarap çıkarmışlar.

Sarıatlı da her Alevi köyü gibi dedelik kurallarının hüküm sürdüğü bir köydü. Fakat, artık ağır ağır bir çeşit sömürü olan bu kurala karşı dillerini çıkarmaya başlamışlar. Köylülerde filizlenmeye başlayan bu gelişmeyi köyden yetişen öğretmen Muharrem Kaplan şöyle özetliyordu :

«Bu bir hegemonyadır. Hacı Bektaşı Veli, tarikatini sağlam temeller üzerine oturtmuştu. Tarikatin temeli, *eline - beline - diline* ilkesine dayanır. Bu tarikatta dilencilik ve beleşçilik yoktur. Sosyal adalet ve sosyal dayanışma vardır. Hacı Bektaşı Veli dervişlerini taliplerine (mürid) yollar, onların toplayıp getirdiği öteberiyi tekkede pişirip yoksul halka dağıtırlardı. Hacı Bektaşı Veli de, Hacıbektaş'ta sığır güderdi.

Bugün bu tarikat yozlaştırılmağa çalışılıyor. Örneğin Ulusoylar, Hacı Bektaş Veli'nin yirminci göbek akrabası olduğunu söyleyerek dedelere icazet vermeye kalkmaktadırlar. Bu durum onlara haksız kazançlar sağlamaktadır. Oysa asıl tarikat işlerini yürüten dedelerdir. Ve de çok az gelirleri vardır.

Bana göre Hacı Bektaş Veli devrimci bir kişidir. Emeğe saygı göstermiştir yaşamı boyunca. Bu durumda Ulusoylar'ın davranışları tarikatın ilkeleriyle bağdaşmamış oluyor.»

Sarıatlı'nın muhtar odasında jandarma telefonu varmış vaktiyle. Muhtar Ali Kaplan'ın kızı, Cağal muhtarının kardeşi Memet'le telefonda anlaşmış. Bunun üzerine muhtar köylülerin önüne düşmüş, hep birlikte direkleri söküp telleri kesmişler. Ve ortadan kaldırmışlar telefonu. On yıl önce olmuş bu olay. Telefonun bütün bölgeden kalkmasını da sağlamış Memet'le yapılan konuşma.

Öte yandan da, düğün dolayısıyle kadınlı erkekli kümeler boyuna halay çekiyordu. Bu tutum daha uygundu Alevilere. Bunu görünce bir konuşma, anlaşma yüzünden telefona kıymalarını akıl almıyordu.

Köyde Kalkınma Kooperatifi eliyle konserve-evi yapılmış. Yaz boyunca sebzesini götürüp konserve yaptırıyor köylü.

Köylüler, bir zamanlar köyde çalışan öğretmenlerinin Milliyetçiler Derneği'ne geçtiğini, sordukları zaman da, «Ne yapayım, ben garantisiz insanın biriyim...» dediğini aktarıyorlar ve şöyle diyorlardı :

«Demek ki, bir meslek daha çıktı. Garantisiz insanların mesleği, *milliyetçilik*...»

Eskiden Alevi olmayan köyler Sarıatlılılara başka gözle bakar, sözgelimi Demircililer, «Türkmenler bizi keser» derlermiş. Kürt olan Bebek halkı da aynı düşüncedeymiş.

Sarıatlılı Aziz'in Ahmet, bir yandan düğün kahvesi dağıtıyor, bir yandan da «Artık Kürt, Türk, Türkmen köyleri birbirine kaynaştı,» diyordu.

Düğün odasından ve halay alanından köyün kıyısındaki kahveye gittik, Sarımustafa'nın kahvesine. Kahvede Cumhuriyet, Yeni Ortam ve Milliyet gazeteleri vardı günlük olarak. Her gün geliyormuş. Okuyordu köylüler.

Duvarda Atatürk'le Ecevit'i içeren Türkiye haritası ve altında şu yazı vardı: «Vatan size minnettardır!»

Ayrıca duvarın birinde Mahzunî'nin, ötekinde Yılmaz Güney'in resimleri... Dördüncü duvardaysa sırasıyla Atatürk, Gürsel ve Ecevit'in resimleri...

«Bu düzen değişecek,» diyordu Kahveci Sarımustafa. «Her şeyi o getirecek, Ecevit getirecek.»

«Ne getirecek?»

«Her şeyi o getirecek!»

«.....?»

SON

DİYORLAR Kİ

Bizim soyumuzun hayal çağını yaşamamız gerekiyordu, ama, bizden ilerdeki soylar, daha zengin, daha sağlam kaynaklarla işe başlıyorlar. En güzel örnek, Köy Enstitülerinden yetişen yazarların durumudur. Birçok yazarın, bir sürü denemelerden sonra bile varamadığı salt edebiyat alanına Mahmut Makal, tek bir kitapla varıverdi. Ama onun yolunu hayat ve Türk edebiyatının yeni gelişme imkânları açmış bulunuyordu.

Ceyhun Atuf Kansu (Edebiyatçılarımız Konuşuyor)

Makal, siyasi iktidarlar için bir hasım olmuş çıkmıştır. Yirmi üç yıldır iktidara kim gelmişse, onun sillesini yemiştir. Suçu da köyü yazmaktır. Türk toplumuna karşı görevini yapmış bir öğretmen, bir yazar, yirmi üç yıldır, o toplumun gözleri önünde mânevi bir işkence ile cezalandırılmaktadır.

Sadun Tanju (Cumhuriyet)

Bizim Köy'ü yazan bir insandan bu memlekete kötülük geleceğine inanamayız. Onun, bu yurdu en az Niğde Valisi kadar sevdiğini biliriz. Ebubekir Hazım Beyin Meşrutiyet yıllarında çıkmış *Küçük Paşa* adlı bir kita-

bı vardır. Niğde bölgesindeki köylülerin halini anlatır. Anlatılan hal de *Bizim Köy*'de anlatılandan farklı değildir. Yani, Makal'ın gördüğü iş, böylece, o köylülerin yüzyıllardır değişmeyen kaderini bir de bugünkü nesillere göstermek olmuş. Sonunda da tevkif edilmiş.

Orhan Veli Kanık (Yaprak)

Mahmut Makal, bir öncü, dünyanın çeşitli ülkelerinde ün kazanmış bir yazar, bir eğitimci. Seviniyoruz bizden de böyle biri çıktı diye. Kitapçılarda Fransızca, Almanca, İngilizce bir yapıtına rastlayınca, bir kitap kabında resmini görünce mutlu oluyoruz.

Oktay Akbal (Cumhuriyet)

Mahmut Makal'ın kitabını bir hamlede yer yutar gibi okuduktan sonra elimde olmayarak 'yaşşa Aslan!' diye haykırdığım zaman, saat gecenin üçüne çeyrek vardı.

Onu hiç tanımıyorum. Hiç bir yerde görmüşlüğüm falan da yok tabiî... Gecenin üçünde beni heyecanlandıran bu delikanlıyı alnından öpmek için önüne geçilmez bir istek duymuş, buna imkân olmayınca da kaleme kâğıda sarılmış *Bizim Köy* hakkında bir methiye döktürmüştüm.

Ne zaman uykuya geçtim bilmem. Sabahleyin çok erken uyandığım zaman akşamki heyecanı yeniden yaşadım ve karıma: «Bu kitabı bugün oku,» dedim. «Derhal oku... Senden yemek falan istemiyorum, öğleye kadar oku, üzerinde konuşalım!»

Öğle oldu, eve geldim.

«Nasıl?» dedim Karıya, «Okudun mu?»

«Okudum.»

«Nasıl buldun?»

Beni gözden geçirdi :

«Çok güzel amma...»

«Eee... Amması da ne?»

«Ah, şey olsaydı...»

«Ne?»

«Bir noksanlık var bunda... Sen daha iyi anlarsın ya...»

«Ne?»

«Şey canım işte... Bu işlerin, yani köy ve köylü meselesinin kökünden halli için...»

«Anlıyorum, köy ve köylüyü kurtarmak için nasıl bir yol takip edilmesi lâzım geldiği...»

«Tamam... Yoksa, meselâ aynı gerilik yalnız Makal'ın ve Makalların köyünde mi? Bizim şehirde, burnumuzun dibinde yok mu? Pencereden bak, sadece teşhirle bitmiyor ki iş.»

«O tarafını da başka Makallar düşünsün karıcığım,» dedim. «Temenni edelim şehirli bir Makal çıksın da, *Bizim Şehir* diye bir kitapla, beton, çelik, elektrik, otomobil, radyonun yanıbaşındaki uçurumlardan bahsetsin...»

Orhan Kemal (Yaprak)

Türk edebiyatında Anadolu yüzyıllarca unutulmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra Anadolu uyandığı-

nı gösterir. Ve birden, Türk edebiyatında bilinmeyen bir Anadolu canlanıverir. Sızılarıyla, sefaletiyle, cehaletiyle, yarı feodalizmiyle, kavgalarıyla, taassubuyla, iptidailiğiyle... Makal bu akımda, Anadolu'yu bize bütün çıplaklığıyle gösteren ilk şahsiyetlerdendir. Onun çağdaş Türk edebiyatına hizmeti başkadır. O, bütün çağdaş Türk yazarlarından önce Anadolu'yu olduğu gibi dünyaya tanıttı. Türkiye'de kaleme alınmayan başka bir âlemin mevcut olduğunu gösterdi. Birdenbire bir perde kaldırıldı ve Anadolu bütün sosyal, politik, kültürel, psikolojik meseleleriyle meydana çıktı.

Rıza Mollof (Marksist Açıdan Türk Romanı)

Makal'ın, gerçeklerin olanca sertliğini, acılığını ve çıplaklığını duyuran anlatımıyla çeşitli açılardan yansıttığı gerçeklerimizi, insanoğlunun aya ulaştığı bir sırada okumak, yüreğimizi iki katlı burkuyor. Makal'ın kitaplarında dile gelen gerçekleri bütün yurtsever aydınlar gözönünde tutmalı, bu sorunların çözümlenmesine gücünün yettiğince yardımcı olmalıdır.

Ahmet Köksal (İmece Dergisi)

Eski kuşağın, «Ayağı nalınlı kızların tıpış tıpış raksettiği yer» olarak tasvir ettiği Anadolu köyünün üstündeki kalın ve karanlık perdeyi yırtıp atmak ancak Mahmut Makal'a nasip olabilmiştir. Makal, böyle mutlu bir akımın öncüsüdür. İşini çok iyi bilen bir yazardır, bu yüzden teslim bayrağını çekemez. Edebiyatı, edebiyat

olsun diye yapan eski kuşaktan değil çünkü. Geri bırakılmış bir halkın acısını Makal ve Makallar çekecektir. Ama şurası bilinsin ki, tarihin kutsal sayfaları bu acı çekenlere yer verecektir, acı çektirenlere değil.

Ahmet Köklügiller (Çaltı Dergisi)

Herifçioğlu Sen Mişel'de koyuvermiş sakalı
Neylesin Bizim Köy'ü, nitsin Mahmut Makal'ı
Esmeri, sarışını, kumralı, kuzguni karası
Cebinde dört dilberin telefon numarası
Bir elinde telefon bir elinde kesesi
Uyy! Yesun oni nenesi
Yesun oni nenesi.

Bedri Rahmi Eyüboğlu (Yeditepe)

Biliyor musunuz Makal'ın kitabi neden bunca güzel? Güzel bir kitap yazmaya özenmemiş de ondan.

Oktay Rıfat (Yaprak)

Bizim Köy bir sanat eseri olarak da büyük. Büyük, çünkü kuvvetini dile getirdiği gerçekten alıyor.

Vedat Günyol (Yücel)

Hak bildiğim yolda Makal gibi bir canyoldaşı daha kazanmanın sevinci içindeyim. Mahmut Makallar edebiyat'tan ziyade, bir memleket davası olan bu yolda muvaffak olacaklardır.

Samim Kocagöz (Yeditepe)